

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

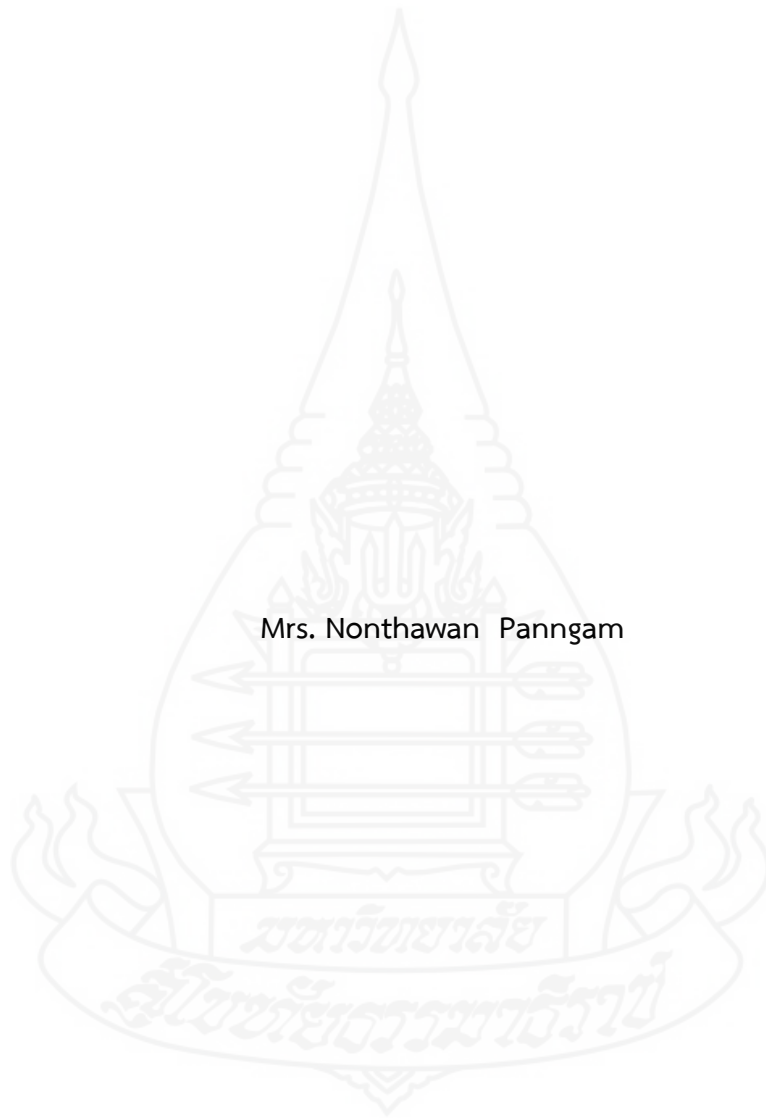
นางนันทวรรณ ปิ่นงาม

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต
วิชาเอกกฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พ.ศ.2556

Protection of Victims' Rights to access Criminal Justice system

Mrs. Nonthawan Panngam

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Laws in Criminal Law and Criminal Justice

School of Law

Sukhothai Thammathirat Open University

2013

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
ทางอาญา

ชื่อและนามสกุล

นางนันทวรรณ ปันงาม

วิชาเอก

กฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม

สาขาวิชา

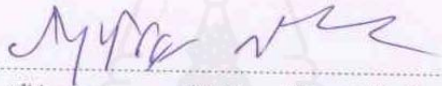
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภักฎิญา สิริบรรพิตพัฒน์

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

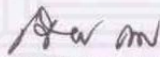
ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภักฎิญา สิริบรรพิตพัฒน์)

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. รัชนิกร โชติชัยสถิตย์)

(อาจารย์เชียรชัย ณ นคร)

ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิติศาสตร์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม
ทางอาญา

ผู้ศึกษา นางนันทวรรณ ปั่นงาม **รหัสนักศึกษา** 2554003497 **ปริญญา** นิติศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภัญญิญา สิริบรรพิตพัฒน์ **ปีการศึกษา** 2556

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (2) ศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และการเข้าถึงสิทธิตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยและต่างประเทศ (3) วิเคราะห์ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ (4) นำผลการวิเคราะห์มาเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักสากล

การศึกษานี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยวิธีการวิจัยทางเอกสาร ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากตำรา บทความจากวารสารกฎหมาย การสัมมนาทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผลการศึกษาพบว่า (1) การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 นั้นสอดคล้องกับหลักสากล (2) กฎหมายไทยและกฎหมายต่างประเทศต่างก็มีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย และการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา (3) หากเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายไทยกับกฎหมายต่างประเทศ และเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายกับผู้ต้องหาหรือจำเลยแล้วจะเห็นได้ว่า กฎหมายไทยไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้เสียหายทราบไม่ว่าในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังเช่นกฎหมายต่างประเทศ แต่สำหรับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิให้ทราบตั้งแต่ชั้นจับกุมหรือควบคุมตัว ซึ่งจากบทบัญญัติดังกล่าวย่อมก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ (4) ควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยให้หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบเพื่อคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสากลต่อไป

คำสำคัญ การคุ้มครองสิทธิ ผู้เสียหาย กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

Independent Study title: Protection of Victims' Rights to access Criminal Justice system.

Author : Mrs. Nonthawan Panngam; **ID:** 2554003497; **Degree :** Master of Laws;

Independent Study advisor : Phatthiya Siriborwornpiphat, Assistant professor;

Academic year: 2013

Abstract

The object of independent study in article "Protection of Victims' Rights to access Criminal Justice system. are (1) studying the development ,conceptual, theory and the rule of protect on victims' right to access criminal justice system. (2) studying the legal protection on crime victims' rights and right to access criminal justice system Thai and foreign. (3) problem analysis on the victims' rights to criminal justice system compared with Thai's law and foreign law studied. (4) as a result to propose a law amendment were associated to international standard.

The independent study were document research that researcher concluded from the book, article, journal, seminar, research, thesis and electronic information.

the independent study as a result are (1) The Protection to Victims' Rights to access criminal justice system were guarantee by The Constitution of the Kingdom of Thailand of B.E. 2550, the *Criminal Procedure Code* ,and Compensation and Expense to Injured Persons and the Accused in Criminal Cases Act B.E.2544 which were associated to international standard (2) either Thai or foreign they have a protection to Victims' Rights and rights to access criminal justice system by law (3) in the case of comparing between Thai legal protection and foreign, and compare the Rights of Victims with the Rights of the Accused, found that the Thai law didn't regulate right to be informed in any procedurals or event, in the other the accused will be informed when who is arrested or who is detained, including every sentenced prisoner (4) the proposal an amendment to the department of justice who have a duty should be inform the victims right as the protect the Victims' Rights and right to access criminal justice system that are appropriated with international standard.

Keywords: Rights protection Victims Criminal justice

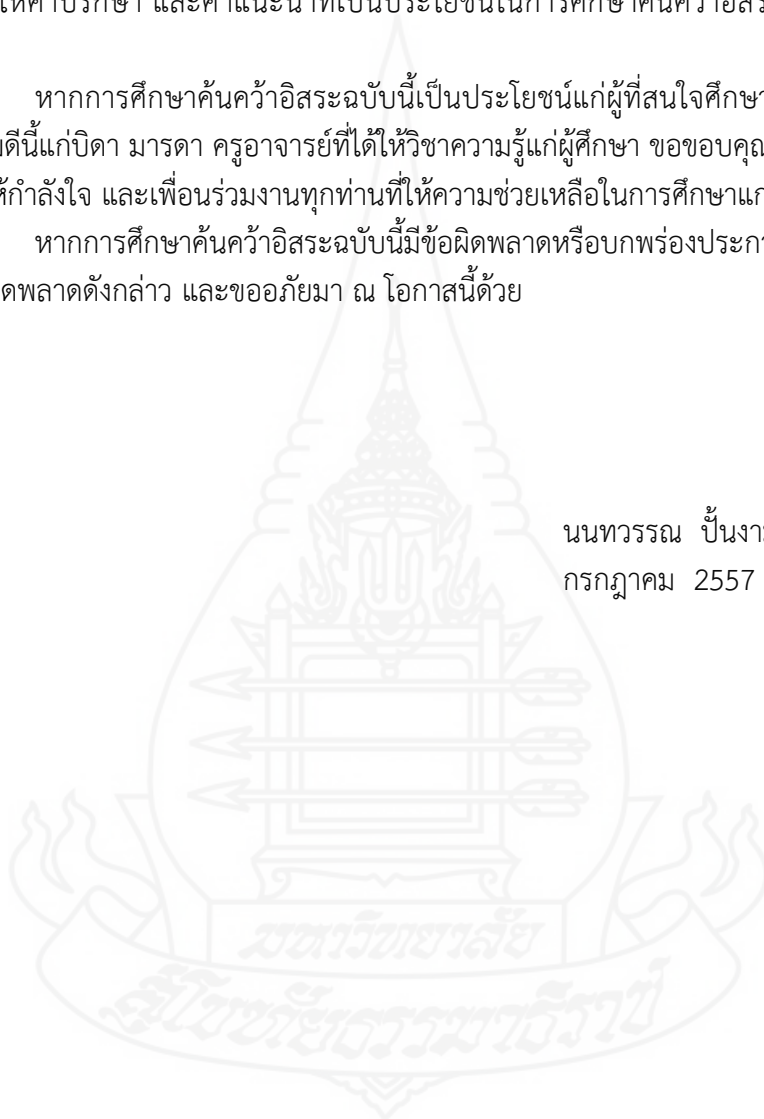
กิตติกรรมประกาศ

การศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยเพราะความเมตตาและความอนุเคราะห์เป็นอย่างดียิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ภักฐิญา สิริบรรพิตพัฒน อาจารย์ที่ปรึกษาและประธานกรรมการการศึกษาค้นคว้าอิสระ และรองศาสตราจารย์ ดร.รัชนิกร โชติชัยสถิตย์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าในการให้คำปรึกษา และคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้จนสำเร็จได้ด้วยดี

หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจศึกษาค้นคว้า ผู้ศึกษาขอมอบความดีนี้แก่บิดา มารดา ครูอาจารย์ที่ได้ให้วิชาความรู้แก่ผู้ศึกษา ขอขอบคุณสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ให้กำลังใจ และเพื่อนร่วมงานทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการศึกษาแก่ผู้ศึกษา

หากการศึกษาค้นคว้าอิสระฉบับนี้มีข้อผิดพลาดหรือบกพร่องประการใด ผู้ศึกษาขออน้อมรับความผิดพลาดดังกล่าว และขออภัยมา ณ โอกาสนี้ด้วย

นนทวรรณ ปันงาม
กรกฎาคม 2557

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	5
3. ขอบเขตของการศึกษา.....	6
4. นิยามศัพท์.....	6
5. วิธีดำเนินการศึกษา.....	6
6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาและกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	8
1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหาย.....	9
1.1 ความหมายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม.....	9
1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม.....	12
1.3 ผลของการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและผลกระทบต่อสังคม.....	14
2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน.....	16
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์.....	16
2.2 แนวคิดเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	18
3. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	21
3.1 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	21
3.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาในทางอาญาวิทยาและทางกฎหมาย.....	22
3.3 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาตามแนวคิดเรื่องสวัสดิการสังคม.....	24
4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	25
4.1 ลักษณะของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	25
4.2 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา.....	26
บทที่ 3 สาสน์รับรองสิทธิระหว่างประเทศ และกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	29
1. สาสน์รับรองสิทธิระหว่างประเทศด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	29
1.1 ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985.....	29

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
1.2 แถลงการณว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทาง อาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996.....	36
2. กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	39
2.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมาย ประเทศสหรัฐอเมริกา.....	39
2.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมาย ประเทศฝรั่งเศส.....	47
3. กฎหมายไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.....	54
3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.....	54
3.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา.....	55
3.3 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544.....	64
บทที่ 4 วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ทางอาญา.....	69
1. วิเคราะห์สิทธิของผู้เสียหายกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญา.....	70
2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบข้อมูลคดีในชั้นสอบสวน.....	71
3. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ.....	73
4. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน.....	75
5. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายจากรัฐ.....	77
บทที่ 5 บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	80
1. บทสรุป.....	80
2. ข้อเสนอแนะ.....	83
บรรณานุกรม.....	86
ประวัติผู้ศึกษา.....	91

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

อาชญากรรมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแทบทุกหนทุกแห่ง ไม่มีสังคมใดที่ไม่เผชิญกับปัญหาอาชญากรรม อาชญากรรมอาจมีรูปแบบและลักษณะที่แตกต่างกันไปตามแต่สภาพของแต่ละสังคมหรือตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และปัจจุบันยิ่งทวีความรุนแรงมากขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เรียกว่ายุคโลกาภิวัตน์ ปัญหาอาชญากรรมย่อมก่อให้เกิดความเสียหายและทำลายความรู้สึกปลอดภัยของสมาชิกในสังคม อาชญากรรมนั้นถือเป็นความผิดคืออาญาซึ่งบุคคลใดบุคคลหนึ่งกระทำต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิต่าง ๆ ของบุคคลอื่นโดยฝ่าฝืนต่อกฎหมาย ผู้ถูกกระทำหรือที่เรียกว่าผู้เสียหายต้องสูญเสียชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สินหรือชื่อเสียงของตน ก่อให้เกิดปัญหาสังคมต่าง ๆ ตามมามากมาย ซึ่งแต่ละสังคมต่างก็มีกลไกในการบังคับใช้กฎหมายในอันที่จะลงโทษผู้ที่กระทำความผิดหรือฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายในความผิดทางอาญา กลไกที่ว่านั้นก็คือ “กระบวนการยุติธรรมทางอาญา” (Criminal Justice System) ซึ่งมีองค์กรต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องคือ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ โดยองค์กรเหล่านี้เป็นองค์กรสำคัญที่ทำหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมเพื่อคุ้มครองสังคมให้ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรม และกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องมีการปรับปรุงให้มีความสอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอทั้งนี้เพื่อให้กระบวนการยุติธรรมมีประสิทธิภาพเพียงพอในการอำนวยความยุติธรรม หรือป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม

สังคมแต่ละสังคมได้มีการประกันสิทธิของประชาชนในสังคมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ เป็นการกำหนดหลักการเพื่อป้องกันและควบคุมการใช้อำนาจของรัฐและเป็นหลักประกันให้การมีชีวิตและความมั่นคงในชีวิตและร่างกายของประชาชนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักนิติธรรม ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 จึงได้กำหนดหลักการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justices) ไว้ในมาตรา 40 ว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครบองค์คณะและการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครอง และความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมหรือความยุติธรรมนั้นมีรากฐานมาจากการยอมรับว่าสังคมประชาธิปไตยนั้น ประชาชนทุกคนมีสิทธิในการได้รับความยุติธรรมทางสังคมอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของรัฐ เพราะมีผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย เสรีภาพ และทรัพย์สินของบุคคลโดยตรงและต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมส่วนรวม กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น หน้าที่ในการดำเนินคดีโดยหลักแล้วตกอยู่กับรัฐ ซึ่งรัฐต้องจัดการกับอาชญากรรมด้วยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิให้ถูกล่วงละเมิดจากการกระทำอันมิชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญานอกจากการมุ่งเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแล้วยังให้ความสำคัญกับการสร้างหลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชนซึ่งรวมถึงการให้ความคุ้มครองต่อผู้เสียหาย และจำเลยในคดีอาญาด้วย

กระบวนการยุติธรรมมักมุ่งเน้นที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ตั้งแต่ขั้นตอนการสืบสวน สอบสวน จนถึงการศึกษาพิพากษาคดี โดยไม่ให้ความสำคัญกับบุคคลหนึ่งที่มีความสำคัญในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมก็คือผู้เสียหาย ซึ่งเป็นบุคคลในลำดับแรกหรือเรียกได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ถือเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิดหรืออาชญากรรมที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน หรือสิทธิต่าง ๆ เท่าที่ควร อีกทั้งเมื่อบุคคลเหล่านี้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา บุคคลเหล่านี้กลับไม่ได้รับการเหลียวแล กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาจะเป็นผู้ที่ถูกลืม ซึ่งที่จริงผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญมากคนหนึ่งในการเริ่มต้นการดำเนินกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับปัจจุบันกฎหมายมุ่งให้ความสำคัญกับผู้ต้องหา หรือผู้กระทำความผิดเสียส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องหาที่ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่า “ผู้ต้องหาที่ถูกจับกุม หรือจำเลยที่ถูกฟ้องต่อศาล ไม่มีความผิดจนกว่าจะมีคำตัดสินของศาลที่ถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลผู้นั้นได้ทำความผิดจริง” ดังนั้นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงต้องมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในระหว่างการดำเนินคดีอาญาเพื่อให้ความยุติธรรมและความเสมอภาคแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาในการพิสูจน์ความผิด

ผู้เสียหายคือบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดทั้งทางตรงและทางอ้อม ตกเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดอาญาทั้งต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ ตลอดจนทรัพย์สิน และในบางกรณีไม่สามารถที่จะเยียวยาให้กลับสู่สภาพเดิมได้ รวมทั้งก่อให้เกิดความหวาดกลัวต่อ

อาชญากรรมหลังจากการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่อของการกระทำความผิด ดังนั้นผู้เสียหายจึงเป็นบุคคลที่สมควรจะได้รับการคุ้มครองสิทธิ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เช่นเดียวกับผู้ถูกกล่าวหา ผู้ต้องหา หรือจำเลยในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายถือเป็นประธานแห่งสิทธิในฐานะที่เป็นมนุษย์ เป็นสมาชิกของสังคมซึ่งรัฐและองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องให้ความคุ้มครอง แต่ความเป็นจริงเมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือผู้ที่ตกเป็นเหยื่อของการกระทำความผิดมักไม่ได้รับการเหลียวแลและเอาใจใส่จากสังคมหรือองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมมากเท่าที่ควร อีกทั้งเมื่อบุคคลเหล่านั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่อของการกระทำความผิดกลับได้รับการปฏิบัติไม่แตกต่างจากการเป็นเพียงพยานหลักฐานชิ้นหนึ่งที่ทำให้การดำเนินคดีอาญาบรรลุผลเท่านั้น

ช่วงระยะเวลาที่ผ่านมากฎหมายให้ความสำคัญกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาอย่างมาก และละเลยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ทั้ง ๆ ที่ผู้เสียหายมีความสำคัญอย่างมากในการพิจารณาคดี โดยเริ่มแรกมาตรการในการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายนั้น จะปรากฏในรัฐธรรมนูญ และกฎหมายที่สำคัญ ๆ เช่น ประมวลกฎหมายอาญา และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับมาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายที่ชัดเจน ขณะเดียวกันกฎหมายที่สำคัญเหล่านั้นกลับมีบทบัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา จำเลย หรือผู้ต้องขังในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีไว้อย่างชัดเจน แต่มิได้บัญญัติเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในคดีอาญาไว้แต่อย่างใด รวมทั้งไม่มีหลักประกันสิทธิหรือกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตั้งแต่ชั้นสอบสวนจนถึงชั้นพิจารณาคดีแต่อย่างใด

แม้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 จะมีหลักประกันเกี่ยวกับสิทธิในกระบวนการยุติธรรม และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะมีหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหาย โดยให้ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ และให้อำนาจผู้เสียหายในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้อย่างกว้างขวางในความผิดอาญาที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายโดยตรง เช่น ผู้เสียหายมีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเอง หรือมีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการโจทก์ แต่อย่างไรก็ตาม การใช้สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายกลับไม่ได้รับการรับรองและคุ้มครองตามกฎหมายให้อำนาจในการดำเนินคดีได้เท่าเทียมกับการดำเนินคดีโดยภาครัฐ ทั้งมีข้อจำกัดสิทธิต่าง ๆ ในการดำเนินคดีไม่ว่าจะเป็นเรื่องการไม่ได้รับการช่วยเหลือในเรื่องค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี การที่ผู้เสียหายต้องแบกรับภาระเรื่องค่าฤชาธรรมเนียมกรณีฟ้องคดีแพ่งต่างหาก ซึ่งผู้เสียหายที่เป็นคนยากจน และไม่มีความรู้กฎหมายไม่สามารถที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้เลย

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย รัฐได้มีความพยายามแก้ไขปัญหามาโดยตลอด เช่น ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 การให้สิทธิผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 หรือมีแนวคิดที่จะนำหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เพื่อเยียวยาก็ไม่อาจเยียวยาผู้เสียหายได้อย่างแท้จริง เนื่องจากการแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่อาจ

บรรลุผลได้ในทางปฏิบัติเพราะการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยอาศัยช่องทางของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นช่องทางหลักนั้นพบว่ามีความเข้มงวด เคร่งครัด โดยผู้กล่าวหาจะต้องเป็นผู้เสียหายที่ได้รับ ความเสียหายโดยตรง และมีหน้าที่นำพยานหลักฐานมา พิสูจน์ความผิดของจำเลย หากพยานหลักฐานของโจทก์มีความสงสัยอยู่ตามสมควร ศาลก็จะ พิพากษายกฟ้องโจทก์ แม้กระทั่งการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการที่ถือว่าเป็นสิทธิของ ผู้เสียหายก็ถูกจำกัดการเข้าไปมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่าง ๆ เช่น พนักงานอัยการมีอำนาจร้องขอต่อ ศาลสั่งให้ผู้เสียหายกระทำหรือละเว้นการกระทำเมื่อพนักงานอัยการเห็นว่า ผู้เสียหายจะทำให้คดี ของพนักงานอัยการเสียหายได้ ทำให้เห็นว่าแม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้สิทธิแก่ ผู้เสียหายในการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ก็ตาม แต่การใช้สิทธิดังกล่าวมีปัญหาทางกฎหมายที่เป็น อุปสรรคมิให้ผู้เสียหายเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยแท้จริง เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับระบบ คຸ້ມครองสิทธิผู้เสียหายของประเทศไทยกับระบบคຸ້ມครองสิทธิในการดำเนินคดีของผู้เสียหายใน ต่างประเทศแล้ว พบว่าการให้สิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายยังมี ข้อจำกัดอยู่หลายประการ

อย่างไรก็ตามสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมนั้น แม้รัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา พ.ศ.2544 จะได้บัญญัติถึง หลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย เช่น มีสิทธิได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือที่ จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ มีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่าง เหมาะสม และมีสิทธิในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด สิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน แต่ก็ไม่มียกเว้นบทบัญญัติกฎหมายใดที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมองค์กรใดต้องแจ้งสิทธิ ให้ผู้เสียหายในคดีอาญาทราบ จึงทำให้ผู้เสียหายส่วนหนึ่งไม่ทราบถึงสิทธิของตน เช่น การดำเนินงาน ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลย พ.ศ.2544 ตลอด ระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากสถิติคดีอาญาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษ จำนวน 188,782 ราย แต่มีผู้เสียหายมายื่นคำขอค่าตอบแทนกับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเพียง 36,296 เรื่อง จากข้อมูลสถิติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ยังมีผู้เสียหาย จำนวนมากที่ยังไม่สามารถเข้าถึงสิทธิที่พึงจะได้รับจากพระราชบัญญัติฉบับนี้¹ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับ สิทธิของผู้ต้องหาตามบทบัญญัติของกฎหมายที่มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิในการได้รับการแจ้ง เตือนและสิทธิในการร้องขอ เช่น ในกรณีจับและสอบสวนผู้ต้องหาเจ้าพนักงานผู้จับต้องแจ้งด้วยว่า

ก. ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะไม่ให้การหรือให้การก็ได้ และ

ข. ถ้อยคำของผู้ถูกจับนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีได้ และ

ค. ผู้ถูกจับมีสิทธิที่จะพบและปรึกษาทนายความหรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความ

ซึ่งหากเจ้าพนักงานผู้จับไม่ได้แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ถูกจับทราบ จะทำให้ถ้อยคำรับ

สารภาพของผู้ถูกจับว่าตนได้กระทำความผิด ห้ามมิให้รับฟังเป็นพยานหลักฐาน

¹ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, “สิทธิของผู้เสียหาย ตาม พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544”, *วารสาร ยุติธรรม*, 13, 2 (2556) : 7-9 หน้า 8

ส่วนขั้นตอนการสอบสวน พนักงานสอบสวนต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาทราบถึงสิทธิต่อไปนี้ด้วย

- (1) พบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
- (2) ให้นำทนายความหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน
- (3) ได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร
- (4) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดการเจ็บป่วย

หากเจ้าพนักงานฝ่าฝืน แจ้งล่าช้าหรือไม่แจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วเจ้าพนักงานอาจมีความผิดตามกฎหมาย และอาจทำให้ถ้อยคำของผู้ต้องหาที่ให้ไว้แก่พนักงานสอบสวนไม่อาจรับฟังได้ จึงทำให้เจ้าพนักงานจะต้องทำการแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบเสมอ²

เมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิของผู้เสียหายแล้วไม่มีกฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิของตน ไม่ว่าจะเป็สิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 สิทธิในการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 และสิทธิในการยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ซึ่งผู้เสียหายส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจในบทบัญญัติของกฎหมาย และไม่ทราบถึงสิทธิอันพึงมีพึงได้โดยชอบธรรมของตน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญในการรักษาสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

จากปัญหาดังกล่าว และจากการที่ผู้ศึกษาปฏิบัติงานในหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทำให้ผู้ศึกษาได้ทราบถึงปัญหาที่ผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ทราบถึงสิทธิของตนที่กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองไว้ในขั้นตอนต่าง ๆ ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่ละฉบับ หรือทราบสิทธิของตนเมื่อล่วงพ้นระยะเวลาที่กฎหมายได้ให้ความคุ้มครองไว้จนไม่สามารถกระทำการใดเพื่อให้ได้รับการเยียวยาความเสียหายแต่อย่างใดทำให้ผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายไว้อย่างไร และได้บัญญัติให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้เสียหายทราบในขั้นตอนใดหรือไม่ เพื่อหามาตรการในการแก้ไข ปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันและสอดคล้องกับหลักสากลต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

2.1 เพื่อศึกษาวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

2.2 เพื่อศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และการเข้าถึงสิทธิตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยและต่างประเทศ

² ประเทือง ธนียผล, “ผู้เสียหายในคดีอาญาที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ”, *วารสารรามคำแหง* 25, 3 (2551) : 33-45 หน้า 44

2.3 เพื่อวิเคราะห์ปัญหาสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายไทยเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ

2.4 เพื่อนำผลการวิเคราะห์มาเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมให้เหมาะสม และสอดคล้องกับหลักสากล

3. ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับวิวัฒนาการ ความเป็นมา แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ และศาล ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายอาญาวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ของประเทศไทย กฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส ตลอดจนเอกสารรับรองสิทธิ ได้แก่ ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อการบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996 รวมทั้งศึกษาถึงมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4. นิยามศัพท์

การศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตของนิยามศัพท์เพื่อใช้สำหรับการศึกษาเฉพาะในการศึกษาค้นคว้าอิสระเล่มนี้ ดังนี้

4.1 สิทธิของผู้เสียหาย หมายถึง อำนาจอันชอบธรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาที่กฎหมายให้การรับรองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

4.2 กระบวนการยุติธรรมทางอาญา หมายถึง ระบบและกระบวนการในการบังคับใช้กฎหมายเพื่อดำเนินการกับคดีอาญาในชั้นพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ

5. วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) โดยการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำรา บทความจากวารสารกฎหมาย การสัมมนาทางวิชาการ งานวิจัย วิทยานิพนธ์ รวมทั้งการสืบค้นข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

6. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

6.1 ทำให้ทราบวิวัฒนาการ แนวคิด ทฤษฎี และหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

6.2 ทำให้ทราบมาตรฐานการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของกฎหมายไทยและต่างประเทศ

6.2 ทำให้ทราบปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

6.2 สามารถนำผลการศึกษาและวิเคราะห์มาเสนอแนะแนวทางแก้ไขปรับปรุงกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับหลักสากลยิ่งขึ้น

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

บุคคลที่เป็นผู้ถูกระงับการกระทำความผิดอาญา หรือตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้น ย่อมได้รับการกระทบกระเทือนต่อสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง เช่น ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งในทางกฎหมายสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเมื่อถูกกระทบกระเทือนแล้ว โดยหลักการบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมเป็นผู้เสียหายเพราะเป็นบุคคลผู้เป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง เว้นแต่กฎหมายจะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น

เมื่อมีการกระทำผิดกฎหมาย หรือถูกระงับข้อบังคับของสังคม ผู้กระทำความผิดนั้นจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายโดยเฉพาะกฎหมายอาญา เจ้าพนักงานตำรวจหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทั้งหลายมักจะพุ่งเป้าไปที่ตัวผู้กระทำความผิดก่อนเสมอ เจ้าพนักงานตำรวจจะกระทำการจับกุมผู้กระทำความผิดหรือบุคคลซึ่งถูกสงสัยว่ากระทำความผิดไว้ก่อน ในขณะที่เดียวกันผู้ตกเป็นเหยื่อแห่งอาชญากรรมหรือที่กฎหมายเรียกว่าผู้เสียหายจะเป็นเจ้าทุกข์และเป็นจุดเริ่มต้นของการสืบสวนและสอบสวนของเจ้าหน้าที่เพื่อนำไปสู่การจับกุม ฟ้องร้องและดำเนินคดีผู้กระทำความผิดต่อไป ดังนั้น แนวคิดในเรื่องผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยาเกิดขึ้นมาไม่นานนัก โดยในยุคเริ่มแรกเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่กระทำความผิดย่อมจะต้องได้รับโทษตามกฎหมายกำหนด การลงโทษผู้กระทำโดยรัฐถือได้ว่าเป็นการเยียวยาให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาวิธีหนึ่ง แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นลักษณะการมุ่งลงโทษผู้กระทำความผิดเพื่อแก้แค้นทดแทนการกระทำความผิดอาญาที่ละเมิดอำนาจรัฐมากกว่าที่จะมุ่งไปที่การเยียวยาผู้เสียหาย

แม้ว่าความสำคัญของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะไม่ปรากฏเป็นที่เด่นชัดในยุคเริ่มแรก แต่เมื่อมีการศึกษาเรื่องเหยื่อวิทยาอย่างจริงจังประกอบกับกระแสการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่แผ่กระจายไปทั่วโลก แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาจึงพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ³

เพื่อให้เข้าใจถึงหลักการหรือหลักกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาอันจะนำไปสู่การศึกษาประเด็นปัญหาที่กล่าวมา ในบทนี้จึงขอกล่าวถึงความหมาย ความสำคัญของผู้เสียหาย สิทธิ รวมถึงแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

³ อรุณา สามัญทอง, สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553, หน้า 16

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหาย

1.1 ความหมายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

1.1.1 ความหมายในทางอาชญาวิทยา

ในทางอาชญาวิทยาผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม หมายถึง บุคคลที่ถูกประทุษร้ายในทางชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน โดยปราศจากความยินยอมของผู้นั้น⁴ ซึ่งผู้เสียหายนั้นอาจเป็นบุคคลธรรมดา บริษัท หรือห้างร้านธุรกิจที่ถูกประทุษร้ายในทางทรัพย์สินด้วย และผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในทางอาชญาวิทยา หมายถึงเฉพาะบุคคลที่ถูกประทุษร้ายโดยตรงเท่านั้น ไม่รวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) ด้วย และในบางกรณีผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดอาจจะเป็นบุคคลคนเดียวกันก็ได้ เช่น กรณีขับรถในขณะเมาสุราจนทำให้เกิดอุบัติเหตุรถชนเสาไฟฟ้า ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นและทำให้ผู้กระทำความผิดได้รับบาดเจ็บด้วย ซึ่งถือว่าเป็นผู้เสียหายด้วย ทำให้บางครั้งอาจจะเป็นการยุ่งยากที่จะชี้ชัดลงไปว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายหรือบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิด เพราะหลักเกณฑ์ในทางกฎหมายและในทางอาชญาวิทยามีความแตกต่างกัน ในส่วนของกฎหมายผู้ที่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดไม่ถึงว่าเป็นผู้เสียหาย แต่ในทางอาชญาวิทยาถือว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายแม้จะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดก็ถือว่าเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

นอกจากนี้ในทางอาชญาวิทยาได้มีผู้ให้ความหมายของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม (Victim of Crime) ไว้มากมาย เช่น

1) เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง ผู้ได้รับความเสียหายจากการก่ออาชญากรรมของผู้กระทำความผิด รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่ได้รับผลกระทบจากความเสียหาย⁵

2) เหยื่ออาชญากรรม หมายถึง ผู้ประสบผลร้ายหรือความเสียหายทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินอันเนื่องจากการละเมิดกฎหมาย⁶

สรุป เหยื่ออาชญากรรม เป็นผู้ประสบผลร้ายหรือได้รับความเสียหายทั้งด้านชีวิต ร่างกาย จิตใจ และทรัพย์สินอันเนื่องมาจากการละเมิดต่อกฎหมาย ไม่ว่าจะเหยื่ออาชญากรรมนั้นจะเป็นบุคคลธรรมดา หรือนิติบุคคลก็ตาม

1.1.2 ความหมายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้คำนิยามคำว่า “ผู้เสียหาย” ไว้ในมาตรา 2(4) โดยบัญญัติว่า “ผู้เสียหาย หมายความว่าบุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5, 6”

⁴ ประเทือง ธนิยผล และสุวิทย์ นิ่มน้อย, *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา Criminology & Penology* : LA406, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์, 2533, หน้า 29

⁵ ประชัช เปี่ยมสมบุรณ์, *อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม : ปัญหา อุปสรรค และแนวทางควบคุม*, กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, 2531 หน้า 125

⁶ กุลพล พลวัน และรัชนิกร โชติชัยสถิตย์, “สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายในคดีอาญาในประเทศไทย”, *วารสารอัยการนิเทศ*, 33, 3 (สิงหาคม 2534) : หน้า 331-332

จากบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว สามารถแบ่งประเภทของผู้เสียหายออกได้เป็น 2 ประเภท

1) ผู้เสียหายโดยตรง หรือผู้ได้รับความเสียหายที่แท้จริง คือ บุคคลที่ถูก ล่วงละเมิด และได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดกฎหมาย

หลักเกณฑ์การเป็นผู้เสียหายโดยตรงหรือผู้เสียหายที่แท้จริงมีดังนี้⁷

(1) ต้องมีการกระทำความผิดอาญารฐานใดฐานหนึ่งเกิดขึ้น

(2) ผู้เสียหายต้องเป็นบุคคล

บุคคลที่จะเป็นผู้เสียหายในคดีอาญานั้นอาจเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1352/2544⁸ จำเลยทำเอกสารเท็จยื่นขอเบิก เงินค่ารักษาพยาบาลจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินของมณฑลทหารบกที่ 31 แม้ค่ารักษาพยาบาล ดังกล่าวอยู่ในความดูแลรับผิดชอบของมณฑลทหารบกที่ 31 แต่มณฑลทหารบกที่ 31 เป็นเพียง หน่วยงานของกองทัพบก สังกัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการ กระทรวงกลาโหม พ.ศ.2503 มาตรา 17 กำหนดให้กองทัพบกเป็นนิติบุคคล มณฑลทหารบกที่ 31 ไม่มีฐานะเป็นนิติบุคคล จึงไม่ใช่ผู้เสียหายหรือถือว่าเป็นผู้แทนอื่นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 5(3) การที่พลตรี ศ. ผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 31 มอบอำนาจให้พันโท ป. มาร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีแก่จำเลยฐานฉ้อโกงซึ่งเป็นความผิดต่อส่วนตัวแทนกองทัพบก จึงถือว่าไม่มี การร้องทุกข์ พนักงานสอบสวนจึงไม่มีอำนาจสอบสวน

(3) บุคคลนั้นได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดนั้น

(4) บุคคลนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 954/2502⁹ หญิงยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก นั้น ถือว่าหญิงนั้นมีส่วนร่วมในการกระทำผิดด้วย จึงมิใช่ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 2 (4) และแม้หญิงนั้นจะถึงแก่ความตายลง บิดาของหญิงนั้นก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องผู้ ที่ทำให้หญิงนั้นแท้งลูกได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1596/2549¹⁰ เหตุเกิดรถชนกัน ผู้ตายมีส่วน ประมาทอยู่บ้าง ผู้ตายจึงไม่ใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยในความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 291 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) โจทก์ร่วมซึ่งเป็นบุพการีผู้ตายย่อมไม่มี อำนาจจัดการแทนผู้ตายได้ ตามมาตรา 5 (2) โจทก์ร่วมจึงไม่มีอำนาจเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงาน อัยการตามมาตรา 30 โจทก์ร่วมย่อมไม่มีสิทธิอุทธรณ์ขอให้ลงโทษจำเลยสถานหนักโดยไม่รอการ ลงโทษ

⁷ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพมหานคร : พลสยามการพิมพ์, 2551, หน้า 9

⁸ ธานีศ เกศวพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพมหานคร : พลสยาม พรินต์ (ประเทศไทย), 2554, หน้า 13

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 98

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 100

2) ผู้เสียหายโดยอ้อม หรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหาย คือ บุคคลที่สามที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดกฎหมาย แม้การกระทำนั้นจะไม่ได้เกิดขึ้นกับบุคคลนั้นโดยตรง¹¹

(1) ผู้มีอำนาจจัดการแทน ตามมาตรา 4

มาตรา 4 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นหญิงมีสามี หญิงนั้นมีสิทธิฟ้องคดีได้เอง โดยมีต้องได้รับอนุญาตจากสามีก่อน

ภายใต้บังคับแห่งมาตรา 5(2) สามีมีสิทธิฟ้องคดีอาญาแทนภริยาได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตโดยชัดแจ้งจากภริยา”

จากบทบัญญัติมาตรา 4 ผู้เสียหายโดยตรง คือ ภริยา และผู้มีอำนาจจัดการแทนได้แก่สามี ซึ่งสามีและภริยาหมายถึงสามีภริยาชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น

(2) ผู้มีอำนาจจัดการแทน ตามมาตรา 5

มาตรา 5 บัญญัติว่า “บุคคลเหล่านี้จัดการแทนผู้เสียหายได้

(1) ผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาล เฉพาะแต่ในความผิดซึ่งได้กระทำต่อผู้เยาว์ หรือผู้ไร้ความสามารถซึ่งอยู่ในความดูแล

(2) ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามีหรือภริยา เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจะจัดการเองได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3063/2552¹² ผู้บุพการีมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้เฉพาะแต่ในความผิดอาญาซึ่งผู้เสียหายถูกทำร้ายถึงตายหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถจัดการเองได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 3 (2) ประกอบมาตรา 5 (2) แต่คดีที่เป็นความผิดต่อเจ้าพนักงานในการยุติธรรมและความผิดเกี่ยวกับเอกสาร ซึ่งผู้เสียหายถึงแก่ความตายด้วยโรคประจำตัวของผู้เสียหายเอง ไม่ต้องด้วยบทบัญญัติดังกล่าว

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4526/2546¹³ โจทก์ฟ้องว่า จำเลยและ ส. (ผู้ตาย) ต่างขับซิ่งรถจักรยานยนต์ด้วยความประมาท ส. จึงมีส่วนในการกระทำผิดทางอาญาด้วย ดังนั้น ตามคำฟ้องของโจทก์ถือว่า ส. มิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) ป. โจทก์ร่วมซึ่งเป็นภริยาของ ส. จึงไม่มีอำนาจเข้ามาจัดการแทน ส. ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 5 (2) และไม่มีสิทธิขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการซึ่งเป็นโจทก์เดิมได้ การที่ศาลชั้นต้นมีคำสั่งอนุญาตให้ ป. เข้ามาเป็นโจทก์ร่วมจึงไม่ชอบ ป. ไม่มีสิทธิฎีกา

(3) ผู้จัดการ หรือผู้แทนอื่น ๆ ของนิติบุคคล เฉพาะความผิดซึ่งกระทำลงแก่นิติบุคคลนั้น

(4) ผู้มีอำนาจจัดการแทน ตามมาตรา 6

¹¹ สุดสงวน สุธีสร, *เหยื่ออาชญากรรม*, กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, 2546, หน้า 2

¹² ฉานิศ เกศวพิทักษ์, *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1*, หน้า 133

¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 134

มาตรา 6 บัญญัติว่า “ในคดีอาญาซึ่งผู้เสียหายเป็นผู้เยาว์ไม่มีผู้แทน โดยชอบธรรม หรือเป็นผู้วิกลจริตหรือคนไร้ความสามารถ ไม่มีผู้อนุบาล หรือซึ่งผู้แทนโดยชอบธรรม หรือผู้อนุบาลไม่สามารถจะทำการตามหน้าที่โดยเหตุหนึ่งเหตุใด รวมทั้งมีผลประโยชน์ขัดกันกับผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถนั้น ๆ ญาติของผู้นั้น หรือผู้มีประโยชน์เกี่ยวข้องอาจร้องต่อศาลขอให้ตั้งเขาเป็นผู้แทนเฉพาะคดีได้

เมื่อได้ไต่สวนแล้ว ให้ศาลตั้งผู้ร้องหรือบุคคลอื่นซึ่งยินยอมตามที่เห็นสมควรเป็นผู้แทนเฉพาะคดี เมื่อไม่มีบุคคลใดเป็นผู้แทน ให้ศาลตั้งพนักงานฝ่ายปกครองเป็นผู้แทน...”

ผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 6 เรียกว่า ผู้แทนเฉพาะคดี ซึ่งมีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายโดยตรงเฉพาะในคดีที่ตนได้รับการแต่งตั้งเท่านั้น

1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

Hans Von Henting¹⁴ ได้อธิบายเหยื่ออาชญากรรมเปรียบเทียบเหมือนช่างปั้นอาชญากร อาชญากรเหมือนนักล่าเหยื่อ (predator) และเหยื่อเหมือนผู้ถูกล่า นักเหยื่อวิทยาผู้บุกเบิกอีกท่านคือ Stephen Schafer ได้ศึกษาตัวเหยื่อและได้เสนอแนวคิดที่ว่าตัวเหยื่อได้ยั่วหรือกระตุ้นให้ผู้กระทำผิดทำผิด แนวคิดเกี่ยวกับการตกเป็นเหยื่อในปัจจุบันสามารถกล่าวแบ่งเป็นทฤษฎีได้ดังต่อไปนี้

1.2.1 ทฤษฎี Victim Precipitation (การมีส่วนร่วมของเหยื่อ)¹⁵

Marvin Wolfgang อธิบายว่า เหยื่อบางคนเป็นตัวกระตุ้น ทำให้ตัวเองเผชิญกับเหตุการณ์ที่นำไปสู่การบาดเจ็บ หรือความตายได้ ซึ่งตัวเหยื่ออาจมีพฤติกรรมที่แสดงออกหรือนิ่งเฉย ก็ได้

พฤติกรรมที่แสดงออก (active precipitation) เช่น เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นตัวเหยื่ออาจใช้คำขู่ หรือคำท้าทาย หรืออาจเป็นผู้ยั่วก่อนหรือเริ่มก่อนในการทำร้ายก็ได้ รูปแบบนี้เรียกว่า victim precipitation crime หรืออาชญากรรมที่เหยื่อมีส่วนร่วม โดย Marvin Wolfgang ปี 1958 ได้ศึกษาการฆาตกรรมของอาชญากรได้สรุปพฤติกรรมของเหยื่อกระตุ้นให้อาชญากรต้องฆ่า ตัวอย่างเห็นได้จากการที่ภรรยาถูกประทุษร้ายและพูดว่าจะมาฆ่าสามีจนต้องฆ่าสามีเป็นต้น

ในปี 1971 Menachem Amir ศึกษาการข่มขืนและสรุปว่าหญิงที่ถูกข่มขืนมักจะมีความสัมพันธ์กับผู้ข่มขืน เช่น กรณีการข่มขืนของคู่คนที่เรียกว่า Date rape แสดงให้เห็นว่าทั้งชายและหญิงไปเที่ยวด้วยกันจากความยินยอมพร้อมใจของทั้งสองฝ่าย แต่เป็นความโรแมนติกที่ยังขาดความสนิทสนม เมื่อสถานการณ์เลยเถิดฝ่ายหญิงขัดขืนจึงกลายเป็นการข่มขืน ซึ่งดูเหมือนจะไม่รุนแรงเท่ากับการข่มขืนจากคนที่ไม่เคยรู้จักที่เรียกว่า Stanger rape อย่างไรก็ตาม มีนักกฎหมายหญิงหลายระดับพูดถึงการข่มขืนของคู่คนว่าเป็นการข่มขืนเช่นเดียวกับการข่มขืนอื่น ๆ เพราะฝ่ายชายได้ทำให้หญิงรู้สึกหมดทางสู้ กลัวจนไม่กล้าสู้ จนทำให้ถูกมองว่าฝ่ายหญิงมีส่วนร่วมในการมีเพศสัมพันธ์ หรือมีความสมัครใจในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อคดีขึ้นสู่ศาลฝ่ายหญิงจึงเป็นฝ่าย

¹⁴ สุดสงวน สุธีสร, *เหยื่ออาชญากรรม*, กรุงเทพมหานคร, 2546, หน้า 6

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6-8

เสียเปรียบ การตัดสินใจชนิดที่โทษผู้ตกเป็นเหยื่อ เช่น กรณีหญิงโดนข่มขืนเพราะการใส่กระโปรงสั้น ลายลูกไม้ โดยไม่ใส่ชุดชั้นใน แสดงถึงหญิงเป็นคนถามหาพฤติกรรมให้โดนข่มขืน (asked for it, the way she was dressed) หรือแต่งตัวเพื่อโฆษณาขายด้านเพศ (was advertising for sex) และโยนความผิดส่วนหนึ่งให้แก่หญิง เป็นต้น

การอยู่เฉย (passive precipitation) ของเหยื่อเกิดโดยเหยื่อไม่รู้ตัวเลยว่า จากบุคลิกภาพส่วนตัวของตนนั้นได้ไปข่มขู่หรือยั่วยุอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น กรณีการแข่งขัน การสมัครงาน การเลื่อนตำแหน่ง เรื่องความรัก เป็นต้น บางครั้งตัวเหยื่ออาจไม่เคยพบกับผู้กระทำ (Attacker) เลยก็ได้ บางทีไม่รู้เลยว่ามีคนประเภทรนี้อยู่ด้วย ผู้กระทำผิดจะทำร้ายเหยื่อเมื่อตัวเขาารู้สึกว่าจะแพ้แก่ตัวเหยื่อ

อีกรูปแบบหนึ่งที่เกิดขึ้นบ่อย กลุ่มเหยื่อถูกจัดให้อยู่ในพวกหรือกลุ่ม ๆ หนึ่งที่ทำให้ผู้กระทำรู้สึกกลัวไม่ปลอดภัย ทำลายชื่อเสียง เกียรติยศ สถานะ รวมถึงเศรษฐกิจความเป็นอยู่ต่าง ๆ ที่เรียกว่า อาชญากรรมแห่งความเกลียด (Hate Crime) กรณีผู้อพยพลี้ภัยที่ย้ายมาอยู่ในชุมชนในประเทศอเมริกา ทำให้อเมริกันชนรู้สึกถูกรังแกข่มขู่ในเรื่องการแย่งงาน ความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่เดิม ๆ เปลี่ยนไป ทำให้เกิดความเกลียดกลัว กลุ่มผู้ลี้ภัยเลยเป็นเป้าหรือเหยื่อให้ถูกกระทำ ต่าง ๆ นานา เช่น กรณีกลุ่มคนขาวใส่ถุงคลุมศีรษะเข้าร้านขายของชำของคนจีนโดยที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนได้ทำลายของในร้านเสียหาย เป็นต้น

1.2.2 ทฤษฎี Live style (รูปแบบของวิถีชีวิต)¹⁶

Gary Sensen & David Brownfield นักอาชญาวิทยา เชื่อว่า รูปแบบของวิถีชีวิตของคนทำให้ตนเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ กล่าวคือ การตกเป็นเหยื่อได้นั้นอาจเกิดจากวิถีของการใช้ชีวิตของคนแต่ละคน

วิถีชีวิตที่มีความเสี่ยงสูง (High risk) เช่น เด็กหนุ่มวัยรุ่นจะมีความเสี่ยงสูงในการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งถ้าพิจารณาจากวิถีชีวิตแล้ว ตั้งแต่เด็กหนุ่มออกเดินทางจากประตูบ้านไปถึงโรงเรียน ตัวอย่างเช่น เด็กนักเรียนอาชีวะ เป็นต้น นอกจากการคบเพื่อนก็ทำให้เกิดความเสี่ยงสูงเช่นกัน เพื่อนอาจชักจูงไปเที่ยวตามสถานที่ต้องห้ามต่าง ๆ เด็กหนุ่มที่มีอายุไม่เกิน 18 ปี ไม่มีสิทธิซื้อสุราได้ แต่สถานที่เหล่านั้นอาจขายสุราให้เพราะอยากได้เงิน ซึ่งจากความอ่อนวัยและไม่ประสาต่อโลก เมื่อได้ดื่มสุราแล้วอาจทำให้เกิดความกล้า เลียนแบบเมื่อพบกลุ่มวัยรุ่นอื่นมองหน้ากันทำให้ทะเลาะกันได้ การประทุษร้ายร่างกายมักเกิดในสถานที่ที่มีการขายสุรา นอกจากนี้หญิงสาวที่ชอบใช้ชีวิตหรูหราฟุ่มเฟือยมักจะชอบเที่ยวตามสถานบันเทิงต่าง ๆ อาจถูกหลอกให้เสพยาเสพติดโดยไม่รู้ตัว เมื่อยาออกฤทธิ์ก็มีพฤติกรรมด้านเพศ หรืออาจถูกชายหนุ่มที่ไปเที่ยวด้วยกันหลอกหรือขู่ให้มีเพศสัมพันธ์ด้วย

1.2.3 ทฤษฎี Routine Activities (กิจวัตรประจำวัน)¹⁷

Lawrence Cohen & Marcus Felson นักทฤษฎี ได้ทำวิจัยเกี่ยวกับกิจวัตรประจำวันของคน ทำให้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ จากแนวความคิดที่ว่าทุกวันนี้คนหลายหลากอยากฝ่าฝืนกฎหมายเพื่อแก้แค้น ความโลภ และแรงจูงใจอื่น ๆ อาชญากรรมล่าเหยื่อ (Predatory

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8-9

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 9-10

crime) คือ ประเวทอาชญากรรมที่รุนแรงต่อบุคคล หรือประทุษร้ายต่อทรัพย์สิน ซึ่งเกิดจากการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันของแต่ละบุคคล ทำให้เกิด

- 1) เป้าหมายที่เหมาะสม เช่น บ้านที่มีทรัพย์สินอยู่พร้อม
 - 2) การขาดการดูแลของผู้เฝ้า เช่น ปราศจากคนเฝ้าบ้าน ตำรวจ สายตรวจ เจ้าของบ้าน เพื่อนบ้าน ญาติ
 - 3) มีกลุ่มของวัยรุ่นที่ไม่มีงานทำอยู่ร่วมกัน
- เมื่อปัจจัยดังกล่าวข้างต้นปรากฏ อาชญากรรมประเภทล่าเหยื่อจะออกแสวงหาเป้าหมายของตัวเองทันที

1.3 ผลจากการตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมและผลกระทบต่อสังคม

เมื่อมีการกระทำความผิดหรือมีการก่ออาชญากรรมขึ้นนั้น ผลกระทบที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดแต่ตัวผู้เสียหายหรือเหยื่อที่เป็นบุคคลแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังก่อให้เกิดผลกระทบด้านอื่น ๆ อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นผลกระทบด้านทรัพย์สินเงินทอง ผลกระทบที่เกิดแก่ชุมชนและสังคม และในการพิจารณาถึงผลกระทบต่าง ๆ นั้น เราควรพิจารณาทั้งในด้านบวกและด้านลบ หรืออาจจะเรียกว่าด้านที่เป็นผลไม่ดีและด้านที่เป็นผลดี ซึ่งจะได้พิจารณาถึงผลจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมเป็นเรื่อง ๆ ไป ดังนี้

1.3.1 ผลต่อบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม¹⁸

สิ่งที่เกิดขึ้นแก่บุคคลเมื่อตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้นได้แก่สภาพร่างกาย ทรัพย์สินเงินทอง ปัญหาทางด้านสังคมและสภาพจิตใจ ผลกระทบทางสภาพร่างกายนั้นขึ้นอยู่กับว่าผู้ตกเป็นเหยื่อได้รับอันตรายสาหัสหรือไม่ ถ้าไม่สาหัสก็เป็นการเจ็บปวดชั่วคราวและอาจจะไม่มีแผลเป็นติดตัว ถ้าสาหัสมากหรือใช้เวลารักษานานก็อาจจะถึงตายหรือพิการหรือมีแผลเป็นติดตัว การมีแผลเป็นติดตัวนั้นอาจจะทำให้ร่างกายเสียโฉม เช่นมีแผลเป็นที่ใบหน้าก็จะทำให้เกิดความน่าเกลียดน่ากลัวแก่ผู้พบเห็น ขาดความน่าดูน่าชมและขาดเสน่ห์ดึงดูดใจเพศตรงข้าม ร่างกายพิการนั้นย่อมมีผลต่อบุคลิกภาพด้วย คือทำให้บุคลิกภาพเปลี่ยนไปจากเดิม เปลี่ยนจากคนที่เคยมีความกระฉับกระเฉงสง่างามมาเป็นคนที่ไม่สง่างามและยากลำบากต่อการเคลื่อนไหวร่างกาย ทั้งอาจต้องเป็นภาระแก่บุคคลอื่นที่จะต้องเลี้ยงดูอีกด้วย

1.3.2 ผลกระทบในแง่ทรัพย์สินเงินทอง¹⁹

ผลกระทบในแง่ทรัพย์สินเงินทอง อาจพิจารณาได้ 3 ประเด็น ดังนี้
 ประเด็นแรก ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมต้องสูญเสียทรัพย์สินจากการกระทำของอาชญากร เช่น เมื่อมีการปล้นก็ต้องเสียเงินทองหรือของมีค่า บางครั้งอาชญากรอาจจะทำลายทรัพย์สิน เช่น ทำลายประตูบ้าน หน้าต่าง หรือข้าวของอื่น ๆ เหยื่ออาชญากรรมก็ต้องซื้อของใหม่มาแทน หรือต้องซ่อมแซมของเก่า จำเป็นต้องใช้เงินเพื่อดำเนินการดังกล่าว
 ประเด็นที่สอง ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมอาจจะได้รับบาดเจ็บ จึงต้องใช้เงินเพื่อรักษาแผล ถ้าหากเหยื่อมีการประกันชีวิตไว้ก็ไม่ต้องจ่ายเงินทองเพราะทางบริษัทประกัน

¹⁸ อรรถพร ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, *ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม*, นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุข อาเซียน, 2538, หน้า 101

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 101-102

ชีวิตจะดำเนินการให้ ในกรณีที่เหยื่ออาชญากรรมมีรายได้น้อยหรือไม่สนใจในเรื่องการประกันชีวิตก็ ต้องเสียเงินทองของตนเอง หากขาดแคลนก็ต้องหยิบยืมของคนอื่นเป็นหนี้สินกันไป หรือหากยืม จากใครไม่ได้จริง ๆ ก็ต้องทนทุกข์ทรมานไปกับความเจ็บปวด

ประเด็นที่สาม เหยื่ออาจจะต้องจ่ายเงินทองเพื่อช่วยเหลือตำรวจในการ ช่วยจับกุมคนร้าย และยังคงต้องจ่ายเงินทองอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการดำเนินคดี ต้องเสียเวลาในการ ดำเนินคดี อาจทำให้ขาดรายได้จากการประกอบอาชีพ หรืออาจสูญเสียทรัพย์สินที่ต้องใช้ในการ ประกอบอาชีพทำให้ขาดรายได้ไปส่วนหนึ่ง

ในแง่ปัญหาทางด้านสังคมและทางด้านจิตใจของผู้ตกเป็นเหยื่อ อาจจะ กล่าวได้ว่า เหยื่อตกอยู่ในความกลัว มีความรู้สึกต่อเพื่อนมนุษย์ผิดไปจากเดิม มีพฤติกรรมและการ คบค้าสมาคมเปลี่ยนแปลงไป พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนี้อาจจะเป็นเวลาหลายเดือนหรือหลายปี ตามปกติเหยื่ออาชญากรรมจะมีขวัญอ่อน เป็นทุกข์และวิตกกังวลเมื่ออยู่คนเดียวที่บ้านหรือออกไป จากบ้าน

จากเหตุแห่งความกลัวเพราะเคยตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมอาจจะนำไปสู่ การปฏิบัติบางอย่างเพื่อป้องกันเหตุร้ายที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การเตรียมอาวุธเพื่อต่อสู้กับผู้ร้ายที่จะ เข้ามาทำการประทุษร้าย การปรับปรุงที่อยู่อาศัย การจ้างคนมาคุ้มกันหรือเฝ้าทรัพย์สิน การจัดเตรียม ต่าง ๆ ดังกล่าวล้วนต้องอาศัยเงินทองเป็นปัจจัยสำคัญ

1.3.3 ผลกระทบต่อชุมชนและสังคม

จากการที่มีผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมนั้น สามารถพิจารณาถึงผลกระทบ ที่เกิดต่อชุมชนและสังคมได้ทั้งในทางบวกและทางลบ ดังนี้

1) ผลจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในทางลบ²⁰

ผลในทางลบซึ่งเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปก็คือความกลัว เมื่อมีอาชญากรรม เกิดขึ้นในชุมชนก็จะเกิดความกลัวขึ้นในชุมชนนั้น หรือหากอาชญากรรมเช่นการฆาตกรรมเกิดขึ้น ทั่วไปในเกือบทุกชุมชน ก็ทำให้เกิดความหวาดกลัวขึ้นในสังคม ความกลัวอาชญากรรมทำให้ชีวิต และนิสัยของคนเปลี่ยนแปลง บางทีถึงกับเปลี่ยนวิถีชีวิตที่เป็นอยู่ไปเป็นวิถีชีวิตใหม่ เปลี่ยนแปลงการ ประกอบอาชีพ

2) ผลจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมในทางบวก²¹

ผลจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมหากจะมองในทางบวกหรือทางที่ จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมก็น่าจะมีอยู่เหมือนกัน กล่าวคือ การมีอาชญากรรมอยู่จำนวน หนึ่งที่ไม่มากนักและสามารถควบคุมได้ก็ถือได้ว่าสังคมมีสภาพที่สมบูรณ์ เพราะอาชญากรรมจำนวน หนึ่งก็คือตัวกำหนดแรงต้านทานของสังคม คือสังคมสามารถดำเนินการกับจำนวนอาชญากรรมที่มีอยู่ นั้น หากอาชญากรรมเพิ่มขึ้นสังคมก็จะหาทางทำให้ลดลงได้เพราะสังคมได้เรียนรู้วิธีการควบคุม มาแล้ว หรือมีประสบการณ์ในการดำเนินการกับอาชญากรรมนั่นเอง Durkheim ได้กล่าวไว้ว่า

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 102

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 107

“Crime is an inevitable aspect of all healthy societies” หมายความว่า สังคมที่สุขภาพสมบูรณ์จะหลีกเลี่ยงจากอาชญากรรมไปไม่ได้²²

2. แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความหมายของคำว่า “สิทธิ” (Rights) มีหลายแนวความคิดและมีมุมมองที่ตรงกันหรือต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามมีการให้คำจำกัดความของสิทธิไว้ คือ

ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 “สิทธิ” หมายถึง “อำนาจอันชอบธรรม (กฎ) อำนาจที่จะกระทำการใด ๆ ได้อย่างอิสระโดยได้รับการรับรองจากกฎหมาย”

ศาสตราจารย์ ดร.หยุด แสงอุทัย อธิบายความหมายของคำว่า “สิทธิ” ไว้ว่า หากสิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายให้อันที่จะมีเจตจำนงของตนเองนั้นเป็นการมองในแง่ของเนื้อหา ส่วนการถือว่าสิทธิคือประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองเป็นการมองในแง่จุดประสงค์ของสิทธิ ปัจจุบันถือว่าสิทธิเป็นประโยชน์และควรถือว่าสิทธิ คือ อำนาจที่กฎหมายให้เพื่อสำเร็จประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง อย่างไรก็ตามมีความเห็นว่า ความหมายของคำว่าสิทธิได้แก่ “ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้” หมายถึง เป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครอง คือ คุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธิในกรณีที่เป็นการละเมิดด้วย²³

การให้ความหมายดังกล่าวเป็นการมองว่าสิทธินั้นเป็นสิทธิตามกฎหมาย คือ อำนาจหรือประโยชน์ซึ่งทางบ้านเมืองให้คำมั่นสัญญาโดยกำหนดเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษร หรือกฎหมายจารีตประเพณีว่าจะจัดการดูแลให้เกิดขึ้นแก่บุคคลหนึ่งบุคคลใดอย่างเต็มภาคภูมิ เพื่อสมฐานะของผู้ทรงสิทธิ หรือผู้เป็นเจ้าของสิทธิ อย่างไรก็ตามการอธิบายเพียงว่าสิทธิเป็นสิ่งที่กฎหมายคุ้มครองให้เป็นการมองในความหมายที่แคบเพราะสิทธิอาจได้รับการคุ้มครองจากปัจจัยอื่น ๆ ที่มีใช้กฎหมาย เช่น อาจเกิดจากจารีตประเพณี หรือศีลธรรมก็เป็นได้

ความหมายของคำว่า “สิทธิมนุษยชน” คำว่า สิทธิมนุษยชนเป็นคำที่มีผู้รู้จักอย่างกว้างขวางน่าจะเพราะปรากฏในกฎบัตรสหประชาชาติ ในส่วนอารัมภบท วรรคสอง ในสมัยก่อนเรียกสิทธิมนุษยชนว่า “สิทธิของมนุษย์” (The Rights of Man) และคำว่าสิทธิของมนุษย์ใช้แทนคำเดิมว่า “สิทธิตามธรรมชาติ” สิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิธรรมชาติ เป็นเรื่องของสิทธิที่สืบเนื่องมาจากหลักของกฎหมายธรรมชาติที่เน้นถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ และภายหลังเมื่อมีการกล่าวอ้างถึงสิทธิธรรมชาติบ่อยครั้ง จนพัฒนามาเป็นสิทธิมนุษยชน

คำว่า สิทธิมนุษยชนในระหว่างประเทศมิได้ให้คำนิยามคำว่าสิทธิมนุษยชนอย่างเฉพาะเจาะจงในประเทศ คำว่าสิทธิมนุษยชนถือเป็นศัพท์ใหม่ในถ้อยคำภาษาไทย และเป็นถ้อยคำภาษาไทยในฐานะเป็นศัพท์ทางวิชาการ และพิจารณาได้ว่าเป็นคำศัพท์กฎหมายไทยเพราะมีการ

²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 107

²³ คณะสังคมนิยม มหาวชิราวุธธรรมศาสตร์, โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุงพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544, กรุงเทพมหานคร, 2548, หน้า 6-20

บัญญัติหรือให้คำจำกัดความนี้ไว้ในพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ อย่างไรก็ตามในภาพรวมแล้ว ความหมายของคำว่าสิทธิมนุษยชนยังมีความคลุมเครือและมีขอบเขตที่ยังไม่แน่นอน โดยเฉพาะคำว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แต่สามารถพิจารณาได้ว่าสิทธิมนุษยชนเป็นเรื่องที่มีความเชื่อมโยงกับหลายคุณค่า ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าธรรม ศีลธรรม มนุษยธรรม ซึ่งวิธีการปฏิบัติที่จะเข้าถึงเรื่องดังกล่าวนั้นประกอบด้วยความคิดในเรื่อง ความดี ความรักเพื่อนมนุษย์ ความเสียสละ ซึ่งคุณค่า ความคิด หรือความเชื่อของแต่ละบุคคลแต่ละสังคมย่อมแตกต่างกัน และย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคมในแต่ละยุคแต่ละสมัย

สิทธิมนุษยชนในยุคแรกเป็นเรื่องที่ยึดอยู่ที่การเรียกร้องสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมืองของบุคคลที่เรียกร้องสิทธิของตนจากใช้อำนาจโดยไม่ชอบธรรม คือผู้ปกครอง

สิทธิมนุษยชนได้มีการบัญญัติไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ต่อมาสมัชชาใหญ่สหประชาชาติได้มีมติรับปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน เมื่อวันที่ 10 ธันวาคม ค.ศ.1948 โดยมีคำปรารภ²⁴

“ด้วยเหตุที่การยอมรับศักดิ์ศรีประจำตัว และสิทธิซึ่งเสมอกันและไม่อาจโอนแก่กันได้ของสมาชิกทั้งปวงแห่งครอบครัวมนุษย์เป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในพิภพ

ด้วยเหตุที่การเฉยเมย และการดูหมิ่นเหยียดหยามสิทธิมนุษยชนได้ก่อให้เกิดการอันป่าเถื่อนโหดร้ายทารุณ ซึ่งได้กระทบกระเทือนมนโธธรรมของมนุษยชาติอย่างรุนแรง และโดยเหตุที่ได้มีการประกาศปณิธานอันสูงสุดของสามัญชนว่าถึงวาระแห่งโลกแล้วที่มนุษย์จะมีเสรีภาพในการพูด และในความเชื่อถือ รวมทั้งมีเสรีภาพจากความกลัวและความต้องการ

ด้วยเหตุที่เป็นสิ่งจำเป็นที่สิทธิมนุษยชนควรได้รับความคุ้มครองโดยหลักนิติธรรม ถ้าไม่พึงประสงค์ให้มนุษย์ต้องถูกบีบบังคับให้หาทางออก โดยการกบฏต่อพระราชและการกดขี่อันเป็นที่พึงแห่งสุดท้าย

ด้วยเหตุที่ประดาประชาชนแห่งสหประชาชาติได้ยืนยันไว้ในกฎบัตรถึงความเชื่อมั่นในสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของตัวบุคคล และในความเสมอกันแห่งสิทธิของทั้งชายและหญิง และได้ตัดสินใจที่จะส่งเสริมความก้าวหน้าทางสังคมตลอดจนมาตรฐานแห่งชาติให้ดีขึ้นได้ มีเสรีภาพมากขึ้น

ด้วยเหตุที่รัฐสมาชิกได้ปฏิญญาที่จะให้ได้มาโดยการร่วมมือกับสหประชาชาติซึ่งการส่งเสริม การเคารพ และการถือปฏิบัติโดยสากลต่อสิทธิมนุษยชน และเสรีภาพขั้นพื้นฐาน

ด้วยเหตุที่ความเข้าใจตรงกันในเรื่องสิทธิและเสรีภาพความสำคัญยิ่งเพื่อให้ปฏิญญานี้เกิดสัมฤทธิ์ผลอย่างเต็มเปี่ยม”

แสดงถึงแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ปัจจุบันสิทธิมนุษยชนถือเป็นเรื่องหรือหลักการที่มีความเป็นสากลที่ทุกรัฐพึงยึดถือและปฏิบัติตาม

สำหรับประเทศไทยนั้นมีการปกครองระบอบประชาธิปไตยจึงเกิดกระแสและแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนซึ่งปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ การ

²⁴ วิชัย ศรีรัตน์ บรรณาธิการ, *สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย*, นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543, หน้า 217-218

บัญญัติเรื่องสิทธิมนุษยชนในรัฐธรรมนูญทำให้ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนได้มากขึ้นในระดับหนึ่ง มีแนวคิดให้ความสำคัญกับบุคคลและได้รับการกล่าวอ้างมากขึ้น สิทธิมนุษยชนในประเทศไทยจึงถือเป็นสิทธิตามกฎหมาย คือ ต้องมีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองเป็นลายลักษณ์อักษร

ความหมายของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในทางตำรากฎหมายต่างประเทศ โดยเฉพาะของเยอรมัน ได้มีความพยายามอย่างยิ่งที่จะให้ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” แต่อย่างไรก็ตามจนถึงปัจจุบันก็ยังไม่มียามใดที่ได้รับการยอมรับเป็นการทั่วไป

ความหมายของคำว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ในทางกฎหมาย นักกฎหมายของเยอรมัน Guenter Duerig ได้ให้คำอธิบายคำว่า “ศักดิ์ศรี” ว่า มนุษย์ทุกคนเป็นมนุษย์โดยอำนาจแห่งจิตวิญญาณของเขาเอง ซึ่งทำให้เขาแตกต่างจากความเป็นอยู่ในสภาวะธรรมชาติที่ปราศจากความเป็นส่วนบุคคล และการทำให้บรรลุเป้าหมายภายในขอบเขตส่วนบุคคลนั้นย่อมขึ้นอยู่กับการตัดสินใจของบุคคลนั่นเอง ในอันที่จะกำหนดตนเองและในการสร้างสภาพแวดล้อมของตนเอง²⁵ Klaus Stern ได้สรุปสาระสำคัญของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” ว่า หมายถึงคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคนได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำกัดคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคล ในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรี” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์ อันเป็นสาระตงในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเอง และเป็นสาระตงที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น²⁶

จากการให้ความหมายของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยนักนิติศาสตร์ จึงอาจสรุปได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้นเป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะ อันสืบเนื่องมาจากความเป็นมนุษย์ และเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่เฉพาะกับความเป็นมนุษย์เท่านั้น โดยไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขอื่นใดทั้งสิ้น เช่น เชื้อชาติ ศาสนา คุณค่าของมนุษย์ดังกล่าวนี้มีความมุ่งหมายเพื่อให้มนุษย์มีความอิสระในการที่จะพัฒนาบุคลิกภาพส่วนตัวของบุคคลนั้น ๆ ภายในความรับผิดชอบของตนเอง โดยถือว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้²⁷

2.2 แนวคิดเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญา

องค์การสหประชาชาติมีมติในที่ประชุมสมัชชาใหญ่ครั้งที่ 40/34 ว่าด้วยป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด ครั้งที่ 7 ในปี ค.ศ.1985 โดยประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ใน “ปฏิญญาสากลว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985”²⁸ เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน ค.ศ.1985 ซึ่งเป็น

²⁵ Duerig, Grundgesetz-Kommentar, Art. 1, Abs. 1, Rdnr. 17 อ้างใน บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2555, หน้า 87

²⁶ Klaus Stern, Das Staatsrecht der Bundesrepublik Deutschland, Band II/2, Allgemeine lehren der Grundrechte, S. 1113 อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 87

²⁷ บรรเจิด สิงคะเนติ, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ 4, กรุงเทพมหานคร : วิญญูชน, 2555, หน้า 88

²⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐวสา ฉัตรไพฑูริย์ คณะผู้แปล, *มาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา*, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2550, หน้า 115

ครั้งแรกที่มีการยอมรับในระดับระหว่างประเทศ โดยในปฏิญญาสากลดังกล่าวได้วางหลักการไว้ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกให้ความสำคัญกับผู้เสียหายและเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการกระทำผิดอาญา ส่วนที่สองได้ให้ความสำคัญกับผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมที่เกิดจากการบิดเบือนอำนาจ

สำหรับส่วนแรกมีการกำหนดมาตรฐานการคุ้มครองผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมไว้ 4 ประการ คือ²⁹

- 1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม
- 2) การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด
- 3) การได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมใน

คดีอาญาโดยรัฐ

- 4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านอื่น ๆ

1) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม มีวัตถุประสงค์ของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ก็คือ “ความยุติธรรม” ที่รัฐจะต้องมีมาตรการให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่เข้ามาเกี่ยวข้องในทุกขั้นตอนของระบบความยุติธรรมทางอาญา มิใช่เพราะเหตุผลทางมนุษยธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ที่สำคัญยังเป็นการสร้างหลักประกันให้กับประชาชนว่า รัฐซึ่งเป็นผู้อำนวยความสะดวกยุติธรรมต้องทำหน้าที่ด้วยความเป็นธรรม โดยที่ปฏิญญาสากลฉบับดังกล่าวได้กำหนดมาตรฐานการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมไว้ดังนี้

(1) ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามกฎหมายของประเทศนั้น เพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับ

(2) กลไกของฝ่ายตุลาการ ฝ่ายบริหาร ควรเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการด้วยความรวดเร็ว เป็นธรรม ไม่สิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย และสามารถเข้าถึงได้ ทั้งนี้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมควรได้รับการบอกกล่าวถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาโดยผ่านกลไกเหล่านั้น

(3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และควรอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้เสียหาย อาทิเช่น การแจ้งให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทราบถึงบทบาทและการดำเนินการในคดี โดยเฉพาะความผิดทางอาญาที่ร้ายแรงจะต้องได้รับทราบข้อมูลข่าวสารนั้น และจัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมตามสมควรตลอดกระบวนการทางกฎหมาย เป็นต้น

(4) ควรจัดให้มีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ การไกล่เกลี่ย อนุญาโตตุลาการ และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม

²⁹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544, หน้า 85

ด้วยเหตุนี้รัฐต้องจัดให้มีการบริหารยุติธรรมทางอาญา โดยมีกลไกที่หลากหลาย เพื่อให้ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมมีสิทธิเข้าถึงกลไกในทุกชั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม มีความสะดวกในการติดต่อสื่อสาร การดำเนินคดีด้วยความรวดเร็วและเป็นธรรม การได้รับการเอาใจใส่จากบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การรับแจ้งข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับความเป็นไปของคดีในทุกชั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่กระทบถึงสิทธิในชีวิต และความปลอดภัยของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับการช่วยเหลือจากการบริการ และการได้รับการเยียวยาจากรัฐในทุกกรณี

2) การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด

การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำความผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ในการควบคุมผู้กระทำความผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ในขณะเดียวกันก็เป็นโอกาสที่ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายจะได้รับการฟื้นฟู

3) การได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ

ในคดีอาญาทั่วไป การได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินนั้นถือเป็นมาตรการที่มีความสำคัญเป็นอันดับต้น ๆ ของความช่วยเหลือภายหลังจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ข้อแตกต่างประการสำคัญระหว่างการชดเชยและการชดเชยค่าเสียหายไม่จำเป็นว่า จะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาแต่อย่างใด ในส่วนนี้หลักเกณฑ์มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติ กำหนดไว้ คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิด หรือโดยวิธีการอื่นเต็มจำนวนแล้ว รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่น่าปรากฏว่า

(1) เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กายหรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกายหรือจิตใจ อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

(2) ครอบครัวของผู้เสียหายโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่จะต้องพึ่งพาผู้เสียหาย ที่ได้เสียชีวิตหรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหายดังกล่าว รัฐต้องสนับสนุนส่งเสริมให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาระดับชาติ

4) การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านอื่น

การให้ความช่วยเหลือที่สำคัญ เช่น ความช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่นที่เกี่ยวข้องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายในคดีอาญาต้องได้รับการช่วยเหลือด้านรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิตหรือสิ่งจำเป็นประการอื่นของรัฐ ท้องถิ่น หรือชุมชน และที่สำคัญที่สุดผู้เสียหายต้องรับรู้ว่าตนเองมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือต่าง ๆ ดังที่กล่าวมานั้น

ในส่วนสิทธิที่ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมที่ควรจะได้รับการเยียวยา มีดังนี้

1) ผู้เสียหายควรได้รับการดูแลด้วยความรู้สึกเมตตา และเคารพถึงศักดิ์ศรี มีสิทธิที่จะเข้าสู่กลไกของกระบวนการยุติธรรม และได้รับการเยียวยาตามที่รัฐสมาชิกกำหนดให้เพื่อ บรรเทาความเสียหายที่ได้รับ

2) กลไกของฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหาร ควรที่จะเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหาย ได้รับการเยียวยาผ่านกระบวนการต่าง ๆ ทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งนี้ ผู้เสียหายควรได้รับทราบสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านทางกลไกเหล่านั้นด้วย

3) กระบวนการทางฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหารที่ตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายควรปฏิบัติดังนี้

(1) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปในการดำเนินกระบวนการ พิจารณาคดีและขั้นตอนของคดี

(2) ควรให้ผู้เสียหายมีโอกาสได้แสดงทัศนคติเพื่อรักษามลประโยชน์ ของตน

(3) ควรจัดให้มีการช่วยเหลือผู้เสียหายตามสมควร ตลอดกระบวนการ ทางกฎหมาย

4) เมื่อเห็นสมควรเพื่อให้มีการไกล่เกลี่ยและเยียวยาแก่ผู้เสียหาย ควรจัด ให้มีกลไกระงับข้อพิพาทแบบไม่เป็นทางการ เช่น การประนอมข้อพิพาท เป็นต้น

5) เมื่อเห็นสมควร จำเลยควรดำเนินการใด ๆ เพื่อเยียวยาความเสียหาย ให้แก่ผู้เสียหาย ครอบครัว และผู้อยู่ในความดูแลของผู้เสียหาย

6) รัฐควรปรับปรุงแก้ไขแนวปฏิบัติ กฎเกณฑ์ กฎหมายต่าง ๆ เพื่อจัดให้ มีการเยียวยาแก้ไขความเสียหายแก่ผู้เสียหาย

3. แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

3.1 วิวัฒนาการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

ตามแนวคิดเชิงอุดมคติของปรัชญาสำนักกฎหมายธรรมชาติที่มีการยอมรับเรื่อง สิทธิตามธรรมชาติของมนุษย์ เป็นที่มาของปณิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในปณิญา ดังกล่าวได้กล่าวถึงสิทธิอันมีอาจโอนให้แก่กันได้ หรือถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์มีอยู่ตาม ธรรมชาติและล่วงละเมิดมิได้ แม้แต่การแทรกแซงโดยอำนาจของรัฐก็กระทำมิได้เช่นกัน

สำหรับในทางกฎหมายแล้วสิทธิย่อมเกิดขึ้นด้วยอำนาจของกฎหมาย กล่าวคือ กฎหมายยอมรับหรือกฎหมายให้อำนาจ ดังนั้นประเภทของสิทธิตามกฎหมายอาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ สิทธิมหาชนเกิดจากกฎหมายมหาชน และสิทธิเอกชนเกิดจากกฎหมายเอกชน สำหรับ สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นสิทธิที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับรัฐธรรมนูญ และกฎหมายวิธีพิจารณา

ความอาญาซึ่งเป็นกฎหมายมหาชน³⁰ จึงเป็นสิทธิมหาชน เช่น สิทธิที่จะได้รับการคุ้มครอง การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ สิทธิในการฟ้องร้องคดีอาญา สิทธิในการยอมความ เป็นต้น

การรับรองสิทธิมหาชน หรือสิทธิที่เกิดจากกฎหมายมหาชนโดยรัฐ หมายความว่า รัฐโดยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายอื่นยอมผูกพันตนเองอันเป็นการผูกมัดอำนาจสาธารณะเพื่อประโยชน์ของเอกชน

การบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญผูกพันองค์กรผู้ใช้อำนาจรัฐโดยตรง ก่อให้เกิดผลดังนี้³¹

1) สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิที่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อผู้ผูกพันต่อสิทธิดังกล่าว หรือทำให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญมีสถานะเป็นสิทธิร้อง (Sujektive Rechte) ซึ่งมีความหมายว่า ผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจเรียกร้องให้รัฐดำเนินการหรือละเว้นการกระทำอันใดอันหนึ่งได้ตามสิทธิที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้หรือให้ความคุ้มครองได้ โดยผู้ทรงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอาจใช้สิทธิทางศาลเพื่อบังคับให้เป็นไปตามสิทธิดังกล่าว

2) เมื่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญเป็นสิทธิที่ผูกพันโดยตรงต่อองค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ ดังนั้น แม้ว่าจะยังไม่มีกรออกกฎหมายระดับพระราชบัญญัติเพื่อรองรับสิทธิดังกล่าวก็ไม่สามารถที่จะตีความไปในทิศทางที่ทำให้การใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญนั้นสิ้นผลได้ และหากมีกฎหมายระดับพระราชบัญญัติใดขัดขวางต่อการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญก็ต้องตีความให้สิทธิตามรัฐธรรมนูญอยู่ในสถานะที่เหนือกว่า

3) องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐทั้งหมดเป็นองค์กรที่ผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามที่รัฐธรรมนูญบัญญัติและรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญ กล่าวคือ สิทธิขั้นพื้นฐานทั้งหมดที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติผูกพันองค์กรนิติบัญญัติ องค์กรบริหาร และองค์กรตุลาการในการใช้อำนาจของแต่ละองค์กร เช่น การใช้อำนาจตุลาการนั้นยอมผูกพันต่อสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการใช้และการตีความกฎหมายในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีต่าง ๆ ดังนั้น ศาลจึงมีหน้าที่ 2 ประการในการผูกพันต่อสิทธิขั้นพื้นฐานตามรัฐธรรมนูญ ประการแรก ศาลต้องตรวจสอบว่ากรณีที่เป็นปัญหาสู่การพิจารณานั้นเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานหรือไม่ และประการที่สอง ศาลต้องไม่ตีความกฎหมายให้เป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานนั้น เป็นต้น

3.2 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาในทางอาชญาวิทยาและทางกฎหมาย

รัฐมีหน้าที่คุ้มครองป้องกันต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นกับประชาชน การตกเป็น ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถือได้ว่าเป็นความบกพร่องของรัฐที่ขาดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย การขาดประสิทธิภาพในการป้องกันชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน ในขณะที่อาชญากร

³⁰ อลงกรณ์ กลิ่นหอม, *สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน*, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541, หน้า 11

³¹ บรรเจิด สิงคะเนติ, “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่”, *วารสารกฎหมายปกครอง*, 17, 2 (สิงหาคม 2541) : หน้า 30

ได้รับการแก้ไขฟื้นฟูเพื่อให้กลับตนเป็นคนดี ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมก็ควรได้รับการคุ้มครองเช่นกัน³²

การศึกษาเรื่องแนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการศึกษาในแนวทาง 2 ประเด็น ได้แก่

3.2.1 การคุ้มครองผู้เสียหายในทางอาญาวิทยา³³

การศึกษาในสาขาอาญาวิทยาและบริหารงานยุติธรรมให้ความสนใจในการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชญากร พฤติกรรมอาชญากร การจัดองค์กรงานยุติธรรม และบริหารงานยุติธรรม ขณะที่นักอาญาวิทยาศึกษาสาเหตุของอาชญากรรมทั้งระดับบุคคล ชุมชน สังคม นักบริหารงานยุติธรรมก็พัฒนาระบบงานยุติธรรมให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมเพราะยังมองข้ามผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาปัญหาอาชญากรรม ซึ่งในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมาเรื่องราวของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับความสนใจถึงขนาดพัฒนาขึ้นเป็นสาขาหนึ่งในทางอาญาวิทยา เรียกว่า Victimology อันหมายถึงวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับเหยื่อ

การศึกษาวិชา Victimology ในระยะเริ่มต้นไม่ได้รับความสนใจมากนัก เพราะยังไม่มีมีการค้นพบอย่างเด่นชัดว่าการศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมจะสามารถอธิบายในเรื่องการประกอบอาชญากรรมของมนุษย์ได้ดีกว่าการค้นพบและความรู้ที่นักอาญาวิทยาได้ค้นคว้าวิจัยแล้ว ตลอดจนการศึกษาดังกล่าวยังไม่สามารถค้นพบความรู้ใหม่หรือสามารถอธิบายพฤติกรรมของผู้ประกอบอาชญากรรมได้ดีกว่าการศึกษาทางอาญาวิทยาแขนงอื่น ๆ ถึงแม้ว่า Victimology จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ในแง่การศึกษาและอธิบายสาเหตุของอาชญากรรมได้มากนัก แต่การศึกษาในเรื่องนี้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาที่สำคัญตามมาในเรื่องการชดเชยค่าเสียหายทดแทนให้แก่เหยื่ออาชญากรรม ซึ่งนานาประเทศก็ได้ตื่นตัวในเรื่องนี้มากขึ้น

3.2.2 การคุ้มครองผู้เสียหายในทางกฎหมาย

เมื่อบุคคลต้องตกเป็นผู้ถูกกระทำในการกระทำผิดอาญา หรือตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา โดยเฉพาะความผิดตามประมวลกฎหมายอาญานั้นย่อมเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิ่งที่กฎหมายมุ่งประสงค์จะคุ้มครอง เช่น ชีวิต ร่างกาย และทรัพย์สิน เป็นต้น ซึ่งในทางกฎหมายสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครอง หรือประโยชน์ของบุคคลซึ่งได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเมื่อถูกกระทบกระเทือนแล้ว โดยหลักการแล้วบุคคลผู้เป็นเจ้าของสิทธิย่อมเป็นผู้เสียหายเพราะบุคคลผู้เป็นประธานแห่งสิทธิในสิ่งที่กฎหมายประสงค์จะคุ้มครองนั้น เว้นแต่ว่ากฎหมายจะบัญญัติไว้ในประการอื่น ดังนั้นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงเป็นการวางตัวบุคคลผู้เสียหายในฐานะผู้ทรงสิทธิ (The Holder of the Right) หรือประธานแห่งสิทธิ (Subject of Right) อยู่ในตำแหน่งที่ได้รับการปกป้องคุ้มครองจากการถูกละเมิดสิทธิของบุคคลหนึ่งบุคคลใด อันรวมถึงรัฐด้วย ซึ่งการกระทำละเมิดสิทธิดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นการละเลยต่อการกระทำที่มุ่งคุ้มครอง

³² สุดสงวน สุธีธร, *เหยื่ออาชญากรรม*, หน้า 63

³³ สุดสงวน สุธีธร, *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่อวิทยา : ศึกษากรณีเหยื่ออาชญากรรม*, กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545, หน้า 10

แต่ยังเป็นการกระทำผิดต่อผู้ทรงสิทธินั้นเป็นการเฉพาะตัว การละเมิดสิทธิจึงเป็นเรื่องร้ายแรงมากกว่าความบกพร่องธรรมดาของการปฏิบัติตามมาตรฐานทางศีลธรรม³⁴

ด้วยเหตุนี้สิ่งที่จะต้องพิจารณาในเบื้องต้นเป็นประการแรกก็คือบุคคลที่ เป็นผู้เสียหายในคดีอาญานั้นหมายถึงใคร ซึ่งเรื่องนี้ลำพังจะอาศัยความหมายของผู้รู้ในสาขาเหยื่อ วิทยาอาชญากรรมโดยลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยการบัญญัติกฎหมายที่ตรงความชัดเจนพอที่จะอธิบายถึง ลักษณะของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญา ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิและสมควรได้รับการ ค้ำครองตามกฎหมาย

3.3 แนวคิดในการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาตามแนวคิดสวัสดิการสังคม

เมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้นในสังคมย่อมเป็นปัญหาของสังคมที่อยู่ในความปกครอง ดูแล ของรัฐ จึงต้องถือว่าเป็นปัญหาของรัฐโดยตรงและเป็นความบกพร่องของรัฐในการดูแลรักษา ความสงบเรียบร้อยให้กับสังคม เมื่อมีผู้เสียหายจากการก่ออาชญากรรม รัฐจึงควรรับผิดชอบต่อ ผู้เสียหายด้วยการทดแทนค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย โดยถือว่าเป็นสวัสดิการสังคมประการหนึ่งที่รัฐมี ให้แก่ประชาชนของตนเพื่อทดแทนความบกพร่องของรัฐ

เห็นได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาและสังคมได้พยายามศึกษาวิธีการแก้ไข ฟื้นฟู และคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำผิดเพื่อให้บุคคลดังกล่าวกลับตนเป็นคนดีและอยู่ในสังคมได้ต่อไป ขณะเดียวกันผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำผิดโดยตรงกลับ ถูกกล่เลย จึงได้มีแนวคิดที่จะสร้างความเป็นธรรมในสังคม โดยให้รัฐเยียวยาความเสียหายให้แก่ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ ดังนี้³⁵

1. รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรต้องรับผิดชอบ ในการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเพราะรัฐไม่สามารถคุ้มครองพลเมือง ของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

2. เป็นการขยายบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยแนวคิดที่ว่ารัฐสมควรที่จะต้อง ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นประกอบกับเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องพิทักษ์ คุ้มครอง พลเมืองของตนให้ได้รับความปลอดภัยในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ตลอดจนสิทธิต่าง ๆ ตามกฎหมาย อันเป็นมูลฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสังคม รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะที่ได้รับมอบอำนาจ ให้เป็นผู้ปกครอง และควรมีส่วนรับผิดชอบในกรณีไม่สามารถให้ความคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของ ประชาชนได้ตามสมควร³⁶

³⁴ จรัญ โฆษณานันท์, “สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชน ในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก”, *วารสารกฎหมาย*, 10, 4 (ธันวาคม 2528) : หน้า 76

³⁵ อรุณา สามัญทอง, *สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการ ดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*, หน้า 26

³⁶ ประธาน วัฒนาวณิชย์, “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม แนวความคิด ทางด้านรัฐสวัสดิการ”, *วารสารนิติศาสตร์*, 9, (2520), หน้า 72

เรื่องสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมเกิดขึ้นเนื่องจากความบกพร่องของรัฐในการปฏิบัติหน้าที่ ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมซึ่งเป็นผู้ได้รับผลร้ายจากบุคคลอื่นในสังคม ดังนั้นสังคมก็ควรให้การช่วยเหลือบุคคลเหล่านั้นในฐานะที่อยู่ในสังคมเดียวกัน ดังเช่นศาสตราจารย์ Rupert Cross นักกฎหมายชาวอังกฤษได้กล่าวว่า “การชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมถือว่าเป็นสวัสดิการสังคม (Social Welfare) เพราะความเดือดร้อน และความจำเป็นของมนุษย์เป็นภาระหน้าที่ของรัฐหากเรายอมรับว่าความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัสของมนุษย์เป็นเรื่องที่รัฐควรยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือ³⁷

4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

4.1 ลักษณะของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา³⁸

กระบวนการยุติธรรมถือเป็นหนึ่งกลไกสำคัญในการควบคุมสังคมอย่างเป็นทางการ โดยนำกฎหมายมาใช้ควบคุมการบริหารงานพอ ๆ กับใช้เป็นเครื่องมือในการบริหารงานยุติธรรม พลเมืองทุกคนจะต้องอยู่ภายใต้เงื้อมมือของกฎหมายอย่างเดียวกันและเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบมากกว่าพลเมือง โดยกฎหมายจะทำหน้าที่กำหนดบรรทัดฐานและควบคุมความประพฤติของพลเมืองในสังคมเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข ทั้งยังกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ล่วงละเมิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคมนั้น ๆ เพื่อแยกบุคคลเหล่านั้นออกจากสังคม (Separate) เพื่อให้หลบจำไม่กระทำผิดซ้ำ อันเป็นการข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence) หนี้ยับยั้งบุคคล (Restraint) แก้แค้นทดแทน (Retribution) และแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation)

กระบวนการยุติธรรม หมายถึง ภาพรวมขั้นตอนและวิธีการสำหรับดำเนินการแก่ผู้ที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยมีองค์กรและบุคลากรที่มีอำนาจหน้าที่เฉพาะในการควบคุมขั้นตอนต่าง ๆ ให้เป็นไปตามกฎหมาย ซึ่งหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมประกอบไปด้วย ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล และหน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมอื่น ๆ รวมทั้งทนายความ เป็นต้น³⁹

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal Justice) เป็นกระบวนการในกรณีที่เกิดข้อพิพาทระหว่างประชาชนด้วยกันเอง หรือกรณีที่มีผู้ละเมิดกฎเกณฑ์ของกฎหมายอาญาจนเกิดเป็นข้อพิพาทระหว่างประชาชนกับรัฐขึ้น โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และคุมประพฤติ เป็นต้น⁴⁰

เมื่อกระบวนการยุติธรรมเริ่มต้น กฎหมายได้กำหนดสิทธิและหน้าที่ของบุคคลที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมไว้ตามขั้นตอน ดังนี้

³⁷ ประธาน วัฒนวานิชย์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*, กรุงเทพมหานคร : ประกายพริก, 2546, หน้า 80

³⁸ สำนักงานกิจการยุติธรรม, *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการยุติธรรม, 2552, หน้า 1-12

³⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 1-2

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2

1. ผู้เสียหาย คือ บุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ผู้เสียหายมีสิทธิตามกฎหมาย เช่น ร้องทุกข์ เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญา ถอนฟ้อง ยอมความในคดีความผิดต่อส่วนตัว เป็นต้น
2. ผู้กระทำความผิด คือ บุคคลผู้ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด แต่ยังมีได้ถูกฟ้องต่อศาล บุคคลผู้ถูกกล่าวหาจะมีฐานะเป็นผู้ต้องหา
3. จำเลย คือ บุคคลที่ถูกฟ้องต่อศาลโดยกล่าวหาว่าได้กระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง
4. ตำรวจ หรือพนักงานฝ่ายปกครอง คือ บุคคลที่กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ในการสืบสวนและรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน นอกจากนี้ยังมีเจ้าพนักงานอื่น ๆ ที่กฎหมายให้อำนาจไว้ด้วย
5. พนักงานสอบสวน คือ เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้มีอำนาจและหน้าที่กระทำการสืบสวนในคดี แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐาน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนการพิจารณาคดี
6. พนักงานอัยการ คือ เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ฟ้องและดำเนินคดีกับผู้ต้องหาต่อศาลโดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ตรวจพิจารณาถ่วงดุลสำนวนการสอบสวน และมีความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล
7. ศาล คือ ศาลยุติธรรมหรือผู้พิพากษาซึ่งมีอำนาจพิจารณา พิพากษาเกี่ยวกับคดีแพ่งและคดีอาญา
8. เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ คือ เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีหน้าที่ควบคุมผู้ต้องขัง และปฏิบัติตามคำสั่งศาล นอกจากนี้ยังมีหน้าที่ในการฝึกอบรม แก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นพลเมืองดี
9. ทนายความ คือ ผู้ประกอบอาชีพกฎหมายอิสระ มีหน้าที่ให้คำปรึกษาในทางคดีว่าความแก้ต่าง หรือดำเนินคดีแทนคู่ความไม่ว่าจะเป็นโจทก์หรือจำเลย
10. พนักงานคุมประพฤติ คือ บุคคลผู้มีอำนาจหน้าที่สืบเสาะและพินิจความประพฤติของผู้กระทำความผิด ควบคุมความประพฤติของจำเลยซึ่งศาลพิพากษาให้คุมความประพฤติ
11. อื่น ๆ เช่น ล่าม นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

4.2 วัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เพื่อให้การอำนวยความยุติธรรมเป็นไปได้โดยยุติธรรม มีประสิทธิภาพ องค์กรที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ตลอดจนทนายความจะต้องดำเนินกระบวนการพิจารณากันอย่างเป็นระบบ มีวิธีปฏิบัติที่ชัดเจน ครบถ้วน สิ่งที่สำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือ ต้องสามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมด้วย⁴¹

ความมีประสิทธิภาพในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นวัตถุประสงค์ที่มีความสำคัญในการควบคุมอาชญากรรม สังคมต้องการให้ผู้กระทำความผิดคดีอาญาทั้งหมดถูกนำตัว

⁴¹ นวลจันทร์ ทศนชัยกุล, *อาชญากรรม การป้องกัน : การควบคุม*, พิมพ์ครั้งที่ 2, นนทบุรี : สำนักพิมพ์พรทิพย์การพิมพ์, 2548, หน้า 357

เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม โดยมีผู้ร้องทุกข์หรือกล่าวโทษให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบทราบ ประชาชนให้ความร่วมมือในการแจ้งข่าวและเป็นพยาน ผู้กระทำผิดถูกจับกุม ถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ได้รับการพิจารณาพิพากษาและลงโทษอย่างเหมาะสม อย่างไรก็ตามต้องตระหนักด้วยว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะต้องมีความสมดุลระหว่างเสรีภาพของบุคคล กับการใช้อำนาจรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม บางครั้งการแบ่งระหว่างการมีประสิทธิภาพกับการเป็นรัฐที่แยกออกจากกันได้ยาก⁴² กระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพจึงต้องมีหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะมาควบคุมการใช้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐให้ใช้อำนาจภายในขอบเขตของกฎหมายเพื่อให้เจ้าพนักงานของรัฐใช้อำนาจอย่างมีภาวะวิสัย (Objectivity) ไม่ใช่ใช้อย่างอำเอวใจ (Subjectivity) ของเจ้าพนักงานของรัฐแต่ละคน⁴³

Herbert Packer นักนิติศาสตร์และอาชญาวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสหรัฐอเมริกาและยุโรปไว้ 2 รูปแบบ ซึ่งมีเป้าหมายในการป้องกันสังคมแต่วิธีปฏิบัติที่แตกต่างกัน เพราะมีความคิดเห็นและแนวทางในการดำเนินการที่แตกต่างกัน ไม่ว่าจะระบบการดำเนินคดีอาญาแต่ละประเทศจะเป็นระบบใด กระบวนการยุติธรรมทางอาญาย่อมมีวัตถุประสงค์ตามทฤษฎี 2 ทฤษฎี ดังนี้⁴⁴

4.2.1 ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (The Crime Control Model)

ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม เป็นทฤษฎีที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสิ่งสำคัญ มุ่งถึงการควบคุม ระงับ และปราบปรามอาชญากรรมเป็นใหญ่ ถือว่าหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การควบคุมและการปราบปรามอาชญากรรมที่จะรักษาไว้ให้ได้ซึ่งความสงบสุขของสังคมต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างแน่นหนา

คดีอาญาทั้งหลายทั้งปวงที่เข้ามาสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามทฤษฎีจะต้องดำเนินไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ ไม่หยุดชะงัก โดยมีกระบวนการกลั่นกรองในแต่ละขั้นตอน และขั้นตอนต่าง ๆ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำ ซึ่งจะเริ่มตั้งแต่การสอบสวนก่อนทำการจับกุม การสอบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องศาล การพิจารณาคดีและการพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิด และการปลดปล่อยจำเลย ดังนั้น การดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวนั้นในกระบวนการยุติธรรมจึงต้องมีความรวดเร็ว ซึ่งหมายถึงโอกาสที่ผู้กระทำความผิดจะหลุดพ้นจากการถูกศาลพิพากษาลงโทษได้น้อยที่สุด

ทฤษฎีนี้ถือว่าวิธีการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ได้แก่ การวินิจฉัยคดีให้เสร็จไปตั้งแต่ขั้นตอนต้น ๆ ของกระบวนการยุติธรรม อันได้แก่ ขั้นตอนการตรวจและพนักงานอัยการ อันจะทำให้ผู้ต้องสงสัยหรือผู้บริสุทธิ์ได้รับการปลดปล่อยโดยเร็ว และในขณะเดียวกันก็จะทำให้การดำเนินคดีกับผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานแน่นหนา หรือผู้ต้องหาไร้สารภาพ

⁴² ประธาน วัฒนวานิชย์, *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา*, หน้า 343

⁴³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540”, *บทบัญญัติ* 54, 4 (ธันวาคม 2541): หน้า 57

⁴⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 58

4.2.2 ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (The Due Process Model)

ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม เป็นทฤษฎีที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ โดยยึดถือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงถือหลักว่าคนจะผิดได้จะต้องผ่านการตัดสินของศาล การดำเนินคดีจะต้องกระทำลงไปโดยมิให้เกิดความผิดพลาดได้ จะต้องไม่มีอคติและไม่ใช้อำนาจในทางที่ผิด ผู้บริสุทธิ์จะต้องได้รับการปกป้อง ผู้ผิดก็ควรจะได้รับโทษเป็นประเด็นหลักของรูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ การพิจารณาว่าผู้ใดกระทำความผิดจะต้องดำเนินไปตามวิธีที่ทำให้เชื่อว่าความเป็นธรรมได้เกิดขึ้นแล้ว ผู้ที่ถูกสงสัยว่ากระทำความผิดยังคงเป็นผู้บริสุทธิ์อยู่จนกว่าจะได้พิสูจน์ในวาระสุดท้ายว่าเขากระทำความผิดจริง ดังนั้น การดำเนินคดีอาญาจึงต้องมีความเป็นธรรมเป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรม โดยจะมีอุปสรรคขัดขวางมิให้ผู้ต้องหาถูกส่งผ่านไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมอย่างสะดวกไม่ได้ ทฤษฎีนี้ไม่เห็นด้วยกับการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมในชั้นตำรวจและพนักงานอัยการ แต่เห็นว่าจะต้องจัดให้มีการพิจารณาคดีหรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการและเปิดเผยในศาลยุติธรรม ทฤษฎีนี้จึงถือว่าบุคคลจะไม่ถูกกล่าวหาว่าประกอบอาชญากรรมเพียงเพราะมีพยานหลักฐานว่าได้กระทำเท่านั้น แต่จะมีความผิดก็ต่อเมื่อผู้มีอำนาจตามกฎหมายพิจารณาพิพากษาชี้ขาดแล้วว่ามีความผิด และผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาจะต้องปฏิบัติตามตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ที่ให้ความคุ้มครองสิทธิบุคคลอย่างถ่วงถ่วงแล้ว ทฤษฎีนี้ยอมรับว่ามีแต่องค์คณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางและไม่ลำเอียงเท่านั้นที่เชื่อถือได้

เป้าหมายหลักของสองทฤษฎีต่างมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมส่วนรวมก็ตาม แต่วิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลักนั้นแตกต่างกัน วิถีทางหนึ่งเป็นวิถีทางที่เน้นประสิทธิภาพ แต่อีกวิถีทางหนึ่งเน้นที่คุณภาพ คำว่าประสิทธิภาพตามนัยแห่งกระบวนการยุติธรรมนั้นมิได้หมายความถึงปริมาณแต่เพียงอย่างเดียว ประสิทธิภาพ คือการประสบผลสำเร็จโดยการลงแรงและทุนน้อยที่สุด มิใช่พิจารณาว่าผลสำเร็จที่มีปริมาณมากกว่าเป็นเครื่องชี้ประสิทธิภาพ ส่วนการเน้นที่คุณภาพนั้นเป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ซับซ้อน สามารถแก้ไขจุดบกพร่องของตัวเองได้ และมีมาตรฐานเป็นเช่นเดียวกันในทุกกรณี ตัวอย่างของความแตกต่างระหว่างความผิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมกับทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจึงอยู่ที่วิธีปฏิบัติ (Procedures) ในทางทฤษฎีความคิดทางด้านการควบคุมอาชญากรรมอาจเป็นผลทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่บางประการ เช่น การจับกุมโดยมิชอบ การค้นโดยมิชอบ การสอบสวนโดยใช้กำลังบังคับขู่เข็ญและล่อลวงหรือวิธีอื่นใด ส่วนกระบวนการนิติธรรมเน้นทางด้านวิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือละเมิดกฎหมาย ศาลจะใช้ดุลยพินิจให้ปล่อยตัวจำเลยหรือให้พิจารณาคดีใหม่ได้

บทที่ 3

สาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศ และกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญานั้น นานาประเทศต่างมุ่งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายดังกล่าว และได้มีการดำเนินการภายใต้กรอบที่องค์การสหประชาชาติได้วางหลักการและข้อกำหนดไว้ ทั้งประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี และประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมาย โดยแต่ละประเทศจะมีการตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อกำหนดแนวทางในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาให้ครอบคลุมและทั่วถึงมากยิ่งขึ้น อันถือว่าเป็นหลักการที่สำคัญประการหนึ่ง ดังนั้นในบทนี้จะทำการศึกษากฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา และการแจ้งสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อให้เข้าใจมาตรการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญา และการแจ้งสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาว่ามีเพียงพอและมากนักน้อยเพียงใดเพื่อประโยชน์ในการศึกษาเปรียบเทียบต่อไป

1. สาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศด้านการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การศึกษากฎหมายคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศนั้น ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาจะเลือกศึกษาเฉพาะปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996 ดังนี้

1.1 ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 (Declaration of Basic Principle of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power, 1985)

ในช่วงทศวรรษของปี ค.ศ.1980 มีการตื่นตัวและมีกระแสเรียกร้องให้มีการตระหนักถึงสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา หรือการตระหนักถึงความต้องการและชะตากรรมของผู้เสียหายในคดีอาญาเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งกระแสเรียกร้องดังกล่าวดำเนินไปใน 2 ลักษณะ คือ⁴⁵

⁴⁵ Sue Tutus Reid, *Crime and Criminology*. 9th ed (United States of America : The McGraw-Hill Companies, 2000), p.340 อ้างใน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในกระบวนการยุติธรรมไทย, หน้า 7

1. เรียกร้องให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีส่วนร่วมในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญามากขึ้น
2. การเรียกร้องให้มีการชดเชยความเสียหาย (Compensation) ให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

ซึ่งต่อมาในปี ค.ศ.1985 องค์การสหประชาชาติ (General Assembly of the United Nations) ได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และการใช้อำนาจโดยมิชอบเพื่อกำหนดหลักการที่เจ้าหน้าที่พึงปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญานับตั้งแต่เริ่มดำเนินคดีจนถึงขั้นตอนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ ผลจากปฏิญญาดังกล่าวนี้นี้มีประเทศต่าง ๆ ⁴⁶ ได้ให้การตอบสนองด้วยดี เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย และประเทศในทวีปยุโรป ซึ่งประเทศแรกที่ริเริ่ม คือ อังกฤษ และตามด้วยเยอรมัน เนเธอร์แลนด์ ฝรั่งเศส และกลุ่มประเทศสแกนดิเนเวีย เป็นต้น ⁴⁷ ทั้งนี้ โดยการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทั้งในส่วนของตำรวจ อัยการ ทนายความ ศาล และราชทัณฑ์ โดยการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเพื่อให้เกิดความถ่วงดุลระหว่างการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดกับสิทธิของผู้เสียหายอย่างแท้จริง ⁴⁸

การพิจารณาว่าบุคคลใดเป็นผู้เสียหายตามความหมายของปฏิญญาดังกล่าวนี้นี้ จะไม่คำนึงถึงว่าได้มีการพบหรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ และไม่คำนึงถึงว่าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์กันอย่างไร นอกจากนี้ในบางกรณีคำว่าผู้เสียหายยังอาจหมายความรวมถึงครอบครัวหรือทายาทของผู้เสียหายตลอดบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการเข้าไปช่วยเหลือผู้เสียหายให้พ้นจากภัยอันตรายหรือเข้าไปป้องกันการกระทำนั้น ผู้เสียหายพึงได้รับการปฏิบัติด้วยความเห็นอกเห็นใจและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องผ่านกระบวนการยุติธรรม มีสิทธิได้รับการชดเชยเยียวยาตามกฎหมายของประเทศนั้น ๆ สำหรับความเสียหายที่ตนได้รับ องค์กรศาลและองค์กรของฝ่ายบริหารจะต้องจัดวางมาตรการที่จำเป็นเพื่อเอื้ออำนวยให้ผู้เสียหายสามารถได้รับการชดเชยเยียวยา โดยผ่านวิธีพิจารณาที่รวดเร็ว เป็นธรรม ประหยัด และเข้าถึงกระบวนการนั้นได้ง่าย ผู้เสียหายยังพึงได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับสิทธิในการเรียกร้องการชดเชยเยียวยาดังกล่าวด้วย

ตามความหมายที่นิยามคำว่า “เหยื่ออาชญากรรม” ไว้ในปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 นั้นจึงมีขอบเขตครอบคลุมในส่วนของผู้เสียหายในคดีอาญาด้วย ซึ่งมาตรฐานดังกล่าวประกอบด้วยสาระสำคัญเพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมดังนี้

⁴⁶ ก่อนหน้านี้ประเทศที่ได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อชดเชยค่าเสียหายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมโดยรัฐ โดยถือว่าเป็นสิทธิของเหยื่อที่จะได้รับ ประเทศแรกที่มี คือ New Zealand (1963), England (1964) และ South Australia (1969). อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 8

⁴⁷ Emilio C. Viano, Critical Issues Victimology International Perspectives (New York : Springer Publishing Company, 1992), pp.1-4. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 8

⁴⁸ เรื่องเดียวกัน หน้า 8

1. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment)
2. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)
3. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)
4. การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance)

1.1.1 การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม (Access to justice and fair treatment)

ปฏิญญาว่าด้วยหลักยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบขององค์การสหประชาชาติได้วางมาตรฐานเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมไว้ กล่าวคือ

1) ผู้เสียหายควรได้รับการปฏิบัติด้วยความรู้สึกเมตตา (compassion) และเคารพถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity) มีสิทธิในการเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรมและได้รับการเยียวยาความเสียหาย (Harm) ที่ได้รับโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ในหลายประเทศยังมีการทบทวนกระบวนการดำเนินการตามกฎหมายให้สามารถตรวจสอบได้เสมอ เช่น ในกรณีที่ยังมีการฟ้องคดีเพราะเห็นว่าจะไม่เกิดประโยชน์แก่สาธารณะ หรือในกรณีที่มีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะดำเนินคดีกับผู้ต้องหา การจัดให้มีเจ้าหน้าที่พิเศษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งรับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา หรือจัดตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะ (victim's affairs) ในสถานีตำรวจ หรือศาล หรือเนติบัณฑิตยสภาในบางประเทศได้ตั้งหน่วยงานพิเศษสำหรับดูแลผู้เสียหายในคดีอาญา หรือในบางประเทศได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิของเหยื่อ หรือกฎบัตรสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น นอกจากนี้แล้วเพื่อให้แน่ใจว่าอำนาจของศาลในการวินิจฉัยว่ากฎหมายฉบับใดขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่นั้นสามารถดำเนินการได้โดยกระบวนการตรวจสอบของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา (Ombudsman)

สำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาส่วนใหญ่แล้ว ตำรวจถือเป็นองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาองค์กรแรกที่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะติดต่อด้วย ดังนั้น การได้รับการปฏิบัติอย่างเห็นอกเห็นใจจากเจ้าพนักงานตำรวจจึงเป็นมาตรการสำคัญที่ทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญารู้สึกว่าตนเองได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญา⁴⁹

มาตรฐานที่องค์การสหประชาชาติได้วางไว้นั้นผู้เสียหายในคดีอาญาจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสมกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในทุกกระบวนการของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งประเทศต่าง ๆ ได้มีการจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาสำหรับเจ้าหน้าที่ของรัฐในองค์กรต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเพื่อเป็นการกำหนดความเหมาะสมในการปฏิบัติต่อผู้เสียหาย⁵⁰ หรือในบางประเทศได้มีการตราพระราชบัญญัติ

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน หน้า 85

⁵⁰ เช่น ประเทศเนเธอร์แลนด์ และสหราชอาณาจักร เป็นต้น UNODCCP, *Guide for Policy Makers*, *Supra* note 3, pp.17-19. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 86

ว่าด้วยสิทธิของเหยื่อ หรือกฎบัตรแห่งสิทธิของเหยื่อ⁵¹ และอีกหลาย ๆ ประเทศได้กำลังปฏิรูปการบริหารงานยุติธรรมให้มีกลไกที่หลากหลายในการที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมหรือแก้ไขเยียวยาแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น ประเทศเม็กซิโก จัดให้มีเจ้าหน้าที่พิเศษในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งรับผิดชอบและเอาใจใส่ต่อผู้เสียหายในคดีอาญา ประเทศฝรั่งเศส สวีเดน และสหรัฐอเมริกา จัดตั้งเป็นหน่วยงานเฉพาะ (victim's affairs offices) ในสถานีตำรวจ หรือศาล หรือเนติบัณฑิตยสภาของประเทศบราซิลได้ตั้งหน่วยงานพิเศษสำหรับดูแลผู้เสียหายในคดีอาญา

2) ต้องมีกลไกทุลการ และกลไกการบริหารในการส่งเสริมและสนับสนุน เพื่อให้เหยื่อสามารถได้รับการเยียวยา (Redress) ผ่านการดำเนินการที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้วยความรวดเร็ว (Expeditious) เป็นธรรม (Fair) ไม่เสียค่าใช้จ่ายมาก (Inexpensive) และสามารถเข้าถึงได้ (Accessible) อีกทั้งเหยื่อควรได้รับการแจ้ง (Informed) ให้ทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาผ่านกลไกเหล่านั้น

เพื่อการนี้ ควรมีกฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญา หรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับโอกาสในการที่จะเลือกดำเนินคดีทั้งที่เป็นคดีอาญา คดีปกครอง คดีแพ่ง หรือการดำเนินคดีอย่างไม่เป็นทางการรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งในหลายประเทศผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายในทางแพ่งโดยการฟ้องเป็นคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา⁵² แต่ในบางประเทศการที่พนักงานอัยการหรือศาลละเลยสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการที่จะได้รับการชดเชยความเสียหายหรือเยียวยาความเสียหายอาจจะเป็นเหตุที่นำไปสู่มาตรการในทางปกครอง (Administrative sanction)

3) กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย และควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดย

(1) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาท และสิทธิของตน กำหนดเวลา และความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาหรือพิพากษาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรง (Serious-Crimes) และเหยื่อได้ขอทราบข้อมูลข่าวสารนั้น ๆ หลายประเทศเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถที่จะติดตามข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับคดีที่ตนเป็นผู้เสียหาย จึงได้มีการจัดตั้งเจ้าหน้าที่ หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ⁵³ หรือในคดีอาญาร้ายแรง เช่น การทำร้ายร่างกายที่เกี่ยวกับเพศ หรือการฆาตกรรม ซึ่งบางประเทศพนักงานอัยการจะต้องเรียกผู้เสียหายหรือครอบครัวผู้เสียหายมาให้ปากคำก่อนที่จะมีการฟ้องคดี⁵⁴

(2) ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ต้องยอมรับฟังและพิจารณาเกี่ยวกับทัศนคติและความกังวลใจของผู้เสียหาย โดยเฉพาะกรณีที่กระทบต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล (Personal Interest) ของผู้เสียหายโดยปราศจากอคติต่อสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย

⁵¹ เช่น ประเทศออสเตรเลีย (มลรัฐทางตอนใต้) และประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นต้น UNODCCP, *Guide for Policy Makers*, *Supra note 3*, pp.17-19. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 86

⁵² UNODCCP, *Handbook on Justice for Victims*, *infra note 34* pp.47. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 87

⁵³ เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร เป็นต้น. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 88

⁵⁴ เช่น ประเทศสหราชอาณาจักร และเนเธอร์แลนด์ เป็นต้น. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 88

โดยสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มีอยู่ ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการพิจารณาคดีซึ่งนำไปสู่การทำคำพิพากษาอันถึงที่สุดและยุติธรรม เจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการจะต้องรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับคดีเพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับการกระทำความผิดและผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา มาตรฐานในทางปฏิบัติในหลาย ๆ ประเทศนั้นพนักงานอัยการจะเป็นผู้รายงานให้ศาลทราบถึงผลกระทบของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้นต่อผู้เสียหายในคดีอาญา หรืออย่างน้อยที่สุดในฐานะที่เป็นพยานในคดีอาญา ซึ่งข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบที่มีต่อผู้เสียหายในคดีอาญาประการนี้จะมีความสำคัญในการประเมินความรุนแรงของการกระทำผิดอันนำไปสู่การพิพากษาให้มีการชดเชยมูลค่าความเสียหาย⁵⁵

หลายประเทศบัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญาสามารถที่จะแถลงด้วยวาจา หรือทำเป็นหนังสือเพื่อให้ศาลทราบถึงผลกระทบของการกระทำผิดที่เกิดขึ้นแก่ตน หรือในบางประเทศกฎหมายบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในฐานะที่เป็น “ผู้ช่วย” ของพนักงานอัยการซึ่งทำให้ผู้เสียหายสามารถเสนอพยานหลักฐาน เสนอแนะคำถามในการซักถามผู้ต้องหาหรือพยานได้ และสามารถให้ข้อสังเกตหรือความเห็นต่อรายงานและพยานหลักฐานที่ได้เสนอต่อศาลได้

(3) จัดให้มีการช่วยเหลือเหยื่อ (Assistance) ที่เหมาะสมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย เช่น กฎหมายในหลายประเทศบัญญัติให้ผู้เสียหายในคดีอาญาดำเนินคดีได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีความจำเป็น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วสิทธิประการนี้ของผู้เสียหายมีเฉพาะกระบวนการดำเนินคดีในศาลเท่านั้น หรือเป็นสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่เป็นคู่ความในคดีเท่านั้น สำหรับการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญานี้ในบางประเทศได้จัดให้มี “โครงการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา” ซึ่งเป็นการดำเนินการโดยได้รับการสนับสนุนและร่วมมือกับองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา บางประเทศได้จัดให้มีนักสังคมสงเคราะห์หรืออาสาสมัครที่ผ่านการอบรมแล้วประจำที่สถานีตำรวจเพื่อทำหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น ในคดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว หรือคดีอาญาร้ายแรง เป็นต้น การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายยังได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงสาธารณสุข ศูนย์สุขภาพจิต หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาในการดำเนินคดีตั้งแต่ต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาวะด้านอารมณ์หรือจิตใจของผู้เสียหายในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ

(4) กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่เหยื่อเพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคล (Privacy) และให้หลักประกันในความปลอดภัย (Safety) จากการข่มขู่และล้างแค้นแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ครอบครัวของเหยื่อ และพยานที่เกี่ยวข้อง แนวปฏิบัติสำหรับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างยุติธรรมสมดุระหว่างความจำเป็นของรัฐและผู้ต้องหา และความไม่สะดวกที่เกิดจากการกระทบกระเทือนต่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา เช่น การให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินของผู้เสียหายในคดีอาญา การให้ค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหายที่มาเป็นพยานในศาล การใช้วิธีการพิเศษในการพิจารณาคดีในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นเด็ก หรือผู้หญิงในคดีความผิดเกี่ยวกับเพศเพื่อหลีกเลี่ยงการเผชิญหน้ากับผู้กระทำ

⁵⁵ UNODCCP, *Guide for Policy Makers*, *Supra* note 3, pp.19-24. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 89

ความผิด เป็นต้น บางประเทศมีการทบทวนกฎหมายและวิธีปฏิบัติเพื่อให้เกิดความแน่ใจว่าผู้เสียหายในคดีอาญา และพยานได้รับการคุ้มครองจากการคุกคาม การข่มขู่และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน⁵⁶ หรือบางประเทศผู้เสียหายในคดีอาญาและพยานมีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองเป็นกรณีพิเศษโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและกฎหมาย

(5) หลีกเลี่ยงความล่าช้าโดยไม่จำเป็น ในการพิจารณาคดีและการบังคับตามคำสั่ง และคำพิพากษาของศาลในการจ่ายค่าตอบแทนแก่ผู้เสียหาย หลายประเทศมีกฎหมายและวิธีปฏิบัติเพื่อให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิดด้วยความสะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น ซึ่งการชดเชยดังกล่าวผู้เสียหายจะได้รับสิทธิก่อนค่าปรับที่ผู้กระทำผิดจะต้องชำระให้แก่รัฐ

4) ควรมีกลไกในการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ รวมถึงการไกล่เกลี่ย (Mediation) อนุญาโตตุลาการ (Arbitration) และความยุติธรรมตามจารีตประเพณีท้องถิ่นควรใช้ให้เป็นประโยชน์อย่างเหมาะสมเพื่อสนับสนุนการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และเยียววาทแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ในหลาย ๆ ประเทศได้มีการส่งเสริมให้มีกระบวนการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการ เช่น การไกล่เกลี่ย และการประนอมข้อพิพาทในทางอาญาโดยเฉพาะในระดับท้องถิ่น ซึ่งคู่กรณีสามารถที่จะตกลงกันได้เพื่อผลลัพธ์ที่ดีแก่คู่กรณี ชุมชน และรัฐมากกว่าการดำเนินคดีอย่างเป็นทางการ กระบวนการระงับข้อพิพาทอย่างไม่เป็นทางการล้วนแต่เป็นประเพณีปฏิบัติที่มีมาตั้งแต่อดีตในระดับท้องถิ่น และยังคงใช้อยู่ในหลาย ๆ ประเทศ

1.1.2 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำผิด (Restitution)

การชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญาโดยผู้กระทำผิดเป็นหนทางที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด และเป็นหนทางที่สร้างสรรค์ของสังคมในการควบคุมผู้กระทำผิดให้ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนในขณะเดียวกันนั้นก็ก็เป็นโอกาสที่ผู้กระทำผิดและผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยา การชดเชยค่าเสียหายโดยผู้กระทำผิดถือเป็นเครื่องมือทางกฎหมายอาญาในการอำนวยความยุติธรรม และกลายเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดกลับคืนมาอีกครั้ง และยังถือเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนต่อผู้เสียหายในคดีอาญาและต่อสังคมอีกทางหนึ่งด้วย

1.1.3 การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ (Compensation)

การชดเชยความเสียหายโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้น⁵⁷ ถือเป็นหลักการสำคัญอีกประการหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรม โดยทั่วไปแล้วการได้รับการชดเชยความเสียหายเป็นตัวเงินเป็นมาตรการที่มีความสำคัญอันดับแรกของความช่วยเหลือภายหลังจากที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งการชดเชย

⁵⁶ เช่น victim-sensitive codes of ethics ในประเทศสหราชอาณาจักร เป็นต้น UNODCCP, *Guide for Policy Makers*, *Supra note 3*, pp.19-24. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 91

⁵⁷ UNODCCP, *Handbook on Justice for Victims*, *Supra note 34* pp.44-48. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 95

ความเสียหายโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญานั้นไม่จำเป็นจะต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดให้ชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา

หลักเกณฑ์ที่องค์การสหประชาชาติได้กำหนดไว้คือ หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำผิดหรือโดยวิธีอื่น รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหายในกรณีที่ปรากฏว่า

1) เป็นผู้เสียหายที่ได้รับอันตรายแก่กาย หรือได้รับความเสียหายแก่ร่างกาย จิตใจ อันเป็นผลมาจากการกระทำผิดอาญาร้ายแรง

2) ครอบครัวของผู้เสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่ต้องพึ่งพาผู้เสียหายที่ได้เสียชีวิต หรือต้องตกเป็นผู้ไร้ความสามารถอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หลักในการให้การชดเชยแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ดังที่กล่าวมา รัฐต้องสนับสนุนให้มีกองทุนสำหรับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ระดับชาติด้วย

1.1.4 การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ (Assistance)⁵⁸

การให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญามีเป้าหมาย (Goal) สำคัญ คือ การช่วยเหลือทางด้านจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้เสียหาย การให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการชดเชยความเสียหาย และการช่วยเหลือปัญหาอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องจากการตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา

ปฏิญญาว่าด้วยความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ได้กำหนดมาตรฐานในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

1) เหยื่อต้องได้รับสิ่งของที่จำเป็น การรักษาพยาบาล การช่วยเหลือทางด้านสุขภาพจิต และทางสังคมโดยรัฐ อาสาสมัคร ชุมชน และวิธีการของท้องถิ่น

2) เหยื่อต้องได้รับการแจ้งข้อมูลเกี่ยวกับการสาธารณสุข และบริการทางสังคม และการบริการอื่นซึ่งจัดไว้แล้วนั้น

3) ตำรวจ บุคลากรยุติธรรม บุคลากรสาธารณสุข บุคลากรบริการสังคม และรวมถึงบุคลากรอื่นที่เกี่ยวข้องต้องได้รับการฝึกอบรมเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เสียหายในคดีอาญาและต้องได้รับการแนะนำเพื่อให้แน่ใจว่าผู้เสียหายจะได้รับการช่วยเหลือที่เหมาะสมและรวดเร็ว

4) ในการจัดให้บริการและช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย ควรมุ่งความสนใจต่อบุคคลที่ต้องการความช่วยเหลือเป็นพิเศษ เพราะเหตุว่าได้รับความทุกข์ทรมานจากลักษณะของความเสียหาย หรือเพราะเหตุจากปัจจัยต่าง ๆ

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญด้วยเหตุผลว่ากระบวนการยุติธรรมควรบำบัด เยียวยาผู้เสียหายในคดีอาญา และตระหนักว่าหากปราศจากความร่วมมือจากผู้เสียหายแล้วกระบวนการยุติธรรมก็ไม่อาจลุล่วงตามวัตถุประสงค์ได้ ซึ่งบ่อยครั้งที่บุคคล

⁵⁸ UNODCCP, *Handbook on Justice for Victims*, *Supra note 34* pp.11-17. อ้างใน เรื่องเดียวกัน, หน้า 96

เหล่านี้มักจะได้รับการปฏิเสธจากระบบงานยุติธรรมทางอาญา หรือบ่อยครั้งมักจะถูกใช้เป็นเครื่องมือในการลงโทษผู้กระทำความผิดเท่านั้น นอกจากนี้แล้วยังพบอีกว่าผู้เสียหายมักได้รับความลำบากเมื่อต้องติดต่อกับระบบงานยุติธรรม ดังนั้น กฎหมายจึงถูกบัญญัติขึ้นด้วยความจำเป็นเพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้แน่ใจว่าสิ่งที่รัฐกระทำไปทั้งหมดภายใต้ข้อจำกัดของวิธีการที่เป็นไปได้ในการบริการแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาจะไม่เป็นการละเมิดต่อสิทธิของจำเลยตามกฎหมาย

จากปฏิญญาฉบับนี้จะเห็นได้ว่า ได้ให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางของคดี อีกทั้งยังให้องค์กรศาลและฝ่ายบริหารของรัฐสมาชิกมีมาตรการให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาเพื่อบรรเทาความเสียหายที่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมได้รับจากการกระทำความผิดทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายได้รับทราบในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ปฏิญญาฉบับนี้ได้ให้ความสำคัญแก่ผู้เสียหายอย่างมากถึงขนาดเน้นให้รัฐสมาชิกจะต้องหาวิธีการใด ๆ ก็ตาม ที่ทำให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยาและได้รับความพึงพอใจสูงสุด ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยให้ผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางของคดี กล่าวคือ ให้ผู้เสียหายได้แสดงทัศนคติของเขาอย่างเต็มที่ และการเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการทุกขั้นตอนอีกด้วย⁵⁹

1.2 แลกเปลี่ยนว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996⁶⁰

ต่อมาก็ได้มีการออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปเพื่อบริการเหยื่ออาชญากรรมแห่งยุโรป ค.ศ.1996 นอกจากนี้ยังมีการออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอีก 2 ฉบับ คือ แถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิทางสังคมของเหยื่ออาชญากรรม ในปี ค.ศ.1997 (Statement of Victim in Social Right) และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมว่าด้วยมาตรการให้บริการ ในปี ค.ศ.1998 (Statement of Victim right to Standards of Service)

ที่ประชุมยุโรป (The European Forum) ได้จัดตั้งขึ้นเพื่อ

- 1) ส่งเสริมการพัฒนาช่วยเหลือเหยื่ออาชญากรรมอย่างมีประสิทธิภาพทั่วยุโรป
- 2) ส่งเสริมการจ่ายค่าชดเชยสำหรับเหยื่ออาชญากรรมทุกรายอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรมทั่วยุโรป ไม่ว่าจะเหยื่อจะมีสัญชาติใด
- 3) ส่งเสริมสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในยุโรป ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและหน่วยงานอื่น ๆ

แถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาฉบับนี้ได้กำหนดหลักสี่ประการเกี่ยวกับการตอบสนองความต้องการของเหยื่ออาชญากรรม คือ การ

⁵⁹ พิษณุ โทระกุล, สิทธิของผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2545, หน้า 76

⁶⁰ อรุณา สามัญทอง, สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 95 - 99

เข้าหาความยุติธรรมและการปฏิบัติด้วยความยุติธรรม การแก้ไขเยียวยาจากผู้กระทำผิด การชดเชยความเสียหายโดยรัฐ และการช่วยเหลือเพื่อให้กลับคืนสู่สภาพปกติ และแถลงการณ์ดังกล่าวได้วางหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ดังนี้

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

1) หลักการ

(1) สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมต้องอยู่ในลำดับเดียวกับสิทธิของจำเลย
 (2) กระบวนการจัดการเกี่ยวกับผู้กระทำความผิดจะต้องไม่เพิ่มความทุกข์หรือซ้ำเติมปัญหาของเหยื่ออาชญากรรม

2) สิทธิของเหยื่ออาชญากรรมมีดังนี้

(1) การยอมรับและตระหนัก โดยเหยื่อมีสิทธิที่จะตระหนักและรับรู้ถึงผลประโยชน์อันชอบธรรม ซึ่งจะต้องได้รับการนำมาพิจารณาในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การสอบปากคำเหยื่อและพยานอื่นๆ ในทุกขั้นตอนของการสอบสวน และการสืบพยานของศาล ควรได้รับการนำเสนอด้วยความเคารพในศักดิ์ศรีของปัจเจกชน ควรให้การเอาใจใส่เป็นพิเศษกับเด็กหรือพยานซึ่งเสียเปรียบทางวุฒิภาวะ เป็นผู้ที่ควรสอบปากคำโดยมีผู้ปกครอง ผู้ดูแลหรือผู้ให้การสนับสนุนอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย เป็นความรับผิดชอบของรัฐที่จะประกันว่ามีการดำเนินการตามขั้นตอนอย่างเหมาะสม

(2) สิทธิที่จะได้รับข้อมูลข่าวสาร เหยื่อทุกคนควรมีสิทธิรับรู้ความเป็นไปทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับคดีของพวกเขา เหยื่อควรได้รับรู้ข้อมูลที่ชัดเจน สำหรับเหยื่อที่เป็นพยานควรให้ข้อมูลอย่างทันทีที่สามารถจะกระทำได้ มีคำอธิบายกฎหมายที่ชัดเจนทั้งหมดเกี่ยวกับประเด็นทางกฎหมายที่ต้องพิจารณา เหยื่อควรมีสิทธิตรวจสอบแฟ้มคดีด้วยการนัดหมาย ผู้ให้ข้อมูลควรเป็นเจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจตัดสินใจเพราะจะอธิบายได้ชัดเจนกว่าในกรณีที่มีกรณีการผิดหวังเกิดขึ้น ควรให้มีการสัมภาษณ์ส่วนบุคคลเพื่อให้เข้าใจการตัดสินใจอย่างเต็มที่

(3) สิทธิที่จะให้ข้อมูล เหยื่อมีความรู้สึกว่าเขามีข้อมูลซึ่งเจ้าหน้าที่ละเลยซึ่งไม่เกี่ยวกับพยานหลักฐานที่จำเป็นต่อการพิสูจน์คดี เหยื่อควรจะสามารถให้ข้อมูลด้วยคำพูดของตนเองต่อตำรวจและอัยการที่รับผิดชอบในการพิจารณาคดีโดยตรง ข้อมูลอาจรวมถึงเรื่องของความเสียหายทางการเงิน ร่างกาย หรือจิตใจซึ่งเกิดจากอาชญากรรม ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นหรือความสัมพันธ์ก่อนหน้า หรือความสัมพันธ์ที่คงอยู่กับผู้กระทำความผิด และความกลัวด้านความปลอดภัยส่วนบุคคลจากผู้กระทำผิด เหยื่อควรรู้สึกเป็นอิสระที่จะให้ข้อมูลอื่น ๆ ตามที่เขาต้องการ และควรตระหนักว่าข้อมูลเหล่านี้จะถูกเปิดเผย

(4) คำแนะนำทางกฎหมาย ควรมีคำแนะนำทางกฎหมายให้แก่เหยื่ออาชญากรรมไม่ว่าจะด้วยวิธีการใดในอำนาจพิจารณาคดี ซึ่งเหยื่อหรือญาติที่กำลังหมดหวังจะมีบทบาทนำในการฟ้องร้อง ควรมีทั้งคำแนะนำและตัวแทนระหว่างการพิจารณาคดีอาญา

(5) การคุ้มครองโดยสอดคล้องกับหลักความยุติธรรม ความเป็นส่วนตัวของเหยื่อและพยานควรได้รับการคุ้มครอง ชื่อของเหยื่อไม่ควรถูกตีพิมพ์หรือถูกออกอากาศทางสื่อต่าง ๆ ไม่เปิดเผยรายละเอียดที่จะทำให้รู้ว่าเหยื่อเป็นใคร ที่อยู่ของเหยื่อและพยานไม่ควรให้จำเลยรู้ หรือถูก

กล่าวถึงในชั้นศาล ยกเว้นในกรณีที่เกี่ยวข้องในข้อหา สำหรับเด็กและพยานที่มีความอ่อนแอ การให้ปากคำของเหยื่อไม่ควรกระทำต่อหน้าจำเลยหรือในสถานที่สาธารณะ ในการตัดสินว่าจะดำเนินการในการให้ปากคำอย่างไร ควรจะดำเนินการก่อนที่จะมีการไต่สวนโดยคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีเหตุผลอันควรเชื่อได้ว่าเหยื่อหรือพยานจะได้รับการคุ้มครอง การทำร้ายหรือล่วงละเมิด ควรระบุเงื่อนไขในการบังคับจำเลยหรือผู้ถูกตัดสินว่ากระทำความผิดในการติดต่อเหยื่อหรือพยานไว้ในการประกันตัว การพักการลงโทษ และแจ้งให้เหยื่อทราบถึงเงื่อนไขดังกล่าว ตำรวจควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการคุ้มครองเหยื่อระหว่างการสอบสวนและกระบวนการที่ตามมา

(6) ค่าชดเชย

ก. เหยื่อควรได้รับโอกาสให้ได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิดเมื่อคดีขึ้นสู่ศาล แม้จะยังไม่ทราบถึงความต้องการหรือความเห็นของเหยื่อก็ควรได้รับการชดเชย

ข. ก่อนที่ผู้กระทำความผิดจะลดค่าชดเชยหรือปฏิเสธการจ่ายเงินดังกล่าว ความต้องการของเหยื่อควรได้รับการพิจารณา

ค. เพื่อให้เวลาแก่ผู้กระทำความผิดที่จะจ่ายค่าชดเชย กองทุนสาธารณะควรเป็นผู้จ่ายค่าชดเชยให้เหยื่อไปก่อน เพื่อให้รัฐเป็นเจ้าหนี้ของผู้กระทำความผิด และรัฐควรช่วยผู้กระทำความผิดรวบรวมค่าชดเชย

ง. กรณีอาชญากรรมที่รุนแรง เหยื่อควรได้รับค่าชดเชยจากกองทุนสาธารณะ เพราะได้รับบาดเจ็บ ความสูญเสียทางอารมณ์ สูญเสียอาชีพ ในทันทีที่เป็นไปได้ภายหลังจากที่อาชญากรรมเกิดขึ้นไม่ว่าจะจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้หรือไม่ก็ตาม ในกรณีที่เหยื่อเสียชีวิตก็ควรจ่ายค่าชดเชยดังกล่าวให้แก่บุคคลใกล้ชิด

3) เงื่อนไขทั่วไป

(1) สิทธิทั้งหลายเหล่านี้ควรได้รับการพิมพ์ให้แพร่หลายไปในแต่ละประเทศ

(2) ควรกำหนดระเบียบการฟ้องร้องให้ชัดเจนและแจ้งให้เหยื่ออาชญากรรมทราบเพื่อสนับสนุนให้พวกเขาแสวงหาการชดเชย

(3) เหยื่ออาชญากรรมทุกคนและครอบครัว ไม่ว่าจะมียายุ เพศ ลักษณะทางเพศ เชื้อชาติ ผู้พิการ อาชีพ ศาสนา หรือมีความเห็นทางการเมืองรูปแบบใด ควรได้รับสิทธิทั้งหลายอย่างเท่าเทียมกัน

(4) ทุกคนที่ติดต่อกับเหยื่อควรได้รับการฝึกอบรมเพื่อให้รู้ถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อครั้งที่ 2 ควรฝึกพิเศษเกี่ยวกับการใช้ภาษาที่ชัดเจนไม่แสดงอารมณ์ และความจำเป็นที่จะต้องอธิบายศัพท์เฉพาะของกฎหมายและวิธีการ

(5) ควรจัดหาทรัพยากรให้เพียงพอแก่องค์กรตามกฎหมายและองค์กรอาสาสมัครที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ภูมิใจในความรับผิดชอบ

(6) ควรให้สิทธิทั้งหมดแก่ชาวต่างชาติทุกคนที่เดินทางหรือพำนักอยู่ในยุโรปอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าประเทศของพวกเขาจะมีความสัมพันธ์ในสถานะใด

การออกแถลงการณ์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศสมาชิกนำหลักการเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาที่กำหนดโดยที่ประชุมองค์การระหว่างประเทศไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งทำให้เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่อ

อาชญากรรมในนานาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปและสหรัฐอเมริกา มีการตื่นตัวอย่างมาก

2. กฎหมายต่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในการดำเนินคดีอาญา หรือสิทธิในการได้รับการชดเชยเยียวยาความเสียหายนั้นมิได้มีบัญญัติไว้ในกฎหมายของประเทศไทย เท่านั้น กฎหมายของประเทศต่าง ๆ ก็ได้มีการบัญญัติถึงการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ไว้ด้วยเช่นกัน ในการศึกษาครั้งนี้จะเลือกศึกษาเฉพาะการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตาม กฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศฝรั่งเศส

2.1 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาใช้ระบบกฎหมายจารีตประเพณี โดยนำระบบการดำเนินคดีอาญาแบบกล่าวหามาใช้ในการพิจารณาคดี

ระบบกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาเดิมได้รับอิทธิพลจากหลัก Common Law ของอังกฤษ โดยในการฟ้องคดีอาญาเอกชนมีสิทธิเสรีภาพในการฟ้องคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัด เช่นเดียวกับของประเทศอังกฤษ ซึ่งเป็นเหตุผลสำคัญที่จัดให้ประเทศสหรัฐอเมริกาอยู่ในกลุ่มประเทศที่เอกชนมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้อย่างไม่จำกัด แต่เนื่องจากระบบกฎหมาย Common Law มีความยุ่งยากและซับซ้อน ประกอบกับระบบการฟ้องคดีอาญาที่แตกต่างกันในแต่ละมลรัฐ ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงทำให้ในที่สุดสหรัฐอเมริกาหันกลับมาให้ความสนใจกับระบบการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาตามระบบอัยการของฝรั่งเศสซึ่งได้รับการพัฒนาไปมากแล้ว ทำให้ในที่สุดมลรัฐต่าง ๆ ส่วนใหญ่ได้ ยอมรับระบบการฟ้องร้องคดีอาญาแบบฝรั่งเศสมาปรับใช้กับระบบของตน โดยเมื่อมีคดีอาญาเกิดขึ้นและรู้ตัวผู้กระทำผิดในคดีที่ผิดกฎหมายของมลรัฐ (State) ศาล Magistrates จะออกหมาย และสั่งให้เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่รักษาความสงบสุข (Peace Office) จับบุคคลผู้กระทำผิด ส่วนในคดีที่ผิดกฎหมายของรัฐบาลสหรัฐ United state Commissioners มีอำนาจออกหมาย ใดๆก็ตาม บุคคลธรรมดายังคงมีอำนาจจับผู้กระทำผิดร้ายแรง (Felony) ได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีหมาย ซึ่งเป็น อิทธิพลของระบบกฎหมาย Common Law ที่ยังหลงเหลืออยู่

สำหรับการฟ้องคดีอาญาในประเทศสหรัฐอเมริกามีอยู่ 3 แบบ คือ

1. การฟ้องร้องดำเนินคดีที่ผู้เสียหายหรือพนักงานอัยการทำคำฟ้องยื่นเสนอต่อ คณะลูกขุน เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสนอต่อศาลที่มีอำนาจเรียกว่า “Indictment”
2. การฟ้องร้องคดีอาญาของคณะลูกขุน ในกรณีที่ไม่มีผู้ใดยื่นฟ้องให้คณะลูกขุน ทำการไต่สวน คณะลูกขุนก็จะทำการไต่สวนหาพยานหลักฐานเอง และเสนอฟ้องต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป วิธีนี้เรียกว่าการดำเนินคดีแบบ Presentment
3. การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการต่อศาลที่มีเขตอำนาจ เรียกว่า การดำเนินคดีอาญาแบบ Information

จากบันทึกคำกล่าวของ Janet Reno⁶¹ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมแห่งสหรัฐอเมริกาต่อการคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญาและพยานใน “แนวทางปฏิบัติของอัยการสหรัฐอเมริกาในการบริการเหยื่อและพยานในคดีอาญา”⁶² ว่า การตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญาหรือเหยื่ออาชญากรรมส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของชาวอเมริกันเป็นจำนวนมาก ได้สร้างความเสียหายให้แก่ชีวิต ความรู้สึก ความปลอดภัย และทรัพย์สิน ซึ่งยากที่จะเยียวยาได้ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้เสียหายในคดีอาญาและพยานในคดีอาญาอย่างยุติธรรม โดยให้มีการคุ้มครองสิทธิ ทรัพย์สิน และชีวิตบุคคลเหล่านั้น ในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องเอาใจใส่อำนวยความสะดวกบริการอย่างเหมาะสม และควบคุมการดำเนินการต่อผู้กระทำผิด

สำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหรัฐอเมริกาเป็นรูปแบบของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมโดยรัฐ ซึ่งเดิมเชื่อว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นไปเพื่อรักษาผลประโยชน์ของสังคมในการยับยั้งและแก้แค้นทดแทนมากกว่าเป็นเรื่องของผลประโยชน์ของปัจเจกบุคคลหรือของผู้เสียหาย จนกระทั่งในช่วงปี ค.ศ.1970 มีการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งเป็นการทำให้เหยื่ออาชญากรรมกลับมาเป็นส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากกระบวนการยุติธรรมได้อีกครั้ง กลายเป็นรากฐานสำคัญในการให้ความสำคัญกับผู้เสียหายในคดีอาญาและความต้องการของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับมลรัฐ มีความพยายามเริ่มเสนอกฎหมาย ทำให้ผู้เสียหายได้รับสิทธิและเรียกร้องสิ่งที่สูญเสียไปกลับคืนมาหรือเข้าถึงการชดเชยความเสียหายจากรัฐได้ หรือได้รับการชดเชยโดยผู้กระทำความผิดต่อการที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา และขณะเดียวกันกระบวนการที่ทำให้ผู้เสียหายในคดีอาญาได้มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ได้เกิดขึ้น

ต่อมาในปี ค.ศ.1982 ในสมัยของประธานาธิบดี Ronal Reagan ได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม เพื่อทำการศึกษาและรวบรวมความคิดเห็นจากผู้มีวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ และการรับฟังความคิดเห็นจากเหยื่ออาชญากรรมเอง ซึ่งในรายงานของคณะกรรมการฯ ในเดือนธันวาคม ค.ศ.1982 ได้เสนอข้อแนะนำ 68 ข้อ แก่สภานิติบัญญัติของสหรัฐและมลรัฐแก่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมและผู้มีวิชาชีพเกี่ยวข้องในการให้บริการเหยื่อ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักกฎหมาย จิตแพทย์ และองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ซึ่งข้อเสนอแนะส่วนใหญ่เป็นการส่งเสริมหรือสนับสนุนให้เหยื่อเข้าถึงและมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เช่น กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจและพนักงานอัยการแจ้งให้ผู้เสียหายรู้ถึงข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปของการสืบสวนและการดำเนินคดี รับฟังความคิดเห็นจากเหยื่อและแจ้งให้ศาลทราบถึงทัศนคติของเหยื่อต่อการให้ประกันตัว การต่อรองข้อหา การพิพากษา และการชดเชยค่าเสียหาย เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการเสนอให้แก้ไขบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งประเทศ

⁶¹ วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย, หน้า 106

⁶² Office for Victims of Crime, Attorney General Guidelines for Victim and Witness Assistance (Washington, DC: U.S. Department of Justice, Office for Victims of Crime, 2000), p.3 อ้างใน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, เรื่องเดียวกัน, หน้า 106

สหรัฐอเมริกาบทแก้ไขเพิ่มเติมที่ 6 โดยกำหนดเพิ่มเติมว่า “ในทำนองเดียวกันกับผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้กระทำผิด เหยื่อในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาทุก ๆ คดี มีสิทธิอยู่ร่วมและรับรู้ทุกขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรม” เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการคุ้มครองสิทธิเช่นเดียวกันกับผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาด้วย

นับแต่นั้นมาจนกระทั่งในทศวรรษที่ 1990 ในทุก ๆ มลรัฐได้ตระหนักถึงสิทธิในทางกฎหมายของเหยื่ออาชญากรรม และหลายมลรัฐกำหนดให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญของมลรัฐ ทั้งมีกฎบัตรว่าด้วยสิทธิของเหยื่อและมีการแก้ไขรัฐธรรมนูญของมลรัฐต่าง ๆ ด้วย ส่วนในระดับสหรัฐนั้นพระราชบัญญัติว่าด้วยการคุ้มครองและสิทธิของเหยื่อและกฎหมายลำดับรองมีบทคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอันเกิดจากการกระทำความผิดกฎหมายของสหรัฐ

กฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมฉบับแรกในระดับสหรัฐคือ พระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่อและพยาน ค.ศ.1982 ซึ่งต่อมารัฐสภาได้มีการแก้ไขและขยายบทบัญญัติของกฎหมายนี้ออกไปอีก คือ พระราชบัญญัติว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม ค.ศ.1984⁶³

2.1.1 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

จากการเริ่มต้นของพระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่อและพยาน ค.ศ.1982 จนมาถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม ค.ศ.1984 รัฐสภาได้จัดทำรายการสิทธิของเหยื่อและมีบทกำหนดให้กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานอื่นของรัฐบาลสหรัฐอเมริกาปฏิบัติหน้าที่โดยตระหนักถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม “รายการสิทธิของเหยื่อหรือกฎบัตรแห่งสิทธิของเหยื่อ” ดังปรากฏในหัวข้อเรื่องอันดับที่ 42 ของ U.S.C.§10606 และมาตรฐานในการบริการแก่เหยื่อใน U.S.C.§10607

สิทธิของเหยื่ออาชญากรรม เดิมได้บัญญัติในหัวข้อเรื่องอันดับที่ 42 ของ U.S.C.§10606 ปัจจุบันถูกยกเลิกโดย The Justice For All Act of 2004 และได้บัญญัติใหม่ไว้ในหัวข้อเรื่องอันดับที่ 18 ของ U.S.C.§3771(a) โดยเจ้าหน้าที่และลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงอื่น ๆ และตัวแทนต่าง ๆ ของสหรัฐที่ทำงานด้านการป้องกัน การสืบสวนสอบสวน หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญา จะต้องพยายามอย่างยิ่งที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ และได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับสิทธิต่าง ๆ ของเหยื่ออาชญากรรม⁶⁴

โดยในเรื่องมาตรฐานในการบริการแก่เหยื่อตาม U.S.C.§10607(e)(2) ให้คำนิยามความหมายของคำว่า “เหยื่อ” ไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่ได้รับความทุกข์ทรมานโดยตรงทางกาย ความรู้สึก หรือความเสียหายในทางการเงิน อันเป็นผลจากการกระทำผิดกฎหมายอาญา รวมถึงในกรณีดังต่อไปนี้ด้วย

⁶³ เพ็ญธรา อุกุมภา, สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2552, หน้า 80-81

⁶⁴ สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์, การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา: ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549, หน้า 45

1) ในกรณีเหยื่อที่เป็นสถาบัน ผู้แทนของสถาบัน และ
 2) ในกรณีที่เหยื่อเป็นผู้ที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี ผู้ไร้ความสามารถ ผู้ถูกกระทำ
 ให้ทุพพลภาพ หรือเสียชีวิต บุคคลใดบุคคลหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) คู่สมรส
- (2) ผู้พิทักษ์
- (3) ผู้ปกครอง
- (4) บุตร
- (5) ญาติสายเลือดเดียวกันเช่น พี่ชายหรือน้องชาย หรือพี่สาวหรือน้องสาว เป็นต้น
- (6) สมาชิกในครอบครัวคนอื่น ๆ หรือ
- (7) บุคคลอื่นที่ถูกกำหนดโดยศาล

ในทางปฏิบัติของพนักงานอัยการนั้น เหยื่อที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายนี้ ต้องเป็นผู้เสียหายที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำผิดในคดีนี้ด้วย แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายยังขยายให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายที่มีส่วนในการกระทำผิดในคดีอื่นและตกเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความคุ้มครองในอีกคดีหนึ่ง⁶⁵

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสำคัญแก่การคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมอย่างมาก นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดี โดยมีมาตรการในการให้ความคุ้มครองแก่เหยื่อหรือผู้เสียหายในการกระทำความผิด รวมทั้งพยานในคดีเช่นกัน แต่เนื่องจากกระบวนการพิจารณาความเกี่ยวกับคำสั่งคุ้มครองของแต่ละรัฐมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้คำสั่งคุ้มครองส่วนใหญ่จะออกโดยศาลแพ่งหรือศาลครอบครัว เนื่องจากคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวจะใช้ในคดีแพ่งเท่านั้น แต่บางรัฐก็ออกโดยศาลอาญา เพราะคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวจะนำไปใช้ในคดีอาญาเท่านั้น ในขณะที่บางรัฐจะนำไปใช้ทั้งในคดีแพ่งและคดีอาญา นอกจากนี้คำสั่งคุ้มครองดังกล่าวก็มีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามแต่ละมลรัฐจะกำหนด เช่น บางรัฐก็ใช้คำว่า Order บางรัฐก็ใช้คำว่า Protective Order บางรัฐเช่นรัฐวอชิงตันก็ใช้คำว่า Criminal Order เป็นต้น แม้ว่าชื่อที่ใช้เรียกมาตรการดังกล่าวจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไป หรือร้องขอต่อศาลแตกต่างกันไปในแต่ละมลรัฐ แต่ก็มีวัตถุประสงค์เช่นเดียวกันคือ มุ่งคุ้มครองผู้เสียหายให้พ้นจากภัย หรือภัยอันตรายที่เกิดขึ้นหรือกำลังจะเกิดขึ้นกับผู้เสียหาย

อย่างไรก็ดีการร้องขอคำสั่งคุ้มครองก็ไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาแต่อย่างใด ยิ่งกว่านั้นในบางรัฐอาจมีคำสั่งคุ้มครองแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง 2 รูปแบบ เช่น รูปแบบหนึ่งคำสั่งคุ้มครองอาจออกโดยศาลอาญาในระหว่างการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาเพื่อเป็นเงื่อนไขในการประกันตัว ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งคำสั่งคุ้มครองอาจออกโดยศาลครอบครัวหรือศาลแพ่งระหว่างการดำเนินคดีฟ้องร้องหย่าหรือเป็นการดำเนินคดีทางแพ่งโดยลำพังก็ได้

⁶⁵ The Attorney General Guidelines for Victim and Witness Assistance (2000ed).*ibid.* ArticleI, p.3. อ้างใน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, เรื่องเดียวกัน หน้า 111

นอกจากนั้น จากบทกำหนดของกฎหมายสหรัฐได้กำหนดลักษณะการให้บริการการให้ความคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรม โดยบัญญัติในกฎหมายสหรัฐ หัวข้อเรื่องอันดับที่ 42 ของ U.S.C.§10607 Services to Victim ซึ่งทำให้เจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในกระบวนการดำเนินคดีอาญาจะต้องดำเนินการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมโดยสรุปดังนี้

1) ชั้นเจ้าพนักงานสอบสวน

(1) การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้องโดยในขั้นตอนแรกของการแจ้งให้ทราบถึงข้อมูลข่าวสารภายหลังจากการดำเนินการสืบเสาะค้นหาที่ยังไม่ได้เป็นการสืบสวนคดีอาญาลิ้นสุด โดยเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการสืบสวนจะต้องแจ้งให้เหยื่อทราบเช่น

- ก. สิทธิที่เหยื่อจะได้รับโดยการร้องขอรายการบริการแก่เหยื่อ
- ข. สถานที่ซึ่งเหยื่อสามารถเข้ารับบริการการรักษาพยาบาลได้ และบริการสำหรับเหยื่อในชุมชน
- ค. การชดใช้ความเสียหาย หรือการบรรเทาด้วยวิธีการอื่น รวมถึงโครงการชดเชยความเสียหายโดยรัฐซึ่งเหยื่อมีสิทธิได้รับ หรือข้อกำหนดในกฎหมายอื่นที่มีลักษณะเป็นการบรรเทาความเสียหายของเหยื่อ

2) ชั้นดำเนินคดี (พนักงานอัยการ)

- (1) การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง
- ก. การแจ้งถึงความเป็นไปของคดี ในระหว่างการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องแจ้งให้เหยื่อทราบในเบื้องต้นถึง
 - ก) การปล่อย หรือการกักกันผู้ต้องหา หรือผู้ต้องสงสัยว่ากระทำความผิด
 - ข) การตั้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัยว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือการไม่ฟ้องผู้ต้องหา รวมถึงถิ่นที่อยู่ของผู้กระทำความผิด โครงการหักเหคดีในชั้นก่อนฟ้องคดี และสภาพแวดล้อมของโครงการนั้น
 - ค) กำหนดการรวมถึงการเปลี่ยนแปลงหมายกำหนดการ หรือการดำเนินไปของแต่ละกระบวนการดำเนินคดีในศาลไม่ว่าผู้เสียหายหรือพยานร้องขอสิทธิหรือไม่
 - ง) การยอมรับสารภาพผิดหรือการอ่านคำตัดสินของคณะลูกขุนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงภายหลังการพิจารณา
 - จ) ถ้าผู้กระทำผิดถูกตัดสินลงโทษ วันที่อ่านคำพิพากษา ข้อกำหนดในคำพิพากษา และโครงการที่เกี่ยวกับผู้กระทำผิดของกรมราชทัณฑ์ที่สามารถแจ้งให้ทราบได้ซึ่งจะต้องกำหนดวัน (ถ้ามี) อันผู้กระทำผิดได้รับการปล่อยตัว โดยมีทัณฑ์บนหรือคุมประพฤติหลังการปล่อยตัว

ข. แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิในการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี ถ้าผู้เสียหายไม่ได้เป็นพยานในชั้นพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี

ค. แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลข่าวสารทั่ว ๆ ไป เป็นหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา โดยเฉพาะในกรณีต่อไปนี้

ก) บทบาทของเหยื่อในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอาญา รวมถึงสิ่งที่ผู้เสียหายหรือเหยื่อคาดหวังจะได้รับจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและข่าวสารที่ผู้เสียหายจะได้รับในแต่ละขั้นตอน

ข) ขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และข่าวสารที่ผู้เสียหายจะได้รับในแต่ละขั้นตอน

ง. เมื่อมีการบันทึกข้อหา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรช่วยเหลือและแจ้งให้ทราบถึงการติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อไป

จ. การแจ้งให้ทราบภายหลังการตัดสินคดีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบสำนวนภายหลังจากการตัดสินคดีและการดำเนินกระบวนการทางศาลให้สอดคล้องกับกฎหมายกำหนด รวมถึงการอุทธรณ์และผลกระทบทางอ้อมในการพิจารณาถึงสิ่งที่ต้องแจ้งเหล่านี้ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสามารถใช้หลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้เป็นปัจจัยในการพิจารณาถึง

ก) ผลกระทบต่อความปลอดภัยสาธารณะและความเสี่ยงของบุคคล

ข) ลักษณะของการช่วยเหลือที่ได้มา

ค) จำนวนของผู้เสียหาย

ง) เวลาเป็นส่วนประกอบสำคัญหรือไม่

จ) มีความจำเป็นที่จะต้องปกปิดหรือไม่

ฉ) ผลกระทบของการถ่ายทอดข่าวสารอาจจะเกินต่อ

สิทธิของจำเลยที่มีตามรัฐธรรมนูญ

(2) การปรึกษาหารือกับพนักงานอัยการ

ก. แนวทางปฏิบัติของพนักงานอัยการนั้น เหยื่อที่จะได้รับการคุ้มครองสิทธิตามกฎหมายคุ้มครองเหยื่อและพยาน ค.ศ.1982 นั้นต้องเป็นผู้เสียหายที่ไม่ได้มีส่วนในการกระทำผิดในคดีนั้น แต่ก็ยังให้ความคุ้มครองแก่ผู้เสียหายที่มีส่วนในการกระทำผิดในคดีอื่น และตกเป็นผู้เสียหายที่ได้รับความคุ้มครองในอีกคดีหนึ่ง อีกทั้งภายใต้ข้อกำหนดของกฎหมายฉบับนี้ ผูกมัดให้บุคลากรในกระทรวงยุติธรรมที่ดำเนินการสืบสวนและดำเนินคดีอาญาต้องเอาใจใส่สิทธิในทางส่วนตัวของเหยื่อ (Victim's Privacy) โดยบุคลากรเหล่านั้นต้องพยายามอย่างสุดความสามารถในการเอาใจใส่ความเป็นส่วนตัว และศักดิ์ศรีของเหยื่อผู้อ่อนแอในกรณีพิเศษ เช่น ผู้เสียหายที่เป็นเด็ก และผู้เสียหายที่เป็นคนชรา เจ้าพนักงานของรัฐที่ทำหน้าที่ในการเริ่มต้นคดีอาญา เช่น เจ้าพนักงาน

สืบสวนสอบสวนคดีอาญาต้องพิจารณาว่าผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นผู้เสียหายตามความหมายของกฎหมายหรือไม่ เพื่อประโยชน์ในการที่เหยื่อจะได้รับการบริการที่รัฐจัดทำให้ตามกฎหมาย

ข. ข้อเสนอในการต่อรองคำรับสารภาพนั้น เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรจะพยายามอย่างดีที่สุดในการที่จะแจ้งและพิจารณาถึงทัศนคติของผู้เสียหายในทุก ๆ ข้อเสนอ หรือการบรรลุซึ่งการตกลงในการต่อรองข้อหาในกรณีนี้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบสามารถที่จะใช้ปัจจัยในการพิจารณาดังนี้

- ก) ผลกระทบต่อความปลอดภัยของสาธารณะและความเสี่ยงของบุคคล
- ข) จำนวนของผู้เสียหาย
- ค) ระยะเวลาอันเป็นสำคัญในการทำการเจรจา หรือทำข้อเสนอในการต่อรองคำรับสารภาพ
- ง) ข้อเสนอในการต่อรองรวมถึงข่าวสารที่ปกปิดหรือสภาพแวดล้อมหรือไม่
- จ) มีความจำเป็นที่จะต้องปกปิดหรือไม่
- ฉ) ในคดีที่ผู้เสียหายเป็นพยานด้วย ผลกระทบในการถ่ายทอดข่าวสารมีผลกระทบต่อสิทธิของจำเลยในการได้รับการพิจารณาคดีโดยเป็นไปตามรัฐธรรมนูญหรือไม่

(3) ในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาล ผู้รับผิดชอบของสำนักงานอัยการร่วมกับ U.S.Marshals Service จะต้องทำให้แน่ใจว่าผู้เสียหายในคดีอาญาได้รับการจัดพื้นที่ในการรอคอยแยกออกจากฝ่ายจำเลย

(4) การแจ้งให้นายจ้างของผู้เสียหายหรือพยานทราบถึงความจำเป็นที่ผู้เสียหายหรือพยานจะต้องขาดงานเพื่อมาศาล

(5) สิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา อัยการสหรัฐอเมริกาจะตระหนักอยู่เสมอว่า ชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ของผู้เสียหายและพยานนั้นเป็นเรื่องส่วนบุคคล พนักงานอัยการควรจะมีมติระงับในการปฏิบัติหน้าที่ในการที่จะต้องเปิดเผยภายใต้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของสหรัฐอเมริกาฉบับที่ 16 ซึ่งการเปิดเผยของพนักงานอัยการนี้จะทำให้ผู้เสียหายต้องตกอยู่ในภาวะเสี่ยงที่จะถูกทำร้าย หรือการคุกคามผู้เสียหายในคดีได้ ดังนั้นเจ้าหน้าที่ทั้งหมดในสำนักงานอัยการควรหลีกเลี่ยงการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคลใด ๆ ไม่ว่าจะเปิดเผยไปโดยความจำเป็นหรือไม่ระมัดระวัง

(6) โดยนัยกฎหมายผู้เสียหายในคดีอาญาและพยาน จึงควรได้รับข่าวสารหรือการช่วยเหลือด้วยความเอาใจใส่และการดำเนินคดีที่เกี่ยวข้องกับการบริการอื่น

(7) ข้อจำกัดของการทดสอบของฝ่ายจำเลยในคดีข้ามชั้นกระทำซ้ำเรา เช่น

ก. การแจ้งข่าวสาร เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแนะนำให้ผู้เสียหายในคดีข้ามชั้นเกี่ยวกับความเสี่ยงในการติดโรค เช่น โรคเอดส์ ภายใต้สถานการณ์นี้ศาลอาจจะสั่งให้มีการตรวจร่างกายจำเลยได้

ข. การดำเนินการ ศาลอาจจะสั่งให้มีการตรวจหาเชื้อโรคเอดส์ในร่างกายจำเลยได้ และผลการตรวจจะต้องเปิดเผยให้ผู้เสียหายพร้อมด้วยคำแนะนำที่เหมาะสมเกี่ยวกับผลการตรวจ หากพบว่าผู้เสียหายในคดีข่มขืนแสดงให้เห็นความเสี่ยงที่จะติดโรคเอดส์ หรือพบว่า การทดสอบจะต้องบอกข่าวสารที่จำเป็นแก่สุขภาพของผู้เสียหายภายหลังจากการจำเลยถูกตรวจ

ก) ต้องมีการแจ้ง และ

ข) โอกาสที่ผู้เสียหายจะได้รับรู้

ค) ในกรณีที่ผลการตรวจเลือดเป็นบวก ถ้าหากผลการตรวจร่างกายจำเลยว่าเป็นบวก ศาลอาจสั่งให้มีการตรวจซ้ำภายหลังจากการตรวจครั้งแรก 6 เดือน และ 12 เดือน

(8) สิทธิที่จะได้รับรายงานเกี่ยวกับการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดก่อนมีการพิจารณาคดีเกี่ยวกับความรุนแรงในครอบครัว คดีไล่ล่าเพื่อทำร้าย หรือการฝ่าฝืนคำสั่งคุ้มครองของพนักงานอัยการ ผู้เสียหายในคดีอาญามีสิทธิที่จะได้รับรู้ถึงอัตราที่อาจเกิดขึ้น โดยการกระทำของฝ่ายจำเลย อีกทั้งในคดีที่สามารถดำเนินการได้ พนักงานอัยการผู้มีหน้าที่รับผิดชอบต้องพยายามนำข้อกำหนดประการนี้เข้าสู่การพิจารณาของศาล และแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิ่งที่ปรากฏนี้

(9) หากมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลจำเป็นต้องดำเนินการนอกศาลที่มีการพิจารณาคดีอยู่นั้น ศาลจะต้องดำเนินการให้ผู้เสียหายสามารถติดตามความเป็นไปเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีได้

(10) โครงการสำหรับลูกจ้างในกระทรวงยุติธรรมที่ตกเป็นผู้เสียหายในคดีอาญา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบจะต้องทำให้เกิดความมั่นใจว่าลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรมสามารถเข้าถึงโครงการช่วยเหลือแก่ลูกจ้างได้

2.1.2 การชดใช้ความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา⁶⁶

นับแต่ที่พระราชบัญญัติต่อต้านลัทธิก่อการร้ายและการใช้โทษประหารชีวิต ค.ศ.1996 ได้ประกาศใช้ โดยในเรื่องที่ 2 เกี่ยวกับ “คำสั่งชดใช้ความเสียหายให้แก่เหยื่อ” แสดงให้เห็นการปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวกับการชดใช้ความเสียหายให้แก่เหยื่อ โดยบัญญัติรวบรวมกระบวนการในการออกคำสั่งชดใช้ค่าประกันความเสียหาย และกำหนดบทบังคับให้คำสั่งชดใช้ความเสียหายภายหลังมีการตัดสินลงโทษผู้กระทำความผิดมีผลบังคับใช้ได้ ทำให้การออกคำสั่งของศาลมีความกว้างขวางครอบคลุมการชดใช้โดยคำนึงถึงความเสียหายเป็นฐาน แนวคิดที่สำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ โดยข้อกำหนดอันใหม่ของกฎหมายฉบับนี้ให้ศาลสั่งให้มีการชดใช้ค่าเสียหายตามความเป็นจริงเต็มจำนวนในคดีที่มีพยานหลักฐานชัดเจนว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด ซึ่งศาลต้องสั่งให้ฝ่ายจำเลยชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายโดยไม่ต้องคำนึงถึงสภาพทาง

⁶⁶ Article 5. Restitution. In Office for Victims of Crime. Attorney General Guidelines for Victim and Witness Assistance (2000ed). *Supra note* 91, pp.45-49. อ้างใน วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์, เรื่องเดียวกัน หน้า 122

เศรษฐกิจของจำเลยซึ่งถูกพิพากษาลงโทษแล้วนั้น โดยเฉพาะในกรณีที่มีผู้ได้รับความเสียหายหรือเหยื่อซึ่งต้องทนทุกข์ทรมานทางร่างกายหรือการสูญเสียที่เป็นตัวเงิน กฎหมายได้กำหนดให้ศาลออกคำสั่งให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่บุคคลอื่นนอกจากผู้เสียหายได้ ถ้าหากว่าเป็นการตกลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการต่อรอง

ข้อยกเว้นสำหรับการออกคำสั่งชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายดังที่กล่าวมาคือ ในกรณีของการกระทำผิดต่อทรัพย์สินถ้าหากว่าศาลค้นพบข้อเท็จจริงว่า

- 1) จำนวนของผู้เสียหายมีจำนวนมากจนการชดใช้ค่าเสียหายไม่สามารถปฏิบัติได้
- 2) การวินิจฉัยข้อเท็จจริงในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุหรือจำนวนความสูญเสียของผู้เสียหายจะทำให้เกิดความยุ่งยาก หรือทำให้การพิพากษาคดีล่าช้าลงไป เพราะเหตุที่การชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายคนหนึ่งคนใดนั้น เป็นการสร้างภาระที่หนักเกินไปแก่กระบวนการพิพากษาคดี

นอกจากนี้ กระบวนการในการสั่งให้ผู้กระทำผิดชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญายังได้นำไปใช้เป็นเงื่อนไขในขั้นตอนการคุมประพฤติผู้ต้องขังที่ได้รับการปลดปล่อยอีกด้วย

2.2 การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายประเทศฝรั่งเศส

ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยรัฐอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้ที่ได้รับความเสียหายคือรัฐเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นกระทบถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม การฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาจึงตกเป็นภาระของรัฐแต่เพียงผู้เดียว ดังนั้น แม้ความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจะเป็นความเสียหายโดยตรง ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิดำเนินคดีอาญาด้วยตนเอง ต้องให้เจ้าหน้าที่เป็นผู้ดำเนินคดี⁶⁷

ประเทศฝรั่งเศสเป็นประเทศต้นแบบของหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งการดำเนินคดีอาญาจัดอยู่ในระบบไต่สวน โดยฝรั่งเศสมีแนวคิดเรื่องบทบาทของรัฐ และผู้เสียหายที่เกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดไว้ว่า “บางครั้งเราสามารถยกเว้นไม่ลงโทษสำหรับความผิดเล็กน้อยได้เมื่อผู้ที่ถูกล่วงละเมิดให้อภัยแก่การกระทำนั้น การให้อภัยเป็นสิ่งที่ดี แต่เป็นการกระทำที่ตรงข้ามกับประโยชน์สาธารณะ เอกชนอาจให้อภัยโดยไม่เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนสำหรับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่ตนได้ แต่การให้อภัยของเขาเช่นนั้นไม่อาจทำลายความจำเป็นในการลงโทษเพื่อไม่ให้เป็นแบบอย่าง สิทธิในการลงโทษไม่ได้เป็นของผู้ใดผู้หนึ่งแต่เพียงคนเดียว แต่เป็นของกฎหมายทั้งหลายซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากเจตนารมณ์ของทุกคน ผู้ถูกล่วงละเมิดคนใดคนหนึ่งอาจสละสิทธิในส่วนของตนได้ แต่ไม่มีอำนาจใด ๆ เหนือสิทธิเช่นนั้นของผู้อื่น” การฟ้องร้องคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสจะเป็นหน้าที่ของรัฐแต่ผู้เดียว โดยพนักงานอัยการจะเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม เอกชนผู้เสียหายไม่มีอำนาจโดยตรงในการฟ้องร้องคดีอาญา แต่อย่างไรก็ตามผู้เสียหายยังคงมีอำนาจร้องทุกข์กล่าวโทษได้อย่างกว้างขวาง กล่าวคือ สามารถร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าหน้าที่

⁶⁷ อุตัย อาทิวะช, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, *บทบัญญัติ*, 61, 1 (มีนาคม 2548) :

ตำรวจ พนักงานอัยการ หรือผู้พิพากษาสอบสวนก็ได้ โดยแนวคิดดังกล่าวนี้ยังมีอิทธิพลต่อระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกด้วย

หลักการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศส มีระบบการรักษาความสงบเรียบร้อยโดยรัฐอย่างเคร่งครัด กล่าวคือ การฟ้องคดีอาญาของฝรั่งเศสเป็นอำนาจของรัฐแต่เพียงผู้เดียว โดยพนักงานอัยการเป็นผู้ใช้อำนาจนี้ในนามของสังคม⁶⁸ โดยพนักงานอัยการมีฐานะเป็นตุลาการ และสังกัดกระทรวงยุติธรรม เป็นผู้ฟ้องร้องดำเนินคดีและเป็นผู้บังคับบัญชาคดีหรือเรียกอีกอย่างว่า จัดให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยพนักงานอัยการฝรั่งเศสได้เป็นแบบอย่างของพนักงานอัยการในประเทศอื่น ๆ ในภาคพื้นยุโรปในเวลาต่อมา

การขอให้ดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มโดยการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษต่อตำรวจ หรืออาจยื่นตรงต่อพนักงานอัยการก็ได้ ต่อจากนั้นจะมีการสอบสวนเบื้องต้นแล้วส่งสำนวนให้พนักงานอัยการพิจารณา พนักงานอัยการอาจสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือดำเนินการให้มีการสอบสวนโดยผู้พิพากษาสอบสวน (Juge d'Instruction) ถ้าเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีการสอบสวน โดยผู้พิพากษาหรือพนักงานอัยการเห็นสมควร การสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องใช้ระบบให้อยู่ในดุลพินิจของพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นไปตามมาตรา 40 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งบัญญัติว่า “อัยการรับคำร้องทุกข์และคำกล่าวโทษ และพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรต่อไป” ปกติพนักงานอัยการฝรั่งเศสจะฟ้องเป็นคดีอาญาก็ต่อเมื่อเห็นสมควร และเพื่อประโยชน์ของสังคมพนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องเมื่อเห็นว่าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิด หรือเมื่อพยานหลักฐานไม่พอ หรือผลประโยชน์ของสังคมต้องกระทบกระเทือนแต่เพียงเล็กน้อย หรือเห็นว่าเป็นเรื่องหุ้มนหุ้มน หรือเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำไปโดยมีเหตุผลอันสมควร ซึ่งการฟ้องจะทำให้เสียหายแก่สังคมมากกว่าที่จะทำประโยชน์ ดังนั้น พนักงานอัยการจึงไม่จำเป็นที่จะต้องฟ้องทุกเรื่องไป เช่น พนักงานอัยการอาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องในเรื่องของการกระทำที่ไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของประชาชนโดยตรง เช่น การหมิ่นประมาทเอกชน การล่าสัตว์ในที่ดินของผู้อื่น เป็นต้น

2.2.1 สิทธิและมาตรการคุ้มครองผู้เสียหาย

การพิจารณาความเป็นผู้เสียหายของประเทศฝรั่งเศสนั้นจะต้องเป็นผู้ได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว และโดยตรงจากการกระทำความผิด⁶⁹ ซึ่งเดิมศาลฎีกาฝรั่งเศสได้มีบรรทัดฐานยอมรับสิทธิของบิดา มารดา บุตร สามี ภริยา ในการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาอันเนื่องมาจากบุตร บิดามารดา หรือคู่สมรสของตนได้รับอันตรายถึงแก่ชีวิตเท่านั้น แต่ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับบาดเจ็บสาหัสจนพิการอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยเจตนา หรือได้รับบาดเจ็บจากการกระทำโดยประมาท ศาลฎีกาฝรั่งเศสไม่อนุญาตให้บิดามารดา บุตร หรือคู่สมรสของผู้ได้รับบาดเจ็บดังกล่าวจัดการแทนโดยให้เหตุผลว่า บุคคลดังกล่าวไม่ได้รับความเสียหายโดยตรงและส่วนตัว แต่ต่อมาศาลฎีกาฝรั่งเศสได้กลับบรรทัดฐานเดิมโดยยอมรับให้บิดามารดาเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ รวมถึงการยอมรับ

⁶⁸ โกลเมน ภัทรภริมย์, *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา*, กรุงเทพมหานคร : ชูติมาการพิมพ์, 2533, หน้า 29

⁶⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส, มาตรา 2 วรรคแรก

สถานะความเป็นผู้เสียหายของสามีภริยาที่อยู่กินกันโดยไม่จดทะเบียนสมรส และสถานะความเป็นผู้เสียหายของบุคคลกร่วมเพศด้วย ซึ่งได้รับสิทธิพลมาจากระบบเสรีนิยม และการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

แม้ว่าระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสจะเป็นระบบการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างเคร่งครัดก็ตาม แต่ก็ได้มีการผ่อนคลายนในเรื่องการฟ้องคดีอาญาของเอกชน โดยเปิดโอกาสให้ราษฎรมีทางฟ้องได้โดยทางอ้อม คือ ฟ้องทางแพ่งในคดีนั้นต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา และโดยที่การดำเนินคดีแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน ฉะนั้น จึงมีผลให้พนักงานอัยการต้องฟ้องเป็นคดีอาญาและดำเนินคดีอาญาในคดีนั้น แม้ว่า จะขัดกับความเห็นของอัยการก็ตาม⁷⁰ ทั้งนี้ ผู้ทำหน้าที่ฟ้องคดีอาญายังคงเป็นพนักงานอัยการ เช่นเดิม ราษฎรฝรั่งเศสมีสิทธิเพียงการเรียกร้องทางแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยเอกชนผู้เสียหายเริ่มต้นและหยุดอยู่เพียงแคสิทธิในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวข้องกับคดีอาญา โดยเอกชนผู้เสียหายไม่อาจอ้างตนเป็นผู้เสียหายฟ้องเป็นคดีอาญาได้ อย่างไรก็ตามเอกชนยังมีบทบาทอยู่ในคดีความผิดต่อส่วนตัว โดยการขอเป็นคู่ความฟ้องเป็นคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรืออาจถอนคำร้องทุกข์เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาสิ้นสุดลงได้

ประเทศฝรั่งเศสแบ่งความผิดออกเป็น 3 ประเภท ตามความหนักเบาของโทษ สำหรับความผิดโทษหนักเมื่อพนักงานอัยการไม่ฟ้องผู้เสียหายจะฟ้องคดีอาญาเองโดยตรงไม่ได้ แต่ฟ้องได้โดยทางอ้อม คือ ฟ้องทางแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาและโดยการดำเนินคดีทางแพ่ง ณ ศาลที่พิจารณาคดีอาญาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อมีการดำเนินคดีอาญาไปพร้อมกัน ฉะนั้น จึงมีผลให้พนักงานอัยการต้องดำเนินคดีอาญาไปด้วย แม้จะขัดกับความเห็นของพนักงานอัยการก็ตาม และสำหรับในความผิดที่มีโทษกลางหรือเบา นั้น ผู้เสียหายอาจฟ้องได้เองต่อศาลโดยตรง

ประเทศฝรั่งเศสมีหลักการควบคุมการปฏิบัติงานการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการในทำนองเดียวกับประเทศอังกฤษ กล่าวคือ พนักงานอัยการฝรั่งเศสจะอยู่ในสังกัดของกระทรวงยุติธรรมโดยมีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุด ซึ่งพนักงานอัยการจะต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่ง โดยรัฐมนตรีจะเป็นผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานด้านคดีของพนักงานอัยการต่อสภานิติบัญญัติ สำหรับอำนาจบังคับบัญชาซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรมมีต่อพนักงานอัยการนั้นคณะกรรมการที่ปรึกษาแห่งรัฐ (Le Conseil d'Etat) ได้วางหลักไว้ว่า อธิบดีอัยการต้องปฏิบัติตามคำสั่งของรัฐมนตรีในกรณีที่สั่งให้ฟ้อง แต่ในกรณีตรงข้ามรัฐมนตรีจะสั่งให้อธิบดีอัยการไม่ฟ้องไม่ได้⁷¹

2.2.2 การใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหาย

การเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญานั้น นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่งโดยการดำเนินคดีตามกฎหมายแพ่ง และกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว การเรียกร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนสามารถทำได้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กล่าวคือ ผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดจากการ

⁷⁰ โกอเมน ภทธริมย์, อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา, หน้า 30

⁷¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 27

กระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะเป็ความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย หรือทางจิตใจที่เกิดขึ้น โดยตรงจากการกระทำผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 3 วรรคสอง โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 75 ได้แก่ การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือผู้เสียหายอาจฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยตรงหรือยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนและหากผู้เสียหายใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง การมีทนายความช่วยเหลือในการใช้สิทธิเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งนั้น ผู้เสียหายต้องจ่ายค่าใช้จ่ายเอง ยกเว้นกรณีผู้เสียหายมีสิทธิได้รับการช่วยเหลือทางกฎหมายหรืออยู่ภายใต้ความคุ้มครองของ Legal Protection Insurance⁷²

การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นไปตามที่กำหนดในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส โดยสรุปได้ดังนี้

1) ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา

เมื่อพนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายที่ต้องการเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่ง มีสิทธิที่จะขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญาโดยมีประเด็นคือเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดทางอาญาของผู้กระทำผิดที่ถูกดำเนินคดีอาญาอยู่ นั้น โดยการร้องขอด้วยวาจาหรือทำเป็นลายลักษณ์อักษรยื่นต่อศาล หากมีการไต่สวนเบื้องต้น หรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ได้ ผู้เสียหายจะได้รับประโยชน์จากกระบวนการพิจารณาคดีอาญา มีสิทธิเข้าฟังการพิจารณาคดีของศาลและมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ แต่จะมีผลเฉพาะคดีส่วนแพ่ง ในประเทศฝรั่งเศสผู้เสียหายส่วนใหญ่มักจะนิยมเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนด้วยวิธีการนี้ เนื่องจากการแยกฟ้องเป็นคดีแพ่งนั้น ศาลจะหยุดการพิจารณารอให้คดีอาญามีคำตัดสินก่อน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 4 วรรคสอง บัญญัติว่า “เมื่อเจ้าทุกข์เป็นโจทก์ฟ้องความรับผิดทางแพ่งต่อศาลแพ่งแล้ว ศาลจะหยุดการพิจารณารอการชี้ขาดของคดีอาญาซึ่งได้ฟ้องขึ้นก่อนหรือกำลังฟ้องขึ้นในระหว่างคดีแพ่งนั้น” นอกจากนั้น การดำเนินคดีแพ่งในประเทศฝรั่งเศสมีแนวโน้มว่าจะต้องใช้ระยะเวลาานาน เป็นภาระหนักและมีค่าใช้จ่ายสูง ดังนั้นหากเป็นไปได้ผู้เสียหายก็มักจะหลีกเลี่ยงการดำเนินคดีแพ่ง

2) ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 1 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “การดำเนินคดีอาญาอาจเริ่มขึ้นได้โดยฝ่ายผู้เสียหายตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายนี้” ประกอบกับ มาตรา 3 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายทางแพ่งที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิดอาญา ผู้เสียหายก็สามารถฟ้องผู้กระทำผิดต่อศาลโดยตรงเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องทำคำร้องเป็นหนังสือ มีรายละเอียด

⁷² ธีรพันธุ์ รัศมีทัต, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1958, กรุงเทพมหานคร : เดือนตุลา, 2541, หน้า 10-11

ที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่ทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน ฉะนั้น หากพนักงานอัยการยังไม่ได้ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายยังสามารถฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยตรงเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องทำคำร้องเป็นหนังสือ มีรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่ทำให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสกำหนดให้ผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

(1) ผู้มีสิทธิยื่นคำร้อง

หลักเกณฑ์ทั่วไปของการพิจารณาความเป็นผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส ไม่ว่าจะเป็นบุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

ก. ต้องได้รับความเสียหายเป็นส่วนตัว และโดยตรงจากการกระทำความผิด

ข. ผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย⁷⁴

โดยหลักทั่วไปศาลฝรั่งเศสไม่ยึดหลักการที่ว่า “ผู้เสียหายต้องมาศาลด้วยมือที่สะอาด” หรือหลักที่ว่าต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัยนั้น กฎหมายฝรั่งเศสมีหลักการคือ ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากคำสั่งของศาลอาญาได้ โดยมีตัวอย่างคำพิพากษาศาลฎีกาฝรั่งเศสในคดีผู้เข้าร่วมในการทะเลาะวิวาทกัน ศาลฎีกาฝรั่งเศสได้วินิจฉัยว่า “ไม่มีกฎหมายใดที่ห้ามผู้กระทำความผิดเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ร่วมกระทำความผิด”

อย่างไรก็ดี แนวโน้มของคำพิพากษาศาลฎีกาในระยะหลังได้ผ่อนคลายหลักการดังกล่าวพอสมควร โดยมีคำพิพากษาของศาลชั้นต้นและศาลฎีกาบางคดีไม่ยอมรับคำฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งในคดีที่ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดอยู่ด้วย

(2) วิธีการยื่นคำร้อง

เนื่องด้วยความผิดทางอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศส แบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท และวิธีการยื่นคำร้องของแต่ละประเภทคดี ดังนี้⁷⁵

ก. Les Contraventions คือ คดีที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 2 เดือน และปรับไม่เกิน 2,000 ฟรังก์ ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้โดยตรง ส่วนคดีที่เป็น Les Contraventions ให้ยื่นฟ้องต่อ Tribunal de Police

ข. Les Delit คือ คดีที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 2 เดือนขึ้นไปถึง 5 ปี และปรับเกินกว่า 2,000 ฟรังก์ขึ้นไป คดีที่เป็น Les Delit ผู้เสียหายอาจจะเลือกฟ้องต่อศาลได้โดยตรงโดยยื่นต่อ Tribunal Correctionnel หรือผู้พิพากษาศาลไต่สวนก็ได้

ค. Les Crimes คือ คดีที่มีโทษจำคุกเกินกว่า 5 ปีขึ้นไปจนถึงจำคุกตลอดชีวิตหรือประหารชีวิต ในคดีความผิดที่เป็น Les Crimes ไม่สามารถยื่นฟ้องต่อศาล

⁷³ อุทัย อาทิวะช, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส”, หน้า 17

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19

⁷⁵ ธีรพันธุ์ รัศมีทัต, *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับปี ค.ศ.1958*, หน้า 11

โดยตรงได้ กฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนเรียกว่า Plaine Avec Constitution de Partie Civile สำหรับคดีที่เป็น Contraventions หรือ Delit ซึ่งเป็นคดีไม่อุกฉกรรจ์ ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องต่อศาลได้โดยตรง ส่วนคดีที่เป็น Contraventions ให้ยื่นฟ้องต่อ Tribunal de Police

(3) กระบวนพิจารณาคดี

เมื่อมี Citation Direct ทำให้ศาลรับรู้ว่าจะจำเลยกระทำความผิดทางอาญา เนื่องจากสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายนั้นตั้งฐานมาจากการกระทำผิดอาญา จึงเกิด Action Publique ขึ้น โดยมีผลทำให้พนักงานอัยการต้องเข้ามาในคดี เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาในศาลอาญา ผู้มีอำนาจดำเนินคดีได้แก่ พนักงานอัยการ แม้ว่าพนักงานอัยการจะไม่เห็นด้วยกับการดำเนินคดีอาญารองนั้นก็ตาม ส่วนศาลอาญาจะพิจารณาตีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาได้ก็ต่อเมื่อได้พิจารณาข้อกล่าวหาในคดีอาญานั้นก่อนแล้ว เมื่อพนักงานอัยการได้เข้ามาในคดี โดยปกติพนักงานอัยการจะได้รับบันทึกประวัติของผู้กระทำผิด ข้อมูลปฐมหลังและรายงานต่าง ๆ จากตำรวจ ซึ่งหากไม่มีรายงานต่าง ๆ ดังกล่าวจากตำรวจแล้ว พนักงานอัยการจะถือเอาจากการเตรียมคดีของฝ่ายผู้เสียหาย⁷⁶

การยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนนั้น ผู้เสียหายเพียงแต่ทำเป็นจดหมายที่มีรายละเอียดพอสมควรเกี่ยวกับค่าเสียหายที่ได้รับถึงผู้พิพากษาศาลไต่สวน เมื่อผู้พิพากษาศาลไต่สวนได้รับคำร้องแล้วก็จะทำการไต่สวนคำร้องและแจ้งให้พนักงานอัยการทราบเพื่อให้ทำความเข้าใจเข้ามาในคดี⁷⁷ และกฎหมายกำหนดให้ผู้เสียหายต้องวางเงินประกันตามที่ผู้พิพากษากำหนด หลังจากที่ผู้เสียหายยื่นคำร้อง กระบวนการสอบสวนเบื้องต้นจะเป็นอำนาจของศาลและพนักงานอัยการ ผู้เสียหายจะไม่มีส่วนในการสอบสวนคดี ผู้เสียหายอาจมาศาลเพื่อตอบคำถามและทนายความของผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงสำนวนคดีของศาลไต่สวนได้ โดยผู้พิพากษาจะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงกระบวนการในการสอบสวนในทุก 6 เดือน ศาลจะมีคำตัดสินให้ชดเชยค่าเสียหายได้เมื่อผู้เสียหายไม่มีคดีที่จะฟ้องคดีด้วยความมุ่งร้ายหรือไม่มีการฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทน เมื่อการสอบสวนเบื้องต้นเสร็จสิ้น ศาลจะส่งคำสั่งให้ชดเชยค่าเสียหายให้แก่ศาลตัดสินมีหมายเรียกให้คู่ความมาศาล มีการพิจารณาการโต้แย้งระหว่างคู่ความหรือทนายความและพนักงานอัยการ หลังจากนั้นศาลจะมีคำตัดสินและผู้เสียหายมีสิทธิอุทธรณ์เฉพาะคำตัดสินของศาลที่เกี่ยวกับคดีแพ่ง

ส่วนการยื่นคำร้องต่อศาลตัดสิน ผู้เสียหายอาจยื่นก่อนการพิจารณาคดีหรือในระหว่างการพิจารณาคดีก็ได้ โดยสามารถยื่นคำร้องด้วยตนเองหรือผ่านทนายความหรือด้วยการส่งจดหมายลงทะเบียนหรือเป็นโทรสารก็ได้ ทั้งนี้คำร้องนั้นต้องร้องขอให้มีการคืนทรัพย์สินหรือให้ชดเชยค่าเสียหาย พร้อมกับแนบเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการใช้สิทธิเรียกร้องดังกล่าว

⁷⁶ อุดม รัฐอมฤต, “การฟ้องคดีอาญา”, หนังสือรวบรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม, กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2535, หน้า 487

⁷⁷ จี๊ด เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด, กรุงเทพมหานคร : เตือนตุลา, 2545, หน้า 22

ซึ่งเอกสารเหล่านี้จะแนบไปกับสำนวนคดีทันที นอกจากนี้ผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องด้วยตนเองโดยความเห็นชอบของพนักงานอัยการ หรือในระหว่างการไต่สวนคดีของตำรวจ เจ้าหน้าที่ตำรวจอาจทำบันทึกคำร้องของผู้เสียหาย การยื่นคำร้องดังกล่าวข้างต้นผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องมาศาล หากมีการโต้แย้งสิทธิความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินที่มีการร้องขอให้คืนหรือศาลไม่ว่าจะมีคำตัดสินได้จากคำร้องขอหรือจากเอกสารที่แนบมาในสำนวนได้ ศาลจะเลื่อนการพิจารณาเฉพาะคดีส่วนแพ่งออกไป

เมื่อศาลทำการสืบพยานเสร็จแล้ว ผู้พิพากษาจะอ่านคำขอที่ยื่นมาตามมาตรา 420-1 พนักงานอัยการแสดงความเห็น จำเลยให้การต่อสู้คดี หากศาลเห็นว่ามีความจำเป็นจะสั่งให้ผู้เสียหายเข้ามาในคดี และจะเลื่อนการพิจารณาในคดีส่วนแพ่งออกไป ในศาลลูกขุน (Cour d'Assises) ภายหลังจากที่ศาลได้มีคำตัดสินคดีอาญาแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิเสนอให้ศาลมีคำตัดสินในประเด็นค่าเสียหายทางแพ่งได้ เมื่อศาลได้รับคำร้องในประเด็นค่าเสียหายทางแพ่งของผู้เสียหาย (ซึ่งพนักงานอัยการเองก็มีสิทธิยื่นเช่นกันแต่ยังไม่ค่อยใช้) ศาลจะเลื่อนการพิจารณาคดีแล้วเรียกประชุมใหม่โดยไม่มีลูกขุน ศาลจะแต่งตั้งผู้พิพากษา 1 คน เพื่อสอบสวนและทำรายงานในชั้นตอนนี้ และศาลจะเรียกให้มีการประชุมอีกครั้ง เพื่อที่จะมีคำตัดสินในประเด็นค่าเสียหาย ซึ่งจำเลยอาจจะต้องชดใช้ค่าเสียหาย แม้ว่าคดีอาญาศาลจะได้พิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป

สำหรับสิทธิของผู้เสียหายในการพิจารณาคดี ไม่ว่าผู้เสียหายจะฟ้องที่ศาลอาญาเองหรือผู้เสียหายจะร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าร่วมในการพิจารณาคดี นำพยานมาสืบในศาล เสนอคำถามที่จะถามจำเลยและพยานบุคคล และอ้างพยานบุคคลได้ เป็นต้น

(4) การพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

ผู้เสียหายจะได้รับค่าสินไหมทดแทนเมื่อศาลเห็นว่าจำเลยได้ก่อความเสียหายขึ้น แม้ว่าในทางอาญาศาลจะได้พิพากษาปล่อยตัวจำเลยไป โดยในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 4-1 กำหนดว่า แม้ไม่มีความผิดทางอาญาแต่อาจมีความรับผิดชอบทางแพ่ง หากเป็นไปตามหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบละเมิดตามกฎหมายแพ่ง มาตรา 1382 หรือกฎหมายด้านความปลอดภัยของสังคม

กล่าวโดยสรุป เมื่อผู้เสียหายประสงค์จะเรียกค่าสินไหมทดแทน ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอยู่นั้นได้ หรือผู้เสียหายอาจยื่นคำร้องขอต่อศาลได้ตามวิธีการที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีลักษณะไม่ยุ่งยากต่อการใช้สิทธิเรียกร้องของผู้เสียหาย ทั้งการส่งคำร้องโดยเป็นจดหมายลงทะเบียนหรือทางโทรสาร หรือกรณีที่เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้บันทึกคำร้อง อันเป็นการอำนวยความสะดวกในเบื้องต้นของการเริ่มต้นเพื่อการเรียกร้องให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญา และเมื่อศาลสืบพยานเสร็จผู้พิพากษาจะพิจารณาคำร้องในคดีส่วนแพ่งซึ่งผู้เสียหายอาจไม่เข้ามาในการพิจารณาคดีก็ได้ เว้นแต่ศาลเห็นว่ามีความจำเป็น ดังนั้น การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายตามกฎหมายฝรั่งเศสนี้ จะมีศาลและพนักงานอัยการเป็นผู้มีบทบาทรับผิดชอบการเรียกค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายเป็นหลัก นอกจากนี้ผู้เสียหายเองก็มีสิทธิในการพิจารณาคดีส่วนแพ่งด้วยเช่นกัน โดยมีสิทธินำพยานมาสืบในศาลได้ สิทธิที่จะเสนอคำถามที่จะถามจำเลยและพยานบุคคล เป็นต้น และการที่

ผู้เสียหายร้องขอให้มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญานั้น ถือได้ว่าเป็นการตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะไปดำเนินคดีส่วนแพ่งอีกในภายหลัง

3. กฎหมายไทยเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา

รัฐมีหน้าที่โดยตรงในการรักษาความสงบสุขของสังคม ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทั้งทางด้านนโยบายหรือกฎหมายก็มีวัตถุประสงค์เดียวกันคือเพื่อต้องการให้ประชาชนในสังคมอยู่กันอย่างสงบสุข ซึ่งเดิมการรักษาความสงบสุขของสังคมทางด้านกฎหมายนั้นมักจะมุ่งเน้นที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษมากกว่าจะให้ความคุ้มครองแก่ผู้ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรม จนได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนจึงทำให้กระบวนการยุติธรรมไทยให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น

การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชนนั้นหากรัฐมุ่งให้ความสำคัญกับการคุ้มครองสิทธิของผู้กระทำความผิดหรือจำเลยในคดีอาญามากกว่าผู้เสียหายแล้วสังคมย่อมไม่สงบสุขอย่างแน่นอน ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาจึงถือเป็นเรื่องที่สำคัญ ซึ่งตามกฎหมายไทยหลายฉบับที่มีบทบัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา แต่ในการศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะกฎหมาย 3 ฉบับ ได้แก่

3.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

สิทธิ เสรีภาพของประชาชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นการกำหนดหลักการเพื่อป้องกันและควบคุมการใช้อำนาจของรัฐและเป็นหลักประกันให้กับการมีชีวิตและความมั่นคงในชีวิตและร่างกายของประชาชนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของหลักนิติธรรม รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเกือบทุกฉบับจึงได้รับรองสิทธิ เสรีภาพเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายมาตรา โดยในการศึกษานี้จะศึกษาเฉพาะสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับการบัญญัติคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหายไว้ในหมวดที่ 3 ส่วนที่ 4 มาตรา 40 ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรมดังต่อไปนี้

- (1) สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง
- (2) สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา ซึ่งอย่างน้อยต้องมีหลักประกันขั้นพื้นฐานเรื่องการได้รับการพิจารณาโดยเปิดเผย การได้รับทราบข้อเท็จจริงและตรวจเอกสารอย่างเพียงพอ การเสนอข้อเท็จจริง ข้อโต้แย้ง และพยานหลักฐานของตน การคัดค้านผู้พิพากษาหรือตุลาการ การได้รับการพิจารณาโดยผู้พิพากษาหรือตุลาการที่นั่งพิจารณาคดีครองคดีคณะ และการได้รับทราบเหตุผลประกอบคำวินิจฉัย คำพิพากษาหรือคำสั่ง
- (3) บุคคลย่อมมีสิทธิที่จะให้คดีของตนได้รับการพิจารณาอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

(4) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา โจทก์ จำเลย คู่กรณี ผู้มีส่วนร่วมได้เสีย หรือพยานในคดีมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งสิทธิในการได้รับการสอบสวนอย่างถูกต้อง รวดเร็ว เป็นธรรม และการไม่ให้ถ้อยคำเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง

(5) ผู้เสียหาย ผู้ต้องหา จำเลย และพยานในคดีอาญา มีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ส่วนค่าตอบแทน ค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายที่จำเป็นให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

(6) เด็ก เยาวชน สตรี ผู้สูงอายุ หรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ ย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างเหมาะสม และย่อมมีสิทธิได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในคดีที่เกี่ยวข้องกับความรุนแรงทางเพศ

.....”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 ยังคงหลักการเดิมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่ปรับปรุงมาจากมาตรา 237 ถึงมาตรา 247 โดยไม่ได้บัญญัติรายละเอียดไว้ในรัฐธรรมนูญอีก เนื่องจากได้บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และกฎหมายที่เกี่ยวข้องแล้ว หากบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญจะทำให้การปรับปรุงเพื่อเพิ่มสิทธิและเสรีภาพในกระบวนการยุติธรรมทำได้ยาก จึงปรับปรุงใหม่ โดยได้บัญญัติสาระสำคัญของสิทธิพื้นฐานที่ประชาชนจะได้รับในกระบวนการยุติธรรมไว้ให้ครบถ้วน รวมทั้งเพิ่มหลักการเกี่ยวกับการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (Access to Justice) เพื่อเป็นหลักประกันแห่งสิทธิ และจะต้องตรากฎหมายเพื่อกำหนดรายละเอียดในแต่ละเรื่องที่กำหนดไว้ ซึ่งจะสามารถปรับปรุงกฎหมายคุ้มครองสิทธิของประชาชนได้อย่างเหมาะสมเมื่อเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงไป⁷⁸

3.2 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้น ได้บัญญัติถึงมาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ลักษณะ 3 ซึ่งเป็นบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย และการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญาทั้งในกรณีคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์และกรณีคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องด้วยตนเอง ในส่วนนี้จะเป็นการศึกษาถึงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและคำพิพากษาศาลฎีกาที่เกี่ยวข้องในหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 สิทธิของผู้เสียหายในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์

สิทธิในการร้องทุกข์ หมายถึง การที่ผู้เสียหายได้กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือพนักงานสอบสวนว่ามีผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดหรือไม่ก็ตาม ซึ่งการกระทำนั้นก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตน และการกล่าวหาไม่เจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ ทั้งนี้การร้องทุกข์อาจทำเป็นหนังสือหรือทำด้วยวาจาก็ได้ ผู้มีสิทธิร้องทุกข์ได้แก่ผู้เสียหาย ผู้มีอำนาจจัดการแทน หรือผู้รับมอบอำนาจ อายุความในการร้องทุกข์ต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือนนับแต่วันที่รู้เรื่องหรือรู้ตัวผู้กระทำความผิด มิฉะนั้นคดีจะขาดอายุความทำให้ไม่

⁷⁸ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, กรุงเทพมหานคร : สภาผู้แทนราษฎร, 2551, หน้า 33

สามารถนำคดีดังกล่าวมาฟ้องร้องได้⁷⁹ เว้นแต่ความผิดที่ย่อมความกันได้ ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองโดยไม่ต้องร้องทุกข์

สิทธิในการถอนคำร้องทุกข์ หมายถึง เมื่อมีการร้องทุกข์แล้วต่อมา ผู้เสียหายไม่ประสงค์จะดำเนินการร้องทุกข์ต่อผู้กระทำผิดต่อไป ผู้เสียหายมีสิทธิถอนคำร้องทุกข์ได้ โดยมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) ถอนคำร้องทุกข์ได้เฉพาะคดีความผิดที่ย่อมความกันได้ ตามประมวลกฎหมายอาญา เช่น ความผิดฐานยักยอก ฉ้อโกง โกงเจ้าหนี้ เป็นต้น
- 2) ผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายมีอำนาจถอนคำร้องทุกข์ได้
- 3) จะถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ หรือศาลก็ได้
- 4) จะถอนคำร้องทุกข์เมื่อใดก็ได้ ก่อนคดีถึงที่สุด
- 5) เมื่อถอนคำร้องทุกข์แล้วสิทธินำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปด้วย⁸⁰

สิทธิในการฟ้องคดี ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีอาญาได้ด้วยตนเองหรืออาจยื่นคำขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็ได้ สิทธิในการถอนฟ้องในคดีความผิดอันยอมความไม่ได้สามารถยื่นขอถอนฟ้องก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา สำหรับคดีความผิดอันยอมความได้จะถอนฟ้องเมื่อใดก็ได้ก่อนคดีถึงที่สุด และเมื่อถอนฟ้องแล้วจะนำคดีมาฟ้องใหม่ไม่ได้เว้นแต่เข้าข้อยกเว้นตามที่กฎหมายกำหนด หากคดีดังกล่าวเป็นคดีแพ่งเกี่ยวกับคดีอาญาเมื่อผู้เสียหายถอนฟ้องแล้ว พนักงานอัยการยังคงมีอำนาจดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวกับคดีอาญาที่ย่อมความไม่ได้ต่อไป

3.2.2 สิทธิในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 บัญญัติให้อำนาจไว้ ซึ่งพนักงานอัยการนั้นจะยื่นฟ้องคดีอาญาได้ต่อเมื่อได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน หากไม่ผ่านการสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายแล้วพนักงานอัยการก็ไม่มีอำนาจฟ้องตามกฎหมาย

การฟ้องคดีอาญาในความผิดเดียวกันนั้นสามารถกระทำได้ทั้งผู้เสียหาย และพนักงานอัยการโดยอิสระไม่เกี่ยวพันกัน แต่เมื่อฝ่ายใดดำเนินคดีอาญาจนศาลมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาด สิทธิในการนำคดีอาญามาฟ้องย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4)

- 1) เหตุผลของการให้เข้าร่วมเป็นโจทก์

ผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 ซึ่งกำหนดให้บุคคลดังกล่าวมีอำนาจฟ้องเป็นอิสระแก่กัน โดยมีเหตุผลสำคัญคือ เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน พิจารณาได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 บัญญัติว่า “คำสั่งไม่ฟ้องคดีหาตัดสิทธิผู้เสียหายฟ้องคดีเองไม่”

⁷⁹ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 96

⁸⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

ในการดำเนินคดีอาญานั้น เมื่อพนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีจะต้องมีการสอบสวนก่อน ส่วนกรณีผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีจะมีการไต่สวนมูลฟ้องก่อน การที่กฎหมายให้อำนาจทั้งรัฐและเอกชนดำเนินคดีได้เป็นสองทาง แต่เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดไปในความผิดซึ่งได้ฟ้องไม่ว่าฝ่ายใด คดีของอีกฝ่ายหนึ่งย่อมระงับไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4) เพื่อเป็นการป้องกันมิให้มีการลงโทษผู้กระทำผิดสองคราวในความผิดเดียวกัน ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติให้มีการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกันได้ หรือสามารถรวมการพิจารณาคดีเข้าด้วยกันได้ ก็เพื่อให้คดีดังกล่าวพิจารณาไปในคราวเดียวกัน เป็นการสะดวก ประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายทั้งฝ่ายโจทก์ ผู้เสียหายและจำเลยในการที่ต้องได้รับการพิจารณาคดีซ้ำซ้อนหลายคราว ดังหลักการที่ว่าห้ามดำเนินคดีอาญาซ้ำในเรื่องเดียวกัน

2) หลักเกณฑ์การขอเข้าร่วมเป็นโจทก์

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติถึงหลักเกณฑ์การขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการไว้ดังนี้

มาตรา 30 บัญญัติว่า “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาไต่สวนพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้”

(1) ต้องมีคำฟ้องที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องอยู่ในศาลแล้ว ถ้าไม่มีคำฟ้องของพนักงานอัยการอยู่ผู้เสียหายก็ไม่สามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ ส่วนคำฟ้องของพนักงานอัยการจะเป็นคำฟ้องคดีอาญาความผิดต่อแผ่นดิน หรือความผิดต่อส่วนตัวก็ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3320/2528⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30, 31 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ เฉพาะกรณีที่ผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ และกรณีที่พนักงานอัยการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายสำหรับคดีที่มีใจความผิดต่อส่วนตัวเท่านั้น ส่วนกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับผู้เสียหายด้วยกัน มิได้มีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ สิทธิการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญานอกจากสองกรณีดังกล่าวนี้แล้วย่อมไม่อาจมีได้ ดังนั้น ในคดีอาญาที่ผู้เสียหายคนหนึ่งได้ยื่นฟ้องคดีไว้ก่อนแล้ว ผู้เสียหายอีกคนหนึ่งไม่อาจยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้

(2) ผู้เสียหายที่ยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์จะต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งรวมถึงบุคคลผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายด้วย ถ้ามิใช่ผู้เสียหายอำนาจในการดำเนินคดีอาญาดังกล่าวย่อมตกไปแม้ศาลจะมีคำสั่งให้เข้าร่วมเป็นโจทก์แล้วก็ตาม

(3) ในการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ ต้องยื่นก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาคดี หมายความว่า ต้องยื่นก่อนศาลชั้นต้นอ่านคำพิพากษา เช่น ศาลพิจารณาคดีเสร็จแล้วแต่เลื่อนไปนัดฟังคำพิพากษาอีก 3 วัน ระหว่างนี้ผู้เสียหายสามารถยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

⁸¹ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 508

การที่จะต้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษานั้นเนื่องจากผู้เสียหายจะต้องเข้ามารักษาผลประโยชน์ของตน เมื่อเห็นว่าไม่ได้รับความเป็นธรรมก็ควรจะมาเข้าร่วมเป็นโจทก์ร่วม

3) ผลของการเข้าร่วมเป็นโจทก์

(1) การขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้อง ผู้เสียหายซึ่งขอเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการจะขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมคำฟ้องเดิมของพนักงานอัยการไม่ได้

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 3833/2525⁸² โจทก์ร่วมเข้ามาดำเนินคดีแก่จำเลยโดยอาศัยสิทธิตามฟ้องของพนักงานอัยการ โจทก์ร่วมจึงไม่มีอำนาจขอแก้ไขและเพิ่มเติมฟ้องให้นอกเหนือไปจากฟ้องของพนักงานอัยการ หากศาลชั้นต้นสั่งนัดไต่สวนมูลฟ้องในส่วนที่โจทก์ร่วมขอแก้ไขและเพิ่มเติมฟ้องไว้ก็มีอำนาจสั่งงดเสียได้ และเมื่อศาลมีได้อนุญาตให้แก้ไขและเพิ่มเติมฟ้องตามคำร้องของโจทก์ร่วม จึงลงโทษจำเลยตามบทมาตราที่ขอแก้ไขและเพิ่มเติมฟ้องไม่ได้

(2) ความบกพร่องของคำฟ้อง ผู้เสียหายต้องรับผิดชอบแห่งความบกพร่องของคำฟ้องของพนักงานอัยการ เช่น คำฟ้องของพนักงานอัยการบกพร่องเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้อง หรือลงโทษจำเลยเบาไป ผู้เสียหายหรือโจทก์ร่วมก็ย่อมต้องรับผิดชอบแห่งคำฟ้องนั้นด้วย

(3) ฟ้องใหม่ไม่ได้ ผู้เสียหายหมดสิทธิไปฟ้องคดีของตนในเรื่องเดียวกันนั้น เนื่องจากจะเป็นฟ้องซ้อน

(4) การกระทำใดที่โจทก์ร่วมได้ทำในฐานะเป็นโจทก์ในคดีนั้น แม้พนักงานอัยการจะไม่ได้กระทำการนั้นด้วย ย่อมต้องถือว่าเป็นการกระทำของโจทก์ในคดีนั้น

(5) การอุทธรณ์ ฎีกา การใช้สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา ผู้เสียหายที่ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการจะต้องใช้ทุกกระยะติดต่อกันไปจึงจะใช้สิทธิดังกล่าวได้ตลอดไปจนถึงชั้นฎีกา จะขาดตอนเสียมิได้

(6) ผู้เสียหายที่เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการมีสิทธิระบุนายานและสืบพยานเพิ่มเติมได้

3.2.3 สิทธิในการยอมความและถอนฟ้องคดีอาญา

ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะยอมความหรือถอนฟ้องคดีที่ตนเป็นโจทก์ในคดีความผิดต่อส่วนตัวเมื่อใดก็ได้ก่อนคดีถึงที่สุด

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1245/2515⁸³ ผู้เสียหายได้ยื่นฟ้องคดีซึ่งเป็นการผิดต่อส่วนตัวแล้วได้ถอนฟ้องเสีย การถอนฟ้องนี้จะตัดสิทธิพนักงานอัยการที่ยื่นฟ้องคดีนั้นใหม่ก็ต่อเมื่อเป็นการถอนฟ้องไปโดยเด็ดขาด ถ้าถอนฟ้องเพื่อจะเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการเมื่อพนักงานอัยการฟ้องจำเลยในเรื่องเดียวกันนั้น ไม่เป็นการถอนฟ้องตามความหมายแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 (3) พนักงานอัยการจึงมีอำนาจฟ้องใหม่

⁸² เรื่องเดียวกัน, หน้า 523

⁸³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 572

3.2.4 สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา

กรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเอง หรือยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ เมื่อศาลชั้นต้นมีคำพิพากษาแล้วผู้เสียหายมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาของศาลต่อไปได้

3.2.5 สิทธิในการเรียกทรัพย์สินคืนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

ในการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญานั้น โจทก์มีสิทธิเรียกร้องในทางแพ่งในเรื่องใดได้บ้างนั้น แยกพิจารณาได้ดังนี้⁸⁴

1) กรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีเอง

ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องเรียกร้องตามสิทธิในกฎหมายแพ่งทุกกรณี เช่นเดียวกับการฟ้องคดีแพ่งธรรมดา กล่าวคือ นอกจากที่โจทก์จะเรียกร้องขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำทางอาญาได้ทุกฐานความผิดแล้ว ยังสามารถเรียกให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ค่ารักษาพยาบาล กับขอให้จำเลยกระทำหรือละเว้นการกระทำ เช่น ในคดีหมิ่นประมาท นอกจากที่โจทก์จะขอให้จำเลยหยุดพิมพ์ข้อความเกี่ยวกับโจทก์แล้ว ยังมีสิทธิขอให้จำเลยลงข้อความขอขมาโจทก์ในหนังสือพิมพ์ได้

2) กรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เรียกร้องแทนผู้เสียหาย

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 ได้วางบทบัญญัติให้พนักงานอัยการมีอำนาจเรียกให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญเสียได้ โดยให้ขอมาพร้อมกับคำฟ้องโดยมีเงื่อนไขดังนี้

(1) มีสิทธิบังคับตามสิทธิเรียกร้องของผู้เสียหายเฉพาะการขอคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดในความผิด 9 ลักษณะ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 คดีความผิดฐาน ลักทรัพย์ ว่างราว ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด ทรัพย์ ฆาตกรรม ฆาตกรรม และรับของโจร แต่ความผิดฐานยกยกให้รวมถึงความผิดฐานเจ้าพนักงานยกยก ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 140 ด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 631/2511) และต้องเป็นทรัพย์สินที่สูญหายไปเนื่องจากการกระทำที่ฟ้องร้องโดยตรง (คำพิพากษาฎีกาที่ 540/2542)

(2) ต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกทรัพย์สินคืนหรือให้ใช้ราคา แม้ว่าจะเป็นทรัพย์สินที่ผู้เสียหายสูญหายไปเนื่องจากการกระทำผิดอาญาใน 9 ลักษณะดังกล่าวก็ตาม แต่ต้องเป็นกรณีที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกทรัพย์สินคืนหรือให้ใช้ราคาได้ด้วย เช่น ถ้าผู้เสียหายกระทำการชำระหนี้อันเป็นการฝ่าฝืนข้อห้ามตามกฎหมายหรือศีลธรรมอันดี ย่อมไม่อาจจะเรียกคืนทรัพย์สินได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 411 ดังนั้นพนักงานอัยการจึงไม่มีอำนาจเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายได้

⁸⁴ จุลสิงห์ วสันตสิงห์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, กรุงเทพมหานคร, สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, 2553, หน้า 289-300

(3) ในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายนั้น พนักงานอัยการจะขอรวมไปกับคำฟ้องคดีอาญาหรือจะยื่นคำร้องในระหว่างคดีอาญากำลังพิจารณาอยู่ในศาลชั้นต้น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44 วรรคแรก) ก็ได้

(4) คำพิพากษาในส่วนแพ่ง เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาคดีอาญา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44 วรรคสอง) ดังนั้น แม้คำขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินจะเกินอำนาจของศาลที่พิจารณาในคดีส่วนอาญา แต่พนักงานอัยการก็มีอำนาจขอได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แม้ทุนทรัพย์ที่เรียกให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินจะเกินอำนาจของศาลที่พิจารณาในคดีส่วนอาญาก็ตาม

ต่างจากในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ ถ้าคดีส่วนแพ่งราคาทรัพย์สินที่พิพาทหรือจำนวนเงินที่ฟ้องเกินอำนาจศาลที่พิจารณาคดีในส่วนอาญา ก็จะไม่ฟ้องคดีส่วนแพ่งต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาไม่ได้ ต้องฟ้องคดีส่วนแพ่งต่อศาลที่มีอำนาจชำระคดีแพ่งนั้น

(5) เมื่อศาลมีคำสั่งให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สิน ผู้เสียหายยอมเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50) กล่าวคือ เมื่อศาลมีคำสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายแล้ว ถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาของศาลสามารถนำคำพิพากษาของศาลไปบังคับคดีเรียกให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินให้แก่ผู้เสียหายได้เลยโดยไม่ต้องไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งใหม่อีก

(6) กรณีที่ทรัพย์สินของผู้เสียหายเปลี่ยนสภาพไป ถือว่าไม่ใช่ทรัพย์สินของผู้เสียหายที่สูญหายไป จึงขอคืนไม่ได้ นอกจากขอให้ใช้ราคา

(7) หากมีความเสียหายอื่น ๆ เกิดขึ้น พนักงานอัยการจะขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือขอให้จำเลยปฏิบัตินอกเหนือจากที่ขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินไม่ได้ ผู้เสียหายต้องไปฟ้องเป็นคดีใหม่ต่างหาก

(8) ในคดีที่พนักงานอัยการขอให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายนั้น ถ้าปรากฏว่าคดีนั้นขาดอายุความ คำขอให้คืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินย่อมตกไปด้วย

(9) ในคดีที่โจทก์บรรยายฟ้องจำเลยฐานลักทรัพย์ หรือรับของโจร และให้คืนหรือใช้ราคาแทนผู้เสียหาย ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพฐานรับของโจร ความรับผิดชอบแพ่งของจำเลยคงจำกัดเฉพาะที่เกี่ยวเนื่องกับความผิดฐานรับของโจรเท่านั้น

(10) แม้ศาลพิพากษายกฟ้องโดยฟังว่า การกระทำของจำเลยไม่มีความผิดเพราะไม่มีเจตนาทุจริตหรือไม่เชื่อว่าจำเลยกระทำผิด ศาลก็มีอำนาจสั่งให้จำเลยคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตามคำขอของพนักงานอัยการ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

3.2.6 สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1

เนื่องจากในการดำเนินคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญาในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 นั้นบัญญัติให้พนักงานอัยการมีเพียงอำนาจในการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายในความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สินรวม 9 ประเภทเท่านั้น ผู้เสียหายซึ่งได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของจำเลยต้องไปดำเนินคดีส่วนแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนอย่างอื่นด้วยตนเอง และต้องเสียค่าธรรมเนียมในการเรียกค่า

สินไหมทดแทนอันเป็นภาระยิ่งขั้นแก่ผู้เสียหาย ดังนั้นจึงได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 24) พ.ศ.2548 เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาทุกประเภทที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ต่อเนื่องไปได้ เพื่อให้การพิจารณาคดีส่วนแพ่งเป็นไปโดยรวดเร็ว รวมทั้งยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับการดำเนินคดีดังกล่าวเพื่อลดภาระให้แก่ผู้เสียหายดังนี้⁸⁵

มาตรา 44/1 บัญญัติว่า “ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ถ้าผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน อันเนื่องมาจากการกระทำผิดของจำเลย ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ตนก็ได้

การยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนเริ่มสืบพยาน ในกรณีที่ไม่มีกรณีสืบพยานให้ยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี และให้ถือว่าคำร้องดังกล่าวเป็นคำฟ้องตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น ทั้งนี้ คำร้องดังกล่าวต้องแสดงรายละเอียดตามสมควรเกี่ยวกับความเสียหายและจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้อง หากศาลเห็นว่าคำร้องนั้นยังขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้ผู้ร้องแก้ไขคำร้องให้ชัดเจนก็ได้

คำร้องตามวรรคหนึ่งจะมีค่าขอประการอื่นที่มีใช้ค่าขอบังคับให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของจำเลยในคดีอาญามีได้ และต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และในกรณีที่พนักงานอัยการได้ดำเนินการตามความในมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่งเพื่อเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินอีกไม่ได้”

มาตรานี้เป็นบทบัญญัติที่เพิ่มขึ้นใหม่ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา โดยมีหลักสำคัญคือ กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องเข้ามาในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อขอให้ศาลบังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในส่วนที่นอกเหนือจากที่พนักงานอัยการขอตามมาตรา 43 ได้ โดยไม่ต้องไปดำเนินคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนเหล่านั้นเป็นอีกคดีหนึ่ง ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- (1) คดีอาญาพนักงานอัยการต้องเป็นโจทก์เท่านั้น
- (2) ผู้ที่ได้รับความเสียหายทางแพ่งที่จะมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 44 ต้องปรากฏว่าความเสียหายทางแพ่งนั้นเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา หรือมีมูลเหตุมาจากการกระทำความผิดทางอาญา
- (3) คำว่า “ผู้เสียหาย” ตามมาตรานี้มีความหมายอย่างเดียวกับคำว่าผู้เสียหายในมาตรา 2 (4) ซึ่งรวมถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6
- (4) การยื่นคำร้องเข้าไปในคดีอาญาตามมาตรานี้ คดีอาญานั้นต้องเป็นคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ และผู้เสียหายที่มีสิทธิยื่นคำร้องต้องเป็นผู้เสียหายที่ปรากฏอยู่ในคำฟ้อง

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 301-305

ของโจทก์เท่านั้น ส่วนคดีอาญาที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องเอง ผู้เสียหายรายอื่นไม่อาจยื่นคำร้องขอให้บังคับจำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเข้าไปในคดีอาญาดังกล่าวได้ แม้มูลกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายเป็นมูลกรณีเดียวกัน

(5) การยื่นคำร้องตามมาตรา 30 นี้ก็เพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนในทางแพ่งเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมในคดีอาญาตามมาตรา 30 ดังนั้น ผู้เสียหายจึงนำสืบพยานได้เฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทนว่ามีเพียงใดเท่านั้น จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในการกระทำความผิดของจำเลยไม่ได้

(6) ผู้เสียหายที่จะยื่นคำร้องตามมาตรา 30 นี้จะต้องมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยและสิทธิเรียกร้องดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะเหตุได้รับอันตรายแก่ชีวิต ร่างกาย จิตใจ หรือได้รับความเสื่อมเสียต่อเสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายในทางทรัพย์สิน

(7) คำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ที่ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องตามมาตรา 30 นี้มีความหมายตรงกับคำว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438, 215

(8) หากศาลที่พิจารณาคดีอาญาเป็นศาลแขวง ผู้เสียหายก็ยื่นคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแขวงได้แม้จำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนจะมีทุนทรัพย์เกินอำนาจศาลแขวงที่พิจารณาพิพากษาก็ตาม ถือว่ามาตรา 44/1 ที่แก้ไขใหม่นี้เป็นกฎหมายเฉพาะ เป็นข้อยกเว้นของมาตรา 17 แห่งพระธรรมนูญศาลยุติธรรม

(9) ความเสียหายที่เป็นเหตุแห่งการเรียกค่าสินไหมทดแทนต้องเป็นความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดที่พนักงานอัยการโจทก์ฟ้องร้องเท่านั้น ผู้เสียหายจะเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดที่ไม่ถูกฟ้องไม่ได้

(10) สำหรับระยะเวลาในการยื่นคำร้องตามมาตรา 30 นี้แยกออกเป็น 2 กรณี

1. ในกรณีที่คดีต้องมีการสืบพยาน (อาจเป็นกรณีที่จำเลยให้การปฏิเสธหรือรับสารภาพแต่จะต้องมีการสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ) ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนที่ศาลจะเริ่มสืบพยานคดีนั้น การสืบพยานที่ว่านี้หมายถึงการสืบพยานตามปกติ ไม่หมายความรวมถึงการสืบพยานล่วงหน้า ดังนั้นแม้คดีจะมีการสืบพยานล่วงหน้ามาแล้วแต่ราบใดที่ศาลยังไม่ได้เริ่มสืบพยานโจทก์ ผู้เสียหายก็ยังมีสิทธิยื่นคำร้องตามมาตรา 30 นี้ได้

2. ในกรณีที่คดีไม่มีการสืบพยาน (โดยปกติจะเป็นคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ) ผู้เสียหายต้องยื่นคำร้องก่อนศาลวินิจฉัยชี้ขาดคดี หรือมีคำพิพากษา

(11) หากยื่นคำร้องภายในกำหนด มาตรา 44/1 วรรคสอง ให้ถือว่าคำร้องเป็น “คำฟ้อง” และผู้เสียหายอยู่ในฐานะโจทก์ในคดีส่วนแพ่งนั้น การที่บัญญัติไว้เช่นนี้เพราะไม่ประสงค์จะให้ผู้เสียหายไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจำนวนเดียวกันนี้เป็นคดีแพ่งซ้ำซ้อนอีก ดังนั้น หากผู้เสียหายซึ่งได้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 นำคดีไปฟ้องยังศาลที่พิจารณาคดีแพ่งเรียกค่าสินไหมทดแทนอีก ต้องถือว่าเป็นการฟ้องซ้อนหรือฟ้องซ้ำแล้วแต่กรณี

(12) เนื้อหาในคำร้องต้องแสดงรายละเอียดว่า การกระทำของจำเลยก่อให้เกิดความเสียหายอย่างไรบ้าง และจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่เรียกร้องมีเพียงใด หากคำร้องไม่ชัดเจนศาลจะสั่งให้แก้ไขได้

(13) คำร้องทำได้แต่เพียงขอให้บังคับจำเลยคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายเท่านั้น ผู้เสียหายจะมีคำขอประการอื่นที่ไม่ใช่คำขอบังคับให้จำเลยคดีใช้ค่าสินไหมทดแทนมิได้ เช่น ยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยไว้ก่อนมีคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 254 (1) หรือมีคำสั่งห้ามชั่วคราว มิให้จำเลยกระทำละเมิดต่อไป ตามมาตรา 254 (2) ไม่ได้ หากผู้เสียหายประสงค์จะให้มีการใช้วิธีการชั่วคราวตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจะต้องไปฟ้องเป็นคดีแพ่งปกติ

(14) คำร้องของผู้เสียหายต้องไม่ขัดหรือแย้งกับคำฟ้องในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ กล่าวคือ ต้องยึดข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายเช่นเดียวกับฟ้องของพนักงานอัยการ เช่น หากพนักงานอัยการฟ้องว่าจำเลยขับรถโดยประมาท ผู้เสียหายก็จะไปกล่าวในคำร้องว่าจำเลยกระทำโดยเจตนาเพื่อเป็นฐานในการเรียกค่าสินไหมทดแทนในจำนวนที่สูงที่สุดไม่ได้

(15) แม้ว่าค่าสินไหมทดแทน ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 438 วรรคสอง จะครอบคลุมรวมถึงการคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินนั้นด้วยก็ตาม หากพนักงานอัยการเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนทรัพย์สิน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 แล้ว ในคำร้องของผู้เสียหายซึ่งเรียกค่าสินไหมทดแทนจะเรียกทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินไปด้วยอีกไม่ได้ เพราะจะเป็นการซ้ำซ้อน แต่ถ้าเป็นความเสียหายอื่นนอกจากที่พนักงานอัยการเรียกให้ตามมาตรา 43 แล้ว ผู้เสียหายสามารถเรียกได้

(16) เมื่อศาลได้รับคำร้องจากผู้เสียหายตามมาตรา 44/1 แล้วให้ดำเนินการดังนี้

1. ให้ศาลแจ้งให้จำเลยทราบถึงการมีคำร้องขอค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญา หากจำเลยให้การประการใดหรือไม่ประสงค์จะให้การให้ศาลบันทึกไว้ ถ้าหากจำเลยประสงค์จะทำคำให้การเป็นหนังสือให้ศาลกำหนดระยะเวลายื่นคำให้การตามที่เห็นสมควร และเมื่อพนักงานอัยการสืบพยานเสร็จศาลจะอนุญาตให้ผู้เสียหายนำพยานเข้าสืบถึงค่าสินไหมทดแทนได้เท่าที่จำเป็น หรือศาลจะพิจารณาพิพากษาคดีอาญาไปก่อนแล้วพิจารณาค่าพิพากษาคดีส่วนแพ่งในภายหลังก็ได้ ตามมาตรา 44/2 วรรคแรก

2. หากความปรากฏต่อศาลว่าผู้ยื่นคำร้องตามมาตรา 44/1 เป็นคนยากจนไม่สามารถจัดหาทนายความตัวเอง ให้ศาลมีอำนาจตั้งทนายความให้แก่ผู้นั้น โดยทนายความที่ได้รับแต่งตั้งมีสิทธิได้รับเงินรางวัลและค่าใช้จ่ายตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด

3.2.7 สิทธิของผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งแม้ได้มีการฟ้องคดีอาญาไว้แล้ว

คดีเรื่องใดถึงแม้ว่าได้ฟ้องทางอาญาแล้ว ก็ไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องในทางแพ่งอีก⁸⁶ หมายความว่า แม้หากได้มีการฟ้องคดีอาญาไว้แล้วไม่ว่าจะเป็นกรณีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องหรือไม่ก็ตาม ก็ย่อมไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญานั้นต่อศาลได้อีก แต่ในการฟ้องคดีอาญาคงหมายถึงเฉพาะในส่วนทางอาญาเท่านั้น โดยมีได้มีคำร้องหรือคำฟ้องในส่วนแพ่งมาก่อน จึงไม่ตัดสิทธิผู้เสียหายที่จะฟ้องในทางแพ่งอีก หาได้

⁸⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 45

หมายความว่าเมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องหรือคำฟ้องในส่วนแบ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 วรรคหนึ่ง เข้าไปในคดีอาญาแล้ว ผู้เสียหายจะมีสิทธิมาฟ้องคดีแบ่งในมูลกรณีเดียวกันอีกไม่

ในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกกรองคำสินไหมทดแทนในทางแบ่งได้ 2 วิธี คือ ฟ้องคดีแบ่งเกี่ยวเนื่องกับคดีอาญา ตามมาตรา 40 และมาตรา 45 หรือยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดใช้คำสินไหมทดแทนแก่ตน อันเป็นการใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 อย่างใดอย่างหนึ่ง หากใช้สิทธิทั้งสองวิธีจะกลายเป็นฟ้องซ้อนหรือฟ้องซ้ำ เพราะการใช้สิทธิตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ถือว่าเป็นการฟ้องเช่นกัน⁸⁷

3.2.8 สิทธิในการบังคับคดีคำสินไหมทดแทน

ในกรณีที่ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาแก่ผู้เสียหายตามคำเรียกร้องของพนักงานอัยการ กฎหมายให้ถือว่าผู้เสียหายนั้นเป็นเจ้าของหนี้ตามคำพิพากษา ย่อมก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะบังคับคดี ทำการยึดทรัพย์ของจำเลยเพื่อขายทอดตลาดเอาเงินมาชำระตามคำพิพากษาได้ การที่กฎหมายต้องบัญญัติเช่นนั้นก็เพราะว่าในคดีที่พนักงานอัยการฟ้องเรียกทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายนั้น ผู้เสียหายมิได้เป็นโจทก์ในคดีดังกล่าวด้วย ตามปกติแล้วก็จะถือว่าเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาไม่ได้ ถ้าปล่อยให้เป็นอย่างนี้ก็จะเกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นโดยที่ศาลสั่งให้จำเลยคืนทรัพย์สินหรือใช้ราคาทรัพย์สินแก่ผู้เสียหายแล้ว ผู้เสียหายก็ยังมีอำนาจอะไรที่จะไปยื่นมือเข้าไปบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาได้

3.3 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นกับบุคคลใด ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดนั้นย่อมสามารถทำการฟ้องร้องเพื่อป้องกันสิทธิของตนเองโดยเรียกค่าเสียหายทางแบ่งจากการกระทำความผิดนั้น ๆ ได้ในฐานะที่เป็นผู้ถูกละเมิด หรือเป็นผู้เสียหายจากการกระทำดังกล่าว วิธีการเรียกร้องทางแบ่งนี้อาจทำให้ผู้เสียหายได้รับความเดือดร้อนโดยไม่ใช่เหตุหรือเกินสมควรเนื่องจากการใช้สิทธิฟ้องคดีแบ่งใช้เวลาในการดำเนินคดีและยังต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี อีกทั้งการชดใช้ค่าเสียหายจะมีผลต่อเมื่อผู้กระทำความผิดมีทรัพย์สินพอที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหาย แต่ในทางปฏิบัติแล้วผู้กระทำความผิดส่วนใหญ่จะมีฐานะยากจนหรืออาจเป็นกรณีที่ไม่สามารถหาตัวผู้กระทำความผิดได้ ด้วยเหตุดังกล่าวจึงเป็นข้อเสียของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิด ทำให้รัฐต้องเข้ามาให้ความช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานแนวความคิด 2 ประการ คือ

1) รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม ดังนั้น รัฐจึงควรจะรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย เพราะรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองพลเมืองของตนให้ปลอดภัยจากอาชญากรรมนั้นได้

⁸⁷ จุลสิงห์ วสันตสิงห์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, หน้า 306

2) เป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยความคิดที่ว่ารัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ โดยเฉพาะผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งได้รับความเสียหายที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้⁸⁸

อย่างไรก็ตาม หลักของการช่วยเหลือผู้เสียหายอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดอาญาโดยรัฐนั้นไม่ได้หมายความว่ารัฐต้องเข้าไปช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในความผิดนั้น ๆ อย่างเต็มความรับผิดชอบเหมือนเช่นความรับผิดชอบของผู้กระทำความผิดเพื่อให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะที่ใกล้เคียงกับที่เป็นอยู่เดิม แต่รัฐจะเข้าไปช่วยในลักษณะของการสงเคราะห์ (Public Assistance Approach) โดยรัฐจะจ่ายในรูปของเงินสงเคราะห์ (Ex Gratia Payment) และอาจมีการกำหนดถึงความรับผิดชอบของรัฐในการจ่ายเงินช่วยเหลือเฉพาะในความผิดบางประเภท และรัฐอาจอ้างเหตุที่จะยกเว้นความรับผิดชอบในจำนวนเงินดังกล่าวได้ หากผู้เสียหายมีส่วนในการกระทำความผิดเช่นว่านั้นด้วย⁸⁹

ประเทศไทยได้มีการบัญญัติรับรองและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยรัฐไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยสิทธิในกระบวนการยุติธรรม มาตรา 40 ดังนั้นบุคคลใดที่ได้รับความเสียหายอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญา จึงมีสิทธิได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยขอรับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 อีกทางหนึ่ง ซึ่งเป็นการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหายเพื่อทดแทนความเสียหายที่ได้รับจากการกระทำความผิดอาญา

ผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทนความเสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 มีรายละเอียดดังนี้⁹⁰

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ได้ให้ความหมายคำว่า “ผู้เสียหาย” และ “ค่าตอบแทน” ไว้ดังนี้

“ผู้เสียหาย” หมายความว่า บุคคลซึ่งได้รับความเสียหายถึงแก่ชีวิต หรือร่างกาย หรือจิตใจเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น

“ค่าตอบแทน” หมายความว่า เงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมีสิทธิได้รับเพื่อตอบแทนความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่น

ดังนั้น ผู้เสียหายที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐจะต้องเป็นผู้เสียหายตามกฎหมาย หรือที่เรียกว่าผู้เสียหายโดยนิตินัย โดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิด และได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกายหรือจิตใจเท่านั้น ในกรณีที่ผู้เสียหายได้รับความเสียหายแก่ทรัพย์สิน เช่น ถูกลักทรัพย์ ยักยอกทรัพย์ หรือฉ้อโกงทรัพย์ ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนความเสียหายจากรัฐ

⁸⁸ ประธาน วัฒนวนิชย์, “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม : แนวความคิดทางด้านรัฐสวัสดิการ” , หน้า 72

⁸⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 72

⁹⁰ ประเทือง ธนียผล, “ผู้เสียหายในคดีอาญาที่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ”, หน้า 40-43

ความผิดอาญาที่ผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้ตามมาตรา 17 ได้แก่ ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา ภาค 2 ความผิด

1) ลักษณะ 9 ความผิดเกี่ยวกับเพศ มาตรา 276 ถึงมาตรา 287 อันได้แก่ ความผิดฐานข่มขืนกระทำชำเราผู้อื่น (มาตรา 276) ความผิดฐานกระทำชำเราเด็กอายุยังไม่เกินสิบห้าปีซึ่งมิใช่ภริยาหรือสามีของตน (มาตรา 277) ความผิดฐานกระทำอนาจารผู้อื่น (มาตรา 278 และ มาตรา 279) ความผิดฐานเป็นธุระจัดหาล่อไป หรือพาไปเพื่อการอนาจารของผู้อื่นหรือของตน (มาตรา 282, มาตรา 283, มาตรา 283 ทวิ, มาตรา 284) ความผิดฐานค้าวัตถุลามก (มาตรา 287)

2) ลักษณะ 10 ความผิดเกี่ยวกับชีวิตและร่างกาย

2.1 หมวด 1 ความผิดต่อชีวิต มาตรา 288 ถึงมาตรา 294 อันได้แก่ ความผิดฐานฆ่าคนตายโดยเจตนา (มาตรา 288 และมาตรา 289) ความผิดฐานทำร้ายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย (มาตรา 290) ความผิดฐานกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย (มาตรา 291) ความผิดฐานกระทำทารุณบุคคลซึ่งต้องพึ่งตนในการดำรงชีพหรือในการอื่นใดเพื่อใ้บุคคลนั้นฆ่าตนเอง (มาตรา 292) ความผิดฐานช่วยเหลือยุยงส่งเสริมเด็กอายุไม่เกินสิบหกปีให้ฆ่าตนเอง (มาตรา 293) ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้จนเป็นเหตุให้ผู้อื่นถึงแก่ความตาย (มาตรา 294)

2.2 หมวด 2 ความผิดต่อร่างกาย มาตรา 295 ถึงมาตรา 300 อันได้แก่ ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ (มาตรา 295) ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส (มาตรา 297) ความผิดฐานเข้าร่วมชุมนุมต่อสู้จนเป็นเหตุให้ได้รับอันตรายสาหัส (มาตรา 299) ความผิดฐานกระทำโดยประมาทจนเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส (มาตรา 300)

2.3 หมวด 3 ความผิดฐานทำให้แท้งลูก มาตรา 301 ถึงมาตรา 305 อันได้แก่ ความผิดฐานทำให้ตนแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก (มาตรา 301) ความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงยินยอม (มาตรา 302) ความผิดฐานทำให้หญิงแท้งลูกโดยหญิงนั้นไม่ยินยอม ถ้าการกระทำนั้นเป็นเหตุให้หญิงรับอันตรายสาหัสอย่างอื่นด้วย หรือถึงแก่ความตาย (มาตรา 303) การทำแท้งของนายแพทย์ (มาตรา 305)

2.4 หมวด 4 ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก คนป่วยเจ็บ หรือคนชรา มาตรา 306 ถึงมาตรา 308 อันได้แก่ ความผิดฐานทอดทิ้งเด็ก (มาตรา 306) ความผิดฐานทอดทิ้งคนป่วยเจ็บ หรือคนชรา (มาตรา 307) ความผิดฐานทอดทิ้งเป็นเหตุให้ถึงแก่ความตายหรือรับอันตรายสาหัส (มาตรา 308)

หลักเกณฑ์ วิธีการ และขั้นตอนการให้ความช่วยเหลือทางการเงิน

1) กรณีผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำผิดอาญาของผู้อื่นโดยไม่มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถขอรับค่าตอบแทนจากรัฐได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1.1 ได้รับบาดเจ็บทางร่างกาย จิตใจ หรือถึงแก่ความตายเนื่องจากถูกทำร้าย ถูกฆ่าตาย ถูกหลอกหลอน ถูกทำให้แท้งลูก ถูกข่มขืน ถูกกระทำอนาจาร

1.2 ได้รับบาดเจ็บสาหัส หรือตายจากการกระทำโดยประมาทของผู้อื่น

1.3 เด็ก คนชรา คนป่วยที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้และถูกทอดทิ้ง

- 2) ขั้นตอนในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐต้องปฏิบัติดังนี้
- 2.1 แจ้งความเพื่อดำเนินคดีต่อเจ้าพนักงานตำรวจ ณ ท้องที่เกิดเหตุ
 - 2.2 พบแพทย์ที่โรงพยาบาลเพื่อตรวจรักษา กรณีตายให้แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อออกมรณบัตร
 - 2.3 รวบรวมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง
 - 2.4 ยื่นขอรับเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปี นับแต่วันที่รู้ถึงการกระทำผิด
- 3) สิทธิการได้รับเงินช่วยเหลือของผู้เสียหาย
- กรณีทั่วไป
- ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการรักษาพยาบาลเท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน 30,000 บาท
 - ค่าฟื้นฟูสมรรถภาพทางร่างกายและจิตใจเท่าที่จ่ายจริง ไม่เกิน 20,000 บาท
 - ค่าขาดประโยชน์ทำมาหาได้ในระหว่างที่ไม่สามารถประกอบกิจการงานได้ตามปกติ อัตราวันละไม่เกิน 200 บาท ระยะเวลาไม่เกิน 1 ปี
- กรณีเสียชีวิต
- ค่าตอบแทนความเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร ไม่เกิน 30,000 บาท
 - ค่าจัดการศพ จำนวน 20,000 บาท
 - ค่าขาดอุปการะเลี้ยงดู ไม่เกิน 30,000 บาท
 - ค่าเสียหายอื่นตามที่คณะกรรมการเห็นสมควร แต่ไม่เกิน 30,000 บาท
- 4) ดุลพินิจของคณะกรรมการ
- คณะกรรมการจะกำหนดให้ผู้เสียหายได้รับค่าตอบแทนเพียงใด หรือไม่จะคำนึงถึงพฤติการณ์ความร้ายแรงของการกระทำ ความผิด สภาพความเสียหาย พฤติการณ์ของคดี ความเดือดร้อนที่ได้รับและให้พิจารณาถึงโอกาสที่ผู้เสียหายได้รับการชดเชยจากทางอื่นแล้วด้วย
- 5) ผู้มีสิทธิยื่นคำขอ
- ผู้เสียหาย
 - ทายาทซึ่งได้รับความเสียหาย (กรณีผู้เสียหายถึงแก่ความตาย)
 - ผู้แทนโดยชอบธรรมหรือผู้อนุบาล ผู้บุพการี ผู้สืบสันดาน สามี หรือภริยา (กรณีเป็นผู้เยาว์ ผู้ไร้ความสามารถ หรือไม่สามารถยื่นคำร้องด้วยตนเองได้)
 - บุคคลซึ่งได้รับการแต่งตั้งเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย หรือทายาท เมื่อมีเหตุจำเป็นตามระเบียบ
- 6) การอุทธรณ์
- ผู้ยื่นคำขอที่ไม่เห็นด้วยกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการมีสิทธิอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รับแจ้งคำวินิจฉัย การยื่นอุทธรณ์ให้ยื่นต่อสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา หรือศาลจังหวัดที่ผู้นั้นมีภูมิลำเนาอยู่ เพื่อส่งต่อให้แก่ศาลอุทธรณ์ก็ได้

7) สถานที่ยื่นคำขอ

ในส่วนกลาง ให้ยื่นคำขอที่สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายหรือ
จำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

ต่างจังหวัด ให้ยื่นคำขอที่สำนักงานบังคับคดี เรือนจำจังหวัด ทณฑสถาน
สถานพินิจ และสำนักงานคุมประพฤติทุกจังหวัดทั่วประเทศไทย

8) หลักฐานที่ต้องนำมายื่น

- สำเนาบัตรประจำตัวประชาชน/สำเนาทะเบียนบ้าน
- สำเนาใบเปลี่ยนชื่อตัว-ชื่อสกุล
- หนังสือมอบอำนาจ (กรณีทนายทหลายคน)
- หลักฐานค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาล
- หลักฐานค่าใช้จ่ายในการฟื้นฟูสมรรถภาพ
- หลักฐานในการประกอบอาชีพ/รายได้
- ใบมรณบัตร (กรณีเสียชีวิต)
- สำเนาบันทกักแ้งความประจําวัน
- สำเนารายงานการสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ

การจ่ายค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทน
และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ถือเป็นหน้าที่ของรัฐในการให้ความคุ้มครองแก่
ผู้เสียหายอย่างหนึ่ง ซึ่งการใช้สิทธิขอรับค่าตอบแทนดังกล่าวก็จำกัดประเภทคดีและเป็นการได้รับ
ค่าตอบแทนเพียงบางส่วนเท่านั้น โดยผู้เสียหายต้องยื่นคำขอรับค่าตอบแทนภายใน 1 ปี นับแต่วัน
ผู้เสียหายรู้ถึงการกระทำความผิด แต่การใช้สิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ไม่เป็นการตัดสิทธิที่ผู้เสียหาย
พึงได้รับตามกฎหมายอื่น

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ผู้เสียหายตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานอกจากจะหมายถึงบุคคลที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่งแล้ว ยังให้หมายความรวมถึงบุคคลที่มีอำนาจจัดการแทนได้ โดยผู้เสียหายต้องไม่มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดดังกล่าวด้วย ซึ่งต่างจากผู้เสียหายตามความหมายในทางอาชญาวิทยาที่ถือว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายแม้จะมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดก็ยังถือว่าเป็นผู้เสียหาย จึงเห็นได้ว่าการตีความคำว่าผู้เสียหายตามกฎหมายจะมีความเคร่งครัดกว่าเพราะคุณธรรมของกฎหมายประสงค์จะคุ้มครองประโยชน์ส่วนบุคคล ดังนั้นหากบุคคลซึ่งอ้างว่าเป็นผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการกระทำความผิดหรือมีเจตนาฝ่าฝืนกฎหมายย่อมไม่ถือว่าเป็นผู้เสียหายตามความหมายในทางกฎหมาย

การตกเป็นผู้เสียหายตามแนวคิดของนักเหยื่อวิทยาอธิบายได้ว่า การตกเป็นผู้เสียหายนั้นอาจเกิดจากการกระตุ้นให้มีการกระทำความผิดจากตัวเหยื่อเอง หรือเกิดจากการปฏิบัติกิจกรรมประจำวันหรือวิถีชีวิตของตัวเหยื่อก็เป็นได้ ซึ่งเมื่อตกเป็นเหยื่อหรือผู้เสียหายแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อหรือก่อให้เกิดความเสียหายตามมาอย่างแน่นอน ไม่ว่าจะต่อตัวผู้เสียหายเองหรือต่อสังคมส่วนรวมก็ตาม ดังนั้นเมื่อมีอาชญากรรมเกิดขึ้นรัฐซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุม ดูแลรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมจึงต้องรับผิดชอบในการกำหนดมาตรการหรือกลไกในการควบคุมสังคมให้สงบเรียบร้อย ซึ่งกลไกในการควบคุมสังคมที่สำคัญประการหนึ่งคือ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการและวิธีการสำหรับดำเนินการแก่ผู้ที่ได้ฝ่าฝืนต่อกฎหมายอาญา สิ่งสำคัญที่ต้องคำนึงถึงคือต้องสามารถปกป้องคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคล และความสงบเรียบร้อยของสังคมโดยรวมด้วย ไม่ว่าจะการดำเนินคดีอาญาของประเทศจะเป็นระบบใดก็ตาม กระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ย่อมมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ 2 ประการ คือ เพื่อควบคุมอาชญากรรม และเพื่อความเป็นธรรมตามหลักนิติธรรม ซึ่งวัตถุประสงค์ทั้งสองประการดังกล่าวต่างก็มุ่งรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคม

ผู้เสียหายถือเป็นบุคคลหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เนื่องจากเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบหรือความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ดังนั้นกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงต้องให้ความคุ้มครองผู้เสียหายตามวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ไม่ที่จะเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยาหรือคุ้มครองผู้เสียหายในทางกฎหมายกฎหมาย

ตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ได้กำหนดสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายไว้ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม การได้รับค่าชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด การได้รับการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในคดีอาญาโดยรัฐ และการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในด้านอื่น ๆ ต่างก็ได้พัฒนาการมาจากแนวคิด

เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เนื่องจากสิทธิมนุษยชนหมายถึง ประโยชน์ของมนุษย์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ เป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรองว่ามีอยู่และเป็นประโยชน์ที่กฎหมายคุ้มครองมิให้มีการละเมิดสิทธินั้นด้วย ส่วนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์คือคุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่ผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ เป็นคุณค่าที่มีอาจจะล่วงละเมิดได้ ดังนั้นรัฐในฐานะที่เป็นผู้ควบคุม ปกป้องสังคมมนุษย์จึงมีหน้าที่ในการให้ความคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ ของผู้เสียหาย โดยเป็นการคุ้มครองผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นเอง

จากการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี และหลักกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ตลอดจนวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามมาตรฐานสากล รับรองสิทธิระหว่างประเทศ กฎหมายของต่างประเทศ และกฎหมายของประเทศไทยแล้วทำให้ทราบถึงสิทธิของผู้เสียหายในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ ขึ้นรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยื่นฟ้องของพนักงานอัยการ ตลอดจนชั้นพิจารณาคดีของศาล แต่สิทธิของผู้เสียหายต่าง ๆ นั้นผู้เสียหายสามารถที่จะทราบหรือเข้าถึงได้มากน้อยเพียงใดนั้น ผู้ศึกษาเห็นว่ายังมีปัญหาและอุปสรรคอยู่หลายประการเพราะผู้เสียหายไม่ทราบถึงสิทธิของตนเองเนื่องจากการไม่ได้รับแจ้งสิทธิของตนที่มีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทำให้ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1. วิเคราะห์สิทธิของผู้เสียหายกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมายไทย

สิทธิของทั้งผู้เสียหายและผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญานั้นได้มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ตลอดจนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ซึ่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้กำหนดว่า บุคคลย่อมมีสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังนี้ สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว และทั่วถึง สิทธิพื้นฐานในกระบวนการพิจารณา สิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีที่ถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม สิทธิในการได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรม รวมถึงสิทธิในการได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ

สิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญานั้นมีกำหนดคุ้มครองไว้ตั้งแต่ยังเป็นเพียงผู้ถูกจับหรือผู้ถูกควบคุมหรือขังแล้ว ตามมาตรา 7/1⁹¹ ดังนี้

ผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่ถูกควบคุมหรือขังมีสิทธิแจ้งหรือขอให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก และมีสิทธิพบและปรึกษานายความเป็นการเฉพาะตัว ให้นายความหรือผู้ซึ่งไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนในชั้นสอบสวน ตลอดจนได้รับการเยี่ยมหรือติดต่อญาติ และได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย และนอกจากนี้

⁹¹ มาตรา 7/1 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547

มาตรา 7/1 วรรคสอง ยังกำหนดให้เจ้าพนักงานผู้รับมอบตัวผู้ถูกจับหรือผู้ต้องหาที่มีหน้าที่แจ้งให้บุคคลดังกล่าวทราบในโอกาสแรกถึงสิทธิของตน

สิทธิของผู้ต้องหาในชั้นสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/4⁹² กำหนดให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิให้ผู้ต้องหาทราบก่อนสอบคำให้การของผู้ต้องหาว่า ผู้ต้องหาจะมีสิทธิจะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้าให้การถ้อยคำดังกล่าวนั้นอาจใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดี ผู้ต้องหาที่มีสิทธิให้ทนายความหรือผู้ที่ตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบคำให้การของตนได้ และกำหนดผลของการที่พนักงานสอบสวนไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาทราบก่อนสอบคำให้การว่าคำให้การดังกล่าวจะใช้เป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาไม่ได้

ส่วนสิทธิของผู้ต้องหาในชั้นพิจารณาก็มีกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น มาตรา 172 กำหนดว่า การพิจารณาและสืบพยานในศาล ให้ทำโดยเปิดเผย ต่อหน้าจำเลย มาตรา 173 กำหนดว่า ในคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกินสิบแปดปี ก่อนเริ่มพิจารณาให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีให้ศาลตั้งทนายความให้แก่จำเลย เป็นต้น

เมื่อเปรียบเทียบสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยดังกล่าวข้างต้นกับสิทธิของผู้เสียหายแล้ว จะเห็นว่า กฎหมายกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยไว้พร้อมทั้งกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิดังกล่าวให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยทราบตั้งแต่เริ่มกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งต่างกับสิทธิของผู้เสียหายที่มีกฎหมายกำหนดให้ไว้ทั้งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 แต่สิทธิของผู้เสียหายต่าง ๆ นั้นไม่มีกฎหมายกำหนดว่าต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบ โดยเป็นเรื่องที่ผู้เสียหายต้องทราบและดำเนินการเพื่อให้ได้มาซึ่งสิทธิดังกล่าวด้วยตนเอง อันเป็นการขัดต่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และไม่สอดคล้องกับสภานิติบัญญัติระหว่างประเทศหรือหลักสากลในเรื่องสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนการได้รับความคุ้มครองสิทธิที่กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้แก่ผู้เสียหายทราบทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเป็นสำคัญ

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบข้อมูลคดีในชั้นสอบสวน

เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์กล่าวโทษผู้ต้องหาต่อพนักงานสอบสวนแล้ว แม้จะถือเป็นการมอบคดีให้แก่พนักงานสอบสวนเป็นผู้ดำเนินการสอบสวนหรือถือว่ามอบคดีให้รัฐแล้วก็ตาม แต่ผู้เสียหายก็เป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาดังกล่าว ผู้เสียหายย่อมมีสิทธิที่จะได้ทราบถึงความเป็นไปหรือข้อมูลคดีนั้น ๆ อันจะถือได้ว่าเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างแท้จริง เช่น

⁹² มาตรา 134/4 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547

กรณีที่เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลแขวงที่จะพิจารณาพิพากษา เมื่อมีการจับตัวผู้ต้องหา แล้วพนักงานสอบสวนต้องมีความเห็นและส่งสำนวนให้พนักงานอัยการเพื่อยื่นฟ้องต่อศาลแขวงที่มีเขตอำนาจภายในเวลา 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับ โดยไม่ได้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงความเป็นไปหรือข้อมูลของคดี ซึ่งหากคดีดังกล่าวผู้เสียหายเห็นว่าเป็นคดีที่มีความผิดฐานอื่นที่มีโทษหนักกว่า หรือจะใช้สิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง ใช้สิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ หรือใช้สิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน แต่เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลและศาลได้มีคำพิพากษาในคดีดังกล่าวแล้ว ทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในกระบวนการยุติธรรมต่าง ๆ ซึ่งการดำเนินคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเช่นนี้อาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อผู้เสียหายเป็นอย่างมาก

อีกกรณีหนึ่งที่ผู้ศึกษาเคยประสบจากการปฏิบัติงานของผู้ศึกษาเอง คือ จำเลยถูกฟ้องศาลในข้อหา ขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส (ขาข้างขวาขาด) โดยพนักงานอัยการยื่นฟ้องจำเลยต่อศาล ซึ่งในวันดังกล่าวจำเลยให้การรับสารภาพและวางเงินเพื่อบรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายจำนวน 100,000 บาท ศาลจึงพิพากษาคดีโดยพิพากษาให้จำคุก แต่โทษจำคุกให้รอการลงโทษไว้ ซึ่งในวันดังกล่าวผู้เสียหายไม่ทราบว่าจะมีการฟ้องคดี ผู้เสียหายจึงไม่ได้มาศาล และทราบภายหลังว่าศาลได้ตัดสินคดีไปแล้ว ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการและยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนตามความประสงค์ของผู้เสียหายได้ โดยผู้เสียหายต้องไปยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหาก

ปัญหาดังกล่าวเกิดขึ้นจาก เมื่อผู้เสียหายได้ร้องทุกข์ให้ดำเนินคดีกับผู้ต้องหา พนักงานสอบสวนจะสอบปากคำผู้เสียหายไว้แล้วหลังจากนั้นพนักงานสอบสวนก็จะรวบรวมพยานหลักฐานอื่น ๆ และแจ้งข้อหาให้ผู้ต้องหาทราบ ฝ่ายผู้เสียหายไม่ต้องดำเนินการใด ๆ เมื่อพนักงานสอบสวนมีความเห็นส่งสำนวนมายังพนักงานอัยการ พนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล และศาลพิจารณาพิพากษาไปตามคำฟ้องของพนักงานอัยการ การดำเนินคดีช่วงนี้ผู้เสียหายจะไม่มีโอกาสทราบถึงข้อมูลของคดีหรือกำหนดเวลาการยื่นฟ้องผู้ต้องหาเลย ซึ่งหากไม่เป็นไปตามความประสงค์ของผู้เสียหาย หรือผู้เสียหายต้องการจะดำเนินกระบวนการพิจารณาอื่น ๆ เช่น ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ หรือเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยแล้ว การที่ผู้เสียหายไม่ทราบข้อมูลคดีหรือกำหนดเวลายื่นฟ้องผู้ต้องหาดังกล่าวย่อมทำให้ผู้เสียหายได้รับความเสียหายแน่นอน

เมื่อพิจารณาสีทธิของผู้เสียหายเกี่ยวกับการได้รับทราบถึงข้อมูลของคดีตามกฎหมายของประเทศไทยเปรียบเทียบกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ที่กำหนดหลักการสำคัญเพื่อเป็นหลักประกันและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรมไว้ว่า การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย และควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหาย โดยแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาท และสิทธิของตน กำหนดเวลา และความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาหรือพิพากษาคดี

หากเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่า ผู้เสียหายจะทราบถึงความ เป็นไปหรือข้อมูลของคดีโดยพนักงานอัยการเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบเบื้องต้นถึงการปล่อย การกักกันผู้ต้องหาหรือผู้ต้องสงสัย การตั้งข้อหาต่อผู้ต้องสงสัยหรือการไม่ฟ้องผู้ต้องหา

เห็นได้ว่าสิทธิของผู้เสียหายเกี่ยวกับการได้รับทราบถึงความคืบหน้าหรือข้อมูลของคดีในชั้นสอบสวนของประเทศไทยนั้นยังไม่มีบทบัญญัติกฎหมายใดที่กำหนดให้พนักงานสอบสวน หรือพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งความเป็นไปหรือข้อมูลของคดีให้ผู้เสียหายทราบแต่อย่างใด จึงเป็นการไม่สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายในคดีอาญาที่กำหนดให้ผู้เสียหายมีสิทธิเข้าถึงกลไกของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมต้องตอบสนองความต้องการของผู้เสียหาย ดังนั้นจึงควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนหรือพนักงานอัยการมีหน้าที่แจ้งข้อมูลของคดีไม่ว่าจะเป็นข้อหาความผิดของผู้ต้องหา หรือกำหนดเวลาการยื่นฟ้องผู้ต้องหาให้ผู้เสียหายทราบด้วย เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

3. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้อำนาจแก่พนักงานอัยการ และผู้เสียหายในการฟ้องคดีอาญาไว้ ซึ่งผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายตามกฎหมายจึงจะมีสิทธินำคดีมาสู่พนักงานสอบสวน หรือมีสิทธินำคดีมาฟ้องต่อศาลเอง จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าประเทศฝรั่งเศสรัฐเท่านั้นที่จะฟ้องคดีอาญาได้ ผู้เสียหายไม่มีอำนาจฟ้อง ประเทศฝรั่งเศสมีระบบการรักษาความสงบโดยรัฐอย่างเคร่งครัด เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ถือว่าผู้ที่ได้รับความเสียหายคือรัฐเนื่องจากการกระทำความผิดนั้นกระทบถึงผลประโยชน์ของสังคมส่วนรวม อำนาจฟ้องเป็นอำนาจในการบริหารความสงบเรียบร้อย บริหารความมั่นคง จึงให้รัฐพิจารณาเสียก่อนว่าแม้จะมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้นระหว่างบุคคลแล้วสมควรหรือไม่ที่จะให้ฟ้องร้องกัน เพราะการฟ้องร้องนำคดีมาสู่ศาลนั้นเสียหายยิ่งกว่าการไม่ฟ้องเสียอีก เพราะฉะนั้นรัฐจึงต้องเป็นผู้พิพากษา แต่สำหรับประเทศสหรัฐอเมริกาได้รับอิทธิพลมาจากระบบ Common Law ซึ่งเปิดโอกาสให้ประชาชนฟ้องคดีได้

ผู้มีสิทธิฟ้องคดีอาญาตามกฎหมายไทย คือ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย ซึ่งต่างฝ่ายก็มีอิสระแยกต่างหากจากกัน หากไม่ประสงค์ที่จะต่างฝ่ายต่างฟ้อง โดยฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ยื่นฟ้องไว้แล้วอีกฝ่ายหนึ่งจะขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมด้วยก็ได้ ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการในคดีอาญาได้ แต่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่มีบทบัญญัติที่กำหนดให้ต้องมีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ อีกทั้งไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งระยะเวลาในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการด้วย ทำให้ผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการดังกล่าว หรืออาจทราบสิทธิดังกล่าวภายหลังระยะเวลาที่มีสิทธิทำให้ผู้เสียหายไม่อาจเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการได้ทันภายในกำหนดเวลาที่กฎหมายกำหนดไว้ ผู้เสียหายต้องเสียสิทธิที่จะอ้างพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ เนื่องจากผู้เสียหายซึ่งได้รับอนุญาตให้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์แล้วผู้เสียหายก็ถือว่าเป็นโจทก์ด้วย จึงมีสิทธิในการระบุพยานหรืออ้างพยานหลักฐานเพิ่มเติมได้ และกรณีที่ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาคดีโดยมีคำพิพากษายกฟ้องในคดีดังกล่าวซึ่งผู้เสียหายไม่ได้ยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการแล้ว หากพนักงานอัยการไม่อุทธรณ์หรือฎีกาย่อมทำให้คดีถึงที่สุดตาม

คำพิพากษาศาลชั้นต้น ทำให้ผู้เสียหายที่มีได้เข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการเสียชีวิตยื่นอุทธรณ์ฎีกาคัดค้านคำพิพากษาดังกล่าว

หากพิจารณาจากปฎิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ที่กำหนดหลักการในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ไว้ประการหนึ่งว่า กระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย และควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดยแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาท และสิทธิของตน กำหนดเวลา และความคืบหน้าของการดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งจะเห็นได้ว่าบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 นั้น ไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการและระยะเวลาหรือขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งถือว่ายังไม่สอดคล้องกับหลักสากลที่กำหนดหลักเกณฑ์ในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายไว้อย่างชัดเจน

หากเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกาแล้ว สหรัฐอเมริกาได้กำหนดลักษณะการให้บริการ การให้ความคุ้มครองแก่เหยื่ออาชญากรรม โดยบัญญัติในกฎหมายสหรัฐ ซึ่งกำหนดให้พนักงานของรัฐที่ปฏิบัติหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจะต้องดำเนินการในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งในทางปฏิบัติในชั้นดำเนินคดีพนักงานอัยการมีหน้าที่ต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง แจ้งถึงความเป็นไปของคดีในระหว่างการดำเนินคดีของพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบในเบื้องต้นถึงการปล่อยการกักกันผู้ต้องหาหรือผู้กระทำความผิด การตั้งข้อหาต่อผู้สงสัยว่ากระทำความผิด การส่งไม่ฟ้อง การแจ้งข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิในการอยู่ร่วมในการพิจารณาคดีถ้าผู้เสียหายไม่ได้เป็นพยานในชั้นพิจารณาคดี เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบต้องพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะอยู่ร่วมในการพิจารณาคดี แจ้งข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินคดีในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นพนักงานอัยการ เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลข่าวสารทั่ว ๆ ไปเป็นหนังสือเกี่ยวกับการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีทางอาญา ขั้นตอนของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและข่าวสารในแต่ละขั้นตอน เมื่อมีการบันทึกข้อหา เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรช่วยเหลือและแจ้งให้ทราบถึงการติดต่อกับบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบต่อไป การแจ้งให้ทราบภายหลังการตัดสินคดีเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบควรพยายามแจ้งให้ผู้เสียหายทราบสำนวนภายหลังจากการตัดสินคดีและการดำเนินกระบวนการทางศาลให้สอดคล้องกับที่กฎหมายกำหนด รวมถึงการอุทธรณ์และผลกระทบทางอ้อมในการพิจารณาถึงสิ่งที่จะต้องแจ้งเหล่านี้ ทำให้เห็นได้ว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยรัฐมีหน้าที่ต้องแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้เสียหายทราบทันทีในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ และเพื่อให้สอดคล้องกับปฎิญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีอาญาและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 และกฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาควรมีการกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่แจ้งสิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการให้แก่ผู้เสียหายทราบ เนื่องจากตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30 บัญญัติว่า คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วม

เป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้ ซึ่งเห็นได้ว่า คดีอาญาที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องไว้ต่อศาลแล้วเท่านั้นผู้เสียหายถึงจะมีสิทธิยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้ ดังนั้นจึงน่าจะเป็นหน้าที่ของพนักงานอัยการที่จะต้องแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว เพราะเมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนก็จะเป็นผู้กำหนดวันนัดที่จะยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล และพนักงานอัยการก็จะพิจารณาสำนวนและทำความเข้าใจหากพนักงานอัยการมีความเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลและต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลตามกำหนดวันนัดที่ได้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบแล้ว พนักงานอัยการก็ควรที่จะแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงวันนัดดังกล่าวและควรแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการด้วย เพราะในการยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการนั้นจะต้องกระทำก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดี เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถที่จะดำเนินการในเรื่องดังกล่าวได้ทัน ซึ่งในคดีอาญาบางฐานความผิดหากพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลและผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ ศาลอาจพิพากษาคดีให้แล้วเสร็จในวันดังกล่าวได้เลยโดยไม่ต้องมีการสืบพยาน หากผู้เสียหายไม่ทราบถึงสิทธิและกำหนดวันนัดดังกล่าวผู้เสียหายอาจจะเสียสิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการได้

4. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน

หากมีการกระทำละเมิดต่อสิทธิของบุคคลอื่น ผู้กระทำละเมิดต้องรับผิดชอบในผลของการกระทำของตน โดยเฉพาะการทำความผิดอาญาแล้วย่อมก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย จิตใจ เสรีภาพในร่างกาย ชื่อเสียง หรือได้รับความเสียหายทางทรัพย์สิน ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษทางอาญา และในขณะเดียวกันหากการทำความผิดดังกล่าวก่อให้เกิดความรับผิดทางแพ่งด้วย ผู้กระทำความผิดก็มีหน้าที่ต้องชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้เสียหายด้วย เมื่อพิจารณาในส่วนของการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จะเห็นได้ว่า กฎหมายให้สิทธิผู้เสียหายสามารถฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาได้ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 และให้ผู้เสียหายมีสิทธิยื่นคำร้องต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญาขอให้บังคับจำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ได้ ซึ่งการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนทั้งสองกรณีดังกล่าวเป็นการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนโดยให้ผู้เสียหายเป็นผู้ดำเนินการเรียกบังคับตามสิทธิของผู้เสียหายเอง

ส่วนกรณีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43 กำหนดให้พนักงานอัยการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในคดีส่วนแพ่งให้กับผู้เสียหายได้ในคดีอาญาเกี่ยวกับทรัพย์สิน 9 ฐานความผิด คือ ลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร ซึ่งให้พนักงานอัยการเรียกคืนทรัพย์สินหรือราคาแทนผู้เสียหายโดยผู้เสียหายไม่ต้องเข้ามาดำเนินการใด ๆ เลยก็ได้ แต่หากผู้เสียหายยังประสงค์ที่จะเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็สามารถทำได้

เมื่อเปรียบเทียบการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศสแล้ว เห็นได้ว่า นอกจากผู้เสียหายจะฟ้องเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต่อศาลแพ่งโดยการดำเนินคดีตามกฎหมายแพ่งและกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งแล้ว การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนยังสามารถทำได้ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยผู้เสียหายสามารถเรียกร้องค่าเสียหายต่าง ๆ ที่เกิดจากการกระทำความผิดอาญา ไม่ว่าจะเป็นความเสียหายทางทรัพย์สิน ทางร่างกาย หรือทางจิตใจที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการกระทำความผิดทางอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 3 วรรคสอง การเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 75 กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นผู้มีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด สิทธิของผู้เสียหายที่จะร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือผู้เสียหายอาจฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยตรงหรือยื่นคำร้องต่อผู้พิพากษาศาลไต่สวน

จากการศึกษาพบว่าประเทศสหรัฐอเมริกาได้วางมาตรฐานในการบริการแก่เหยื่ออาชญากรรมอย่างเข้มแข็ง โดยมีข้อกำหนดว่า ให้เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรมหรือกระทรวงอื่นที่มีหน้าที่ในด้านป้องกัน การสืบสวนสอบสวน หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาจะต้องพยายามอย่างที่สุดเพื่อให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับรู้สิทธิของตน จึงทำให้เจ้าพนักงานสืบสวนสอบสวนคดีอาญาเป็นผู้มีหน้าที่โดยตรงในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมในเรื่องการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมให้แก่ผู้เสียหายทราบ ซึ่งสิทธิต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย เช่น สิทธิที่จะได้รับการแจ้งถึงกระบวนการดำเนินคดีในศาล สิทธิในการปรึกษาหารือกับพนักงานอัยการ สิทธิในการได้รับชดเชยค่าเสียหาย เห็นได้ว่ากฎหมายของประเทศสหรัฐอเมริกาได้กำหนดแนวทางปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกันสำหรับเหยื่ออาชญากรรมเริ่มตั้งแต่ในชั้นสอบสวนซึ่งกระทำโดยเจ้าพนักงานสอบสวนผู้เริ่มต้นในกระบวนการยุติธรรม และในชั้นดำเนินคดีก็มีมาตรการที่กำหนดให้พนักงานอัยการมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหายรับรู้ถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง ความเป็นไปของคดี ต้องรับฟังความคิดเห็นของเหยื่อ และแจ้งให้ศาลทราบถึงทัศนคติของเหยื่อ ตลอดจนสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับชดเชยค่าเสียหาย ถือเป็น การส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เสียหายสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกฎหมายมีข้อกำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายที่จะรับรู้ทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม โดยกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้แก่ผู้เสียหายทราบ ซึ่งถือว่ารัฐได้ตรากฎหมายขึ้นมาเพื่อคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหายได้อย่างเต็มที่และครอบคลุม

ส่วนการใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 ยังไม่มีบทบัญญัติในเรื่องการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนไว้ ทำให้ผู้เสียหายไม่ทราบถึงสิทธิดังกล่าว อันอาจส่งผลให้ผู้เสียหายไม่ได้ใช้สิทธิของตนหรือไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้

ผู้ศึกษาเห็นว่า กฎหมายของประเทศไทยกำหนดสิทธิของผู้เสียหายในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนไว้ แต่บทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหน้าที่ในการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบไว้ว่าเป็นของหน่วยงานรัฐหน่วยงานใด หรือขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งในส่วนนี้ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 ได้รับรองสิทธิของผู้เสียหาย

อันเป็นหลักประกันขั้นพื้นฐานในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว ซึ่งผู้เสียหายจะต้องได้รับความคุ้มครองและช่วยเหลืออันจำเป็นและเหมาะสมจากรัฐในด้าน ค่าตอบแทน ค่าทดแทน รวมถึงค่าใช้จ่าย แต่หลักประกันดังกล่าวผู้เสียหายควรจะได้รับเยียวยา เพื่อบรรเทาความเสียหายจากหน่วยงานของรัฐโดยต้องแจ้งถึงบทบาทในการดำเนินคดี สิทธิต่าง ๆ ที่ผู้เสียหายมีอยู่ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาด้วยความ รวดเร็วและเป็นธรรม แต่กฎหมายดังกล่าวไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบถือเป็นการ ขัดต่อหลักสากล

ในคดีที่ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยตามประมวลกฎหมาย วิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 นั้นผู้ศึกษาเห็นว่า เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องหรือยื่นฟ้อง ผู้ต้องหาต่อศาลให้พนักงานอัยการมีหนังสือแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิที่จะเรียกค่าสินไหมทดแทน จากจำเลยโดยทันทีพร้อมกับสอบถามด้วยว่าผู้เสียหายมีความประสงค์จะยื่นคำร้องเรียกค่าสินไหม ทดแทนตามสิทธิดังกล่าวหรือไม่ ในกรณีที่ต้องมีการสืบพยานให้แจ้งก่อนวันนัดสืบพยาน ส่วนกรณีที่ ไม่มีการสืบพยานให้แจ้งก่อนวันที่ศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดี หากผู้เสียหายมีความประสงค์จะยื่นคำ ร้องต่อศาลเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยก็ให้ดำเนินการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือทาง กฎหมายแก่ผู้เสียหายด้วย เช่น ให้คำแนะนำ ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาตัดสินของศาลแขวง ซึ่งหากจำเลยให้การรับสารภาพศาล จะพิจารณาพิพากษาคดีไปได้โดยไม่ต้องมีการสืบพยานหรือสามารถพิพากษาคดีได้ทันทีที่มีการยื่น ฟ้องต่อศาล ทำให้ผู้เสียหายไม่อาจทราบถึงสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนของตน หรือทราบ หลังจากล่วงพ้นระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดไปแล้ว ผู้เสียหายจึงเสียสิทธิในการเรียกค่าสินไหม ทดแทนดังกล่าว ดังนั้นพนักงานอัยการไม่อาจแจ้งให้ผู้เสียหายทราบได้ทันระยะเวลาที่กฎหมาย กำหนด จึงควรเป็นหน้าที่ของพนักงานสอบสวนในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว เนื่องจากพนักงานสอบสวนถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมและได้พบผู้เสียหายตั้งแต่ เริ่มต้นคดี พนักงานสอบสวนจึงควรเป็นผู้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว

5. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายจากรัฐ

เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น บุคคลที่ได้รับความเสียหายนั้นย่อมมีสิทธิที่จะ แจ้งความดำเนินคดีต่อผู้กระทำความผิด และมีสิทธิเรียกร้องสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิด ได้ แต่หากผู้เสียหายไม่ทราบว่าบุคคลใดเป็นผู้กระทำความผิดก็ไม่สามารถเรียกร้องสินไหมทดแทน จากบุคคลใดได้ ผู้เสียหายมักจะไม่ได้พบพนักงานเจ้าหน้าที่เพื่อแจ้งเหตุเพราะไม่รู้ว่าจะดำเนินคดีกับ บุคคลใด เสียเวลาและไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใด ๆ กับผู้เสียหาย ประกอบกับผู้เสียหายไม่ทราบถึง สิทธิตามที่กฎหมายกำหนดไว้เกี่ยวกับการได้รับค่าตอบแทนในคดีอาญาจากรัฐ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ จะต้องช่วยกันคุ้มครองสิทธิดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 40 (5) บัญญัติรับรอง สิทธิของผู้เสียหายในการได้รับการคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐ ตลอดจนค่าตอบแทน เนื่องจากได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่นโดย

ตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยทางอื่น และตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2554 บัญญัติให้สิทธิผู้เสียหายที่จะได้รับการช่วยเหลือ และได้รับค่าตอบแทนจากรัฐ ซึ่งผู้เสียหายมีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้โดยจะต้องยื่นขอรับค่าตอบแทนดังกล่าวภายในระยะเวลา 1 ปี นับแต่วันที่ได้รู้ถึงการกระทำความผิด หากไม่ยื่นภายในกำหนดจะเสียสิทธิในการขอรับค่าตอบแทน แต่บทบัญญัติดังกล่าวมิได้กำหนดว่าเป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการขอรับค่าตอบแทน จึงส่งผลให้ผู้เสียหายส่วนหนึ่งไม่ทราบสิทธิในการขอรับค่าตอบแทนดังกล่าวและไม่มายื่นขอรับค่าตอบแทน ซึ่งผู้เสียหายส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ไม่มีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายโดยทางอื่น

จากการศึกษาผู้ศึกษาเห็นว่า ประเทศไทยมีกฎหมายกำหนดมาตรการในการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา นับว่าสอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ในหลักเกณฑ์ประการหนึ่งในเรื่องการได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งของการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหาย การชดเชยความเสียหายโดยรัฐให้แก่ผู้เสียหายนั้นไม่จำเป็นต้องมีการจับกุมตัวผู้กระทำความผิดได้ หรือต้องมีการลงโทษผู้กระทำผิดให้ชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายแต่อย่างใด หากผู้เสียหายไม่สามารถได้รับค่าชดเชยจากผู้กระทำความผิดหรือโดยวิธีอื่น รัฐต้องพยายามจัดให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้เสียหาย นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยที่ประชุมยุโรปได้จัดตั้งขึ้นเพื่อส่งเสริมการจ่ายค่าชดเชยสำหรับเหยื่ออาชญากรรมทุกรายอย่างเท่าเทียมกันและเป็นธรรมทั่วยุโรป ไม่ว่าจะเหยื่อจะมีสัญชาติใด

อย่างไรก็ตามแม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายกำหนดมาตรการในการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 แล้วก็ตาม แต่จากการศึกษาพบว่า ตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา จากสถิติคดีอาญาของสำนักงานตำรวจแห่งชาติมีผู้มาร้องทุกข์กล่าวโทษ จำนวน 188,782 ราย แต่มีผู้เสียหายที่มายื่นคำขอรับค่าตอบแทนกับสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเพียง 36,296 เรื่อง⁹³ ซึ่งจากสถิติดังกล่าวย่อมเห็นได้ชัดว่า ยังมีผู้เสียหายอีกจำนวนมากที่ยังไม่สามารถทราบหรือเข้าถึงสิทธิพึงได้รับจากพระราชบัญญัติฉบับนี้ แม้ปัจจุบันสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม จะได้ทำการประสานความร่วมมือกับสำนักงานตำรวจแห่งชาติเพื่อให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้แก่ผู้เสียหายทราบว่า ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะได้รับค่าตอบแทนตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2554 เพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบก็ตาม แต่กฎหมายดังกล่าวมิได้กำหนดหน่วยงานที่จะมาทำหน้าที่ในการให้บริการ การให้ความรู้ การให้ความช่วยเหลือ

⁹³ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา, “สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544, หน้า 8

แก่ผู้เสียหาย อีกทั้งยังไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้ต้องมีการแจ้งสิทธิขอรับค่าตอบแทนดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายทราบไว้อย่างชัดเจน

หากเปรียบเทียบกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ที่กำหนดให้ได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ ได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม โดยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้เสียหาย และควรอำนวยความสะดวกแก่ผู้เสียหายโดยแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงบทบาท และสิทธิของตน โดยให้มีการจัดตั้งเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านนี้ขึ้นเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งปฏิญญาดังกล่าวนั้นให้ความสำคัญกับการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิของตน แต่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ยังไม่มีการบัญญัติรับรองถึงการแจ้งสิทธิดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายทราบเพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 แต่อย่างไรก็ตาม

ส่วนประเทศสหรัฐอเมริกา รัฐสภาได้จัดทำรายการสิทธิของเหยื่อและมีบทกำหนดให้กระทรวงยุติธรรมและหน่วยงานอื่นของรัฐบาลปฏิบัติหน้าที่โดยตระหนักถึงสิทธิของเหยื่ออาชญากรรม ซึ่งสิทธิของเหยื่อหรือผู้เสียหายนั้นได้กำหนดให้เจ้าหน้าที่หรือลูกจ้างของกระทรวงยุติธรรมและกระทรวงอื่น ๆ และตัวแทนต่าง ๆ ของสหรัฐที่ทำงานด้านป้องกัน การสืบสวนสอบสวน หรือการฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาจะต้องพยายามที่จะทำให้เหยื่ออาชญากรรมได้รับการแจ้งให้ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ และได้รับการช่วยเหลือให้ได้รับสิทธิต่าง ๆ ของเหยื่อด้วย โดยกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้เหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้ทราบตั้งแต่ในชั้นเจ้าพนักงานสอบสวน ตลอดจนถึงดำเนินคดีของพนักงานอัยการ ซึ่งตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ไม่ได้กำหนดให้มีการแจ้งสิทธิตามพระราชบัญญัตินี้ให้แก่ผู้เสียหายทราบ

จากการวิเคราะห์ปัญหาการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในบทนี้ ทำให้ทราบว่าแม้กฎหมายไทยจะได้มีการกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้ก็ตาม แต่ไม่มีการกำหนดให้หน่วยงานใดมีหน้าที่ในการแจ้งสิทธิดังกล่าวให้แก่ผู้เสียหายทราบ หรือไม่ได้กำหนดผลของการไม่แจ้งสิทธิดังกล่าวไว้ ย่อมก่อให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของผู้เสียหายอย่างแน่นอนเนื่องจากผู้เสียหายไม่ทราบถึงสิทธิต่าง ๆ ของตนดังปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น อันเป็นการไม่สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา และวัตถุประสงค์ของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตลอดจนไม่สอดคล้องกับสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศตามปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ซึ่งควรแก้ไขปรับปรุงกฎหมายต่อไป

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ตั้งแต่ชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ พนักงานอัยการ จนถึงชั้นศาลนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึง วิวัฒนาการ แนวคิด และหลักการของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเดิมกระบวนการยุติธรรมทางอาญามุ่งเน้นการนำตัวผู้กระทำความผิดมารับการพิจารณา พิพากษาลงโทษตามกฎหมายก็เพื่อเป็นรักษาความสงบให้แก่สังคมโดยรวม จนบางครั้งลืมนึกถึง ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และมีความสำคัญอย่างมากในกระบวนการยุติธรรมเพราะผู้เสียหายเป็นบุคคลที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกระทำความผิด จนเมื่อมีการศึกษาเรื่องเหยื่ออาชญากรรมอย่างจริงจัง และการยอมรับเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชน และศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ทำให้แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จนองค์การสหประชาชาติได้ประกาศรับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ในปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985

แนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายอันเป็นที่มาของบทบัญญัติกฎหมายนั้น เนื่องจากรัฐมีหน้าที่ป้องกันสังคม เมื่อมีการกระทำความผิดอาญาและมีผู้ได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดดังกล่าวย่อมถือว่ารัฐบกพร่องขาดความสามารถในการบังคับใช้กฎหมาย ขาดประสิทธิภาพในการป้องกันสังคม อาชญากรรมควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟู ส่วนผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมจึงควรได้รับการคุ้มครอง ซึ่งแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายแบ่งเป็น 2 แนวทาง คือ

1. การคุ้มครองผู้เสียหายในทางอาชญาวิทยา เป็นการศึกษาเพื่อหาสาเหตุของอาชญากรรม เพื่อแก้ไขปัญหาอาชญากรรมทั้งระบบ ตั้งแต่บุคคล ชุมชน สังคม ตลอดจนงานยุติธรรม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาอาชญากรรมต่อไป การศึกษาเรื่องนี้เป็นแรงผลักดันให้เกิดการศึกษาในเรื่องการชดเชยค่าเสียหายให้แก่ผู้เสียหายตามมา

2. การคุ้มครองผู้เสียหายในทางกฎหมาย เป็นการศึกษาโดยอาศัยการบัญญัติกฎหมาย ที่ต้องมีความชัดเจนพอที่จะอธิบายถึงลักษณะของบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งเป็นผู้มีสิทธิและสมควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

ปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 ดังกล่าวทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ปฏิญญาดังกล่าวกำหนดหลักประกันและคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ดังนี้

1. การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม

2. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยผู้กระทำความผิด
3. การได้รับการชดเชยความเสียหายโดยรัฐ
4. การให้ความช่วยเหลือแก่เหยื่อ

โดยปฏิญญาดังกล่าวให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา กำหนดให้รัฐสมาชิกมีมาตรการเพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการเยียวยาความเสียหายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยผู้เสียหายถือเป็นศูนย์กลางของคดี รวมทั้งต้องมีการแจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

นอกจากนี้ที่ประชุมยุโรปยังได้ออกแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาขึ้น ซึ่งแถลงการณ์ดังกล่าวนี้มีหลักการสอดคล้องกับหลักการของปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 การออกแถลงการณ์ดังกล่าวมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ประเทศสมาชิกรักษาหลักการเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาไปปฏิบัติ ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาในนานาประเทศในภาคพื้นยุโรปและประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นอย่างมาก

จากปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985 และแถลงการณ์ว่าด้วยสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังกล่าว ทำให้นานาประเทศต่างก็นำหลักการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายมาบัญญัติรับรองไว้ในกฎหมายของประเทศตน เช่น

ประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้ความสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตั้งแต่ชั้นพนักงานสอบสวนจนถึงชั้นดำเนินคดี โดยกำหนดให้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง สิทธิที่จะได้รับบริการ สิทธิในการปรึกษาหารือกับพนักงานอัยการ บทบาทของผู้เสียหายในการดำเนินกระบวนการพิจารณา สิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา การให้ความช่วยเหลือแก่ผู้เสียหายในด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ผู้เสียหายจะมีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทนจากผู้กระทำความผิดหรือจำเลยแล้วประเทศสหรัฐอเมริกายังมีโครงการชดเชยความเสียหายโดยรัฐด้วย

ประเทศฝรั่งเศสแม้ผู้เสียหายจะไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีอาญาได้ด้วยตนเอง แต่ผู้เสียหายก็ได้รับการคุ้มครองสิทธิ และสามารถใช้จ่ายสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการกระทำความผิดอาญาได้ทั้งต่อศาลแพ่ง หรือจะเรียกค่าสินไหมทดแทนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ได้โดยผู้เสียหายร้องขอเข้าร่วมเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งในคดีอาญานั้น ๆ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส กำหนดให้เจ้าหน้าที่ตำรวจแจ้งให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้เสียหายมีสิทธิได้รับชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ผู้เสียหายสามารถใช้สิทธิร้องขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่งเพื่อเรียกค่าสินไหมทดแทนได้เมื่อพนักงานอัยการได้ฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือผู้เสียหายอาจฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลโดยตรง

สำหรับประเทศไทยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550 มาตรา 40 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมไว้ โดยได้นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นบทบัญญัติให้การคุ้มครองสิทธิแก่ผู้เสียหาย และการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา

ทั้งในคดีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องด้วยตนเอง และในคดีที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์ฟ้องไม่ว่าผู้เสียหายจะร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการด้วยหรือไม่ก็ตาม ตั้งแต่สิทธิของผู้เสียหายในการร้องทุกข์และถอนคำร้องทุกข์ สิทธิในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการยอมความหรือถอนฟ้องคดีอาญา สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา สิทธิในการเรียกทรัพย์สินคืน สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน ส่วนพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 เป็นบทบัญญัติให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการได้รับความช่วยเหลือจากรัฐเมื่อได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญา ซึ่งอยู่บนพื้นฐานแนวคิด 2 ประการ คือ รัฐมีหน้าที่รับผิดชอบในการป้องกันอาชญากรรม รัฐจึงควรรับผิดชอบใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายเพราะรัฐไม่สามารถให้ความคุ้มครองพลเมืองให้ปลอดภัยได้ และเป็นการขยายการบริการทางด้านสวัสดิการสังคม ด้วยความคิดที่ว่ารัฐควรให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องการความช่วยเหลือ ซึ่งมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นได้ให้ความสำคัญต่อสิทธิของผู้เสียหายที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น แต่กฎหมายดังกล่าวไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิต่าง ๆ ของผู้เสียหายให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิของตนไม่ว่าในขั้นตอนใดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาตามกฎหมาย นอกจากจะมีบทบัญญัติให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาแล้วยังมีบทบัญญัติกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทราบด้วยตั้งแต่เริ่มกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

หากเปรียบเทียบกับมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญาตามสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศ และกฎหมายของต่างประเทศแล้วจะเห็นได้ว่า ทั้งสาส์นรับรองสิทธิระหว่างประเทศและกฎหมายของต่างประเทศนอกจากจะมีบทบัญญัติกำหนดถึงสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การได้รับการเยียวยาความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญาไม่ว่าจะในรูปแบบของการชดเชยโดยผู้กระทำความผิด หรือการชดเชยความเสียหายโดยรัฐแล้ว ก็ยังมีบทบัญญัติกำหนดให้มีการแจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา แต่ตามกฎหมายของประเทศไทยนั้นไม่มีบทบัญญัติกำหนดสิทธิต่าง ๆ ของผู้เสียหายไว้ แต่กลับไม่มีบทบัญญัติกำหนดให้แจ้งสิทธิดังกล่าวให้ผู้เสียหายทราบ ซึ่งไม่สอดคล้องกับปฏิญญาว่าด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานสำหรับเหยื่ออาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ.1985

จากการศึกษาพบว่า การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญายังมีข้อจำกัดและอุปสรรคบางประการอันก่อให้เกิดปัญหาที่ทำให้ผู้เสียหายไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาได้ ดังนี้

1. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบข้อมูลคดีในชั้นสอบสวน

ผู้เสียหายถือเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรือเป็นประธานแห่งสิทธิ ดังนั้นผู้เสียหายจึงต้องทราบข้อมูลคดีในชั้นสอบสวน เพราะหากผู้เสียหายไม่ทราบถึงข้อมูลคดีอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้เสียหายได้เนื่องจากพนักงานสอบสวนอาจมีความเห็นในทางคดีแตกต่างไปจากผู้เสียหาย หรือพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาโดยผู้เสียหายไม่ทราบ เช่น พนักงาน

สอบสวนเห็นว่า การกระทำความผิดดังกล่าว เป็นคดีที่มีอัตราโทษในอำนาจของการพิจารณาคดีของศาลแขวง ทำให้ต้องฟ้องผู้ต้องหาภายใน 48 ชั่วโมง นับแต่เวลาที่ผู้ต้องหาถูกจับ พนักงานอัยการได้ยื่นฟ้องโดยไม่ได้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบและศาลได้มีคำพิพากษาแล้ว แต่ผู้เสียหายเห็นว่าการกระทำความผิดดังกล่าว เป็นคดีที่มีอัตราโทษที่หนักกว่า หรือผู้ต้องหาต้องการใช้สิทธิในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน เป็นต้น หากผู้เสียหายไม่ทราบถึงข้อมูลคดีในชั้นสอบสวนย่อมทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในการดำเนินคดีดังกล่าว

2. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติกำหนดให้สิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการไว้ โดยกำหนดให้ต้องยื่นก่อนศาลชั้นต้นมีคำพิพากษา ซึ่งหากผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิดังกล่าวหรือทราบหลังจากล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในกระบวนการยุติธรรมบางประการ เช่น สิทธิในการระบุพยานหรือสืบพยานเพิ่มเติม สิทธิในการอุทธรณ์ ฎีกา เป็นต้น

3. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามีบทบัญญัติกำหนดให้สิทธิผู้เสียหายในการเรียกค่าสินไหมทดแทนความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดของจำเลย โดยกำหนดให้ต้องยื่นก่อนเริ่มสืบพยาน หรือก่อนศาลมีคำวินิจฉัยชี้ขาดคดีในกรณีที่ไม่มี การสืบพยาน ซึ่งหากผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิดังกล่าวหรือทราบหลังจากล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนดังกล่าว

4. ปัญหาเกี่ยวกับผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิการขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายจากรัฐ

ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 กำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในการได้รับค่าตอบแทนจากรัฐเนื่องจากได้รับความเสียหายอันเกิดจากการกระทำความผิดอาญา โดยกำหนดให้ยื่นขอรับเงินค่าตอบแทนภายใน 1 ปี นับแต่วันที่อยู่ถึงการกระทำความผิด หากผู้เสียหายไม่ทราบสิทธิดังกล่าวหรือทราบหลังจากล่วงพ้นระยะเวลาดังกล่าว ย่อมทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐ

2. ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ผู้ศึกษาเห็นว่า บทบัญญัติตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้นกำหนดให้สิทธิแก่ผู้เสียหายในคดีอาญาไว้ แต่บทบัญญัติดังกล่าวยังมีข้อบกพร่องบางประการอันอาจก่อให้เกิดปัญหาดังที่กล่าวแล้ว ผู้ศึกษาเห็นควรเสนอแนะแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ดังนี้

2.1 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขกฎหมาย

2.1.1 ในชั้นสอบสวน ควรกำหนดให้มีการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิและข้อมูลต่าง ๆ ของคดีที่ตนเป็นผู้เสียหายซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสิทธิในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาบางประการ เช่น ความเห็นสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องผู้ต้องหา ฐานความผิด ระยะเวลาในการสอบสวนหรือฟ้องผู้ต้องหา การจับกุมหรือปล่อยชั่วคราวผู้ต้องหา เป็นต้น โดยควรเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตรา 123 วรรคสาม หรือเป็นมาตรา 123/1 ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวนแจ้งสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ความเห็นทางคดี ฐานความผิด กำหนดเวลาในการสอบสวน กำหนดเวลาในการฟ้องผู้ต้องหา ให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกที่ได้รับคำร้องทุกข์ของผู้เสียหายแล้ว”

2.1.2 ควรกำหนดให้พนักงานสอบสวน และพนักงานอัยการ มีหน้าที่ในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ และแจ้งระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอตั้งกล่าวด้วย โดยควรแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตรา 30/1 ดังนี้

“ให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งสิทธิ และระยะเวลาในการยื่นคำร้องตามมาตรา 30 ให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกก่อนส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณา

ให้พนักงานอัยการมีหน้าที่แจ้งสิทธิ และระยะเวลาในการยื่นคำร้องตามมาตรา 30 ให้ผู้เสียหายทราบในโอกาสแรกก่อนยื่นฟ้องคดีต่อศาล”

2.1.3 ควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 เนื่องจากบางคดีมีอัตราโทษต่ำหากจำเลยให้การรับสารภาพ ศาลสามารถพิพากษาคดีได้ทันทีโดยไม่สืบพยานหลักฐานก็ได้ เห็นควรให้แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 โดยเพิ่มเติมวรรคสี่ ดังนี้

“การใช้สิทธิยื่นคำร้องตามวรรคหนึ่ง ให้พนักงานสอบสวนแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิดังกล่าว พร้อมทั้งแจ้งระยะเวลาในการยื่นคำร้อง และสาระสำคัญที่ต้องระบุในคำร้องดังกล่าวด้วย”

2.1.4 เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 อย่างแท้จริง ผู้ศึกษาเห็นว่าควรกำหนดให้พนักงานสอบสวนซึ่งเป็นหน่วยงานที่พบกับผู้เสียหายเป็นหน่วยงานแรกมีหน้าที่แจ้งสิทธิให้ผู้เสียหายทราบ โดยควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 หมวด 1 บททั่วไป มาตรา 5 เป็นมาตรา 5/1 ดังนี้

“การแจ้งสิทธิเรียกร้องค่าตอบแทนผู้เสียหาย ค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานสอบสวนมีหน้าที่แจ้งให้ผู้เสียหาย หรือจำเลยทราบถึงสิทธิดังกล่าว พร้อมทั้งแจ้งระยะเวลาในการยื่นคำขอตั้งกล่าวด้วย”

2.2 ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ควรจัดให้มีโครงการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านกฎหมายในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา เพื่อให้ผู้เสียหายทราบสิทธิของตน เช่น สิทธิในการร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน และสิทธิในการขอรับค่าตอบแทนจากรัฐตามกฎหมาย เป็นต้น

2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาเรื่องการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมครั้งนี้ทำให้เกิดแนวคิดที่ว่า ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในการยื่นคำร้องขอให้ชดเชยค่าสินไหมทดแทนตั้งแต่ในชั้นสอบสวนของเจ้าพนักงานตำรวจ

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2553) *กระบวนการยุติธรรมบนเส้นทางการเปลี่ยนแปลง* พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ชาติ ชัยเดชสุริยะ และณัฐสา ฉัตรไพฑูรย์ (2550) *มาตรฐานองค์การ
สหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญา* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา
- เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ (2549) *คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการ
ดำเนินคดีในขั้นตอนก่อนการพิจารณา* พิมพ์ครั้งที่ 5 (แก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนจำกัดจิรัชการพิมพ์
- กิตติพงษ์ สุวรรณ (2552) *มาตรการในการคุ้มครองผู้เสียหายในระหว่างการดำเนินคดีอาญา*
วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
กุลพล พลวัน และรัชนิกร โชติชัยสถิตย์ (2534) “สถานภาพของเหยื่ออาชญากรรมกับผู้เสียหายใน
คดีอาญาในประเทศไทย” *วารสารอัยการนิเทศ* 33 3 (สิงหาคม 2534) : 331-332
- โกเมน ภัทรภิรมย์ (2533) *อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ชุติมา
การพิมพ์
- คณิต ณ นคร (2542) *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติ
คณิ่ง ภาไชย (2543) *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 7 กรุงเทพมหานคร : คณะ
นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- คณะสังคมสงเคราะห์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2548) *โครงการวิจัยเพื่อศึกษาพัฒนาปรับปรุง
พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยใน
คดีอาญา พ.ศ.2544* มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร
- จิต เศรษฐบุตร (2545) *หลักกฎหมายแพ่งลักษณะละเมิด* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา
- จุฑารัตน์ เอื้ออานวย (2551) *สังคมวิทยาอาชญากรรม* กรุงเทพมหานคร : วีพริ้นท์ (1991)
- จุลสิงห์ วสันตสิงห์ (2553) *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพมหานคร : สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- จรัญ โฆษณานันท์ (2528) “สิทธิมนุษยชนและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ : บทวิจารณ์เชิงวิเคราะห์
แนวความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนในโลกที่ไม่ใช่ตะวันตก” *วารสารกฎหมาย* 10 4
(ธันวาคม 2528) : 76
- ณรงค์ ใจหาญ (2543) *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา* พิมพ์ครั้งที่ 5 กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์วิญญูชน
- ธานีศ เกศวพิทักษ์ (2554) *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 8
กรุงเทพมหานคร : พลสยาม พริ้นติ้ง (ประเทศไทย)
- ธานีศ เกศวพิทักษ์ (2551) *คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1* พิมพ์ครั้งที่ 5
กรุงเทพมหานคร : พลสยามการพิมพ์

- ธีรพันธุ์ รัศมีทัต (2541) *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ฉบับ ปี ค.ศ.1958*
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลา
- นวลจันทร์ ทิศนชัยกุล (2548) *อาชญากรรม การป้องกัน : การควบคุม* พิมพ์ครั้งที่ 2 นนทบุรี : พรทิพย์
การพิมพ์
- บรรเจิด สิงคะเนติ (2555) *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* พิมพ์ครั้งที่ 4
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน
- _____ (2541) “หลักประกันสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญใหม่” *วารสารกฎหมายปกครอง*
17 2 (สิงหาคม 2541) : 30
- ปุระชัย เปี่ยมสมบูรณ์ (2531) *อาชญากรรมพื้นฐานกับกระบวนการยุติธรรม ปัญหาอุปสรรคและ
แนวทางควบคุม* กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร
- ประธาน วัฒนวานิชย์ (2550) “กฎหมายทดแทนความเสียหายแก่เหยื่ออาชญากรรม แนวความคิด
ทางด้านรัฐสวัสดิการ” *วารสารนิติศาสตร์* 9 (2520) : 72
- _____ (2546) *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา* กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์
ประกายพริก
- ประเทือง ธนิยผล และสุวิทย์ นิ่มน้อย (2533) *อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา Criminology &
Penology : LA406* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : แสงจันทร์การพิมพ์
- ประเทือง ธนิยผล (2551) “ผู้เสียหายในคดีอาญาที่มีสิทธิได้รับค่าทดแทนจากรัฐ” *วารสาร
รามคำแหง* 25 3 (2551) : 33-45
- ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
ประมวลกฎหมายอาญา
- พัชราภรณ์ ภูสุวรรณ (2548) *การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในคดีอาญาของพนักงาน
อัยการ* วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พิชญ โหระกุล (2545) “สิทธิของผู้เสียหายกับการมีส่วนร่วมในการดำเนินคดีอาญาของรัฐ : ศึกษา
เปรียบเทียบกรณีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตร
มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เพ็ญธรรมา อุทุมภา (2552) “สิทธิผู้เสียหายที่จะเรียกร้องค่าเสียหายในคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องกับ
คดีอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย
รามคำแหง
- พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544
- พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ.2547
- รัชนิกร โชติชัยสถิตย์ (2553) “มาตรฐานกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของสหประชาชาติ” ใน
ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง เล่ม 1 หน้าที่ 3
นนทบุรี : สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

- วิชัย ศรีรัตน์ (2543) *สิทธิมนุษยชนและสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย* นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- วีระศักดิ์ แสงสารพันธ์ (2544) “ผู้เสียหายในคดีอาญา : การศึกษาสิทธิและการคุ้มครองผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย” *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*
- สุพจน์ สุโรจน์ (2553) “การบริหารและทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา” ใน *ประมวลสาระชุดวิชาการบริหารงานยุติธรรมเปรียบเทียบชั้นสูง เล่ม 1* หน้าที่ 2 นนทบุรี : สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล (2549) *ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับอ้างอิง ตัวยกคำอธิบาย และเอกสารอ้างอิง เรียงมาตรา พิมพ์ครั้งที่ 6* (แก้ไขเพิ่มเติม) กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน
- สุวิทย์ นิ่มน้อย และประเทือง ธนียผล (2533) *อาชญาวิทยา และทัณฑวิทยา* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แสงจันทร์การพิมพ์
- สุดสงวน สุธีสร (2545) *แนวคิดทางทฤษฎีเกี่ยวกับเหยื่ออาชญากรรม : ศึกษากรณีเหยื่ออาชญากรรม* กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- สุดสงวน สุธีสร (2546) *เหยื่ออาชญากรรม* กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี
- สำนักงานกิจการยุติธรรม (2552) *กระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย* พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกิจการยุติธรรม
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2551) *เจตนารมณ์รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550* กรุงเทพมหานคร : สภาผู้แทนราษฎร
- สุทธิมา พิพัฒน์พิบูลย์ (2549) “การคุ้มครองผู้เสียหายในคดีอาญา : ศึกษากระบวนการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245” *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*
- สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล (2541) “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540” *บทบัญญัติ 54 4* (ธันวาคม 2541) : 57
- สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา (2556) “สิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544” *วารสารยุติธรรม* 13 2 (2556) : 7-9
- อัญญา ชูบำรุง และศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด (2538) *ว่าด้วยเหยื่ออาชญากรรม* นครปฐม : โรงพิมพ์สถาบันพัฒนาสาธารณสุขอาเซียน
- อุดม รัฐอมฤต (2535) “การฟ้องคดีอาญา” ในหนังสือรวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ ชัยนาม กรุงเทพมหานคร : คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หน้า 487
- อลงกรณ์ กลิ่นหอม (2541) “สิทธิในการฟ้องคดีอาญาของเอกชน” *วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*

อรอุมา สามัญทอง (2553) “สิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา : ศึกษาสิทธิของผู้เสียหายใน
การดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา” วิทยานิพนธ์ปริญญานิติ
ศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
อุทัย อาทิวา (2548) “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส” *บทบัณฑิตย* 61 1 (มีนาคม 2548) : 2

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางนันทวรรณ ปั่นงาม
วัน เดือน ปีเกิด	30 มิถุนายน 2518
สถานที่เกิด	อำเภอแสวงหา จังหวัดอ่างทอง
ประวัติการศึกษา	นิติศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปีการศึกษา 2551
ตำแหน่งหน้าที่	เจ้าพนักงานศาลยุติธรรมปฏิบัติการ ศาลจังหวัดอ่างทอง

